

TURÁN

A TURÁNI TÁRSASÁG FOLYÓIRATA.

SZERKESZTŐSÉG:

PEKÁR GYULA
FŐSZERKESZTŐ

CHOLNOKY JENŐ
SZERKESZTŐ

BÁN ALADÁR
FELELŐS SZERKESZTŐ

BUDAPEST

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: ORSZÁGHÁZA, XI.

A „TURÁN“ XL. ÉVFOLYAMÁNAK (1928)

TARTALOMJEGYZÉKE

I. Értekező cikkek:

	Oldal
<i>Dr. Bán Aladár:</i> Finnország államiságának kialakulása	26—34
<i>Dr. P. Bozóky Dezső:</i> A kínai nép jellemzése	17—26
<i>Móricz Péter:</i> Törökország gazdasági jövője	8—17
<i>Paikert Alajos:</i> Turfán	1—5
<i>Végh Jenő:</i> Az új törökség lelke	34—37
— A III. finn-ugor kultúrkongresszus	37—45

II. Költemények:

<i>K. E. Sööt:</i> Magyarhonba indulóban (ford. Bán Aladár)	6
<i>Bán Aladár:</i> Észtországhoz	6—7

III. Kisebb közlemények:

Finn és észt képviselők látogatása Budapesten	46—50
Észt ünnepség Pozsonyban	50

IV. Irodalom:

A Kalevipoeg magyar nyelven	51
Finnek, észttek. A magyarok testvérnépei	51—52
Csekey István: Északi írások	52—53
Csekey István újabb művei	53
Suomen Suku	53
V. Rida'a: Eesti kirjanduse ajalugu koolidele	54
Eesti rahva muuseumi aastaraamat	54
Magyar földrajzi évkönyv	54—55
Larin Kyösti magyar nyelven	55
Petőfi észt fordítói	55
A. O. Väisänen: Kantele-ja jouhikkosävelmiä	56
Baráthosi-Balogh Benedek: Japánföldi bolyongások	56
Kalevalaseuran vuosikirja	56
Eesti rahvariiete album	56
A. O. Väisänen: Das Zupfinstrument gusli bei den Wolgavölkern	56
Eesti rahvatantsud	57

IV

	Oldal
Revue des études Hongroises et Finno-Ougriennes	57
Szinnyei József-szám	57
Magyar Muzsika	57
Eesti Hõim	57

V. Hírek:	58—70
------------------	-------

VI. Társasági ügyek:

Turáni előadássorozat	71—74
Turáni tanfolyam	74
A Turáni Társaság ezidei közgyűlése	74—75
Rádió-előadásaink	75
Új tagok	75
Résumé	76

Turfán.*

Irta: Paikert Alajos,

a Turáni Társaság alapítója és elnökhelyettese.

Turfán város az óriási ázsiai kontinens kellős közepén. A Tien-sánnak, vagyis a Mennyei Hegység egyik nyulványának, a magyarosan hangzó Ödömő hegyláncnak lábánál, a majdnem hétezer (pontosan 6920), méter magas Bogdo-ola hegyóriás közelében fekszik ez a kis kínai-turkesztáni mezőváros.

Hogy mennyire érdekes s különösen reánk, magyarokra nézve mily fontos ez a távoli, teljesen félreeső kis község, ez a középázsiai oázis-város, mutatja az a körülmény is, hogy a porosz állam a világháború előtt négy külön, kitűnően felszerelt tudományos expedíciót küldött ki, s ezek ott hosszú ideig gondos és beható ásatásokat, gyűjtéseket és felvételeket eszközöltek oly elsőrendű tudósok vezetésével és közreműködésével, mint *Le Coq*, *Grünwedel* és *Huth*; s e munkálatok eredményeiről sok, díszesen kiállított, magas színvonalú kötetben számoltak be a tudományos világnak. Ezenkívül több angol, francia, japáni és orosz expedíció végzett ott ásatásokat; ezek közül mint legsikeresebb, a világhírű hanzákfia, *Stein* Aurél (angolul Sir Aurel Stein) által vezetett expedíció tűnt ki.

Reánk, magyarokra nézve azért oly fontos ez a vidék, ez a hely és ez a kor, mert itt a Tien-san, a Pamir, a Karakorum és az Altyn-dagh által határolt *Takla Makan* sivatagnak akkor viruló oázisaiban és ezek környékén — abban az időben, amikor magyar eleink minden valószínűség szerint még az ide közelfekvő Turánban, a Kaspi- és az Aral-tó vidékein, őshazájukban éltek — magas kultúra virágzott. Oly magas kultúra, amely elérte, sőt sok tekintetben felül is multa e kor legtöbb európai államának műveltségét. Itt különösen a Kr. utáni V., VI. és VII. századról, tehát a honfoglalás előtti időkről beszélek.

A mondottak bizonyítására legyen szabad most csak azt említenem, hogy a különböző Turfán-expedíciók által az ott eltemetett városok és könyvtárak romjai közül hazahozott nyomtatványok sorából maga a berlini néprajzi múzeum igazgatója, a hírneves turkologus: dr. *F. W. K. Müller* professzor és maga a hírneves kutató és felfedező *Le Coq* mutatott nekem mult év nyarán egy, itt a berlini néprajzi múzeumban közszemlére kiállított mongol nyomtatványt sok más kínai és török irattal s nyomtatvánnyal egyetemben, mely valószínűleg egy, az V-ik vagy VI-ik században készített mongol könyvnek egyik lapja. Szépen, tisztán van ez nyomtatva, mint valami gondosan kiállított modern könyvnek egyik lapja. Tehát majdnem ezer esztendővel Gutenberg előtt, ki tudvalevőleg 1450 körül nyomtatta Strassburgban és Mainzban első bibliáját.

Ismeretes, hogy a kínaiak nagyon régen, az európaiak előtt ismerték a könyvnyomtatás mesterségét; igaz, hogy nem mozgó betűkkel nyomtattak, mint

* A Turáni Társaság 1928 március 3-iki ülésén előadta a szerző.

Gutenberg, hanem egész oldalakkal, ú. n. ducnyomással, de mégis tény az, hogy Gutenberget a turáni népek a könyvnyomtatás terén majdnem ezer évvel megelőzték.

Ez az általam látott s a berlini néprajzi múzeumban, a turfáni ásatások osztályában mindenki által megszemlélhető mongol könyvlap világosan mutatja, mily régi a turáni kultúra, mily magas fokú ősi művelődés virágzott már oly időben és oly vidékeken — az akkor még ott élő magyarok őshazája közelében — amikor még az átlagos európai ember a sötét barbárság uralmát nyögte.

Ha a turfáni expedíciók dűsgazdag anyagát, különösen magyar szempontból behatóan tanulmányozzuk, azt látjuk, hogy a temérdek gyönyörű falfestmény, kézirat, nyomtatvány, selymfestmény, miniatűr, ékszer, dísz tárgy stb., melyet a különböző expedíciók Ázsia közepéből annyi kiváló tudós fáradhatatlan munkásságának eredményeképp, sok ezer kilométer távolságból a Takla Makan meddő sivatagi oázisaiból teveháton, vasúton és hajón hazahoztak, — nemcsak magas kultúrájának letagadhatatlan bizonyítékai, hanem azt is, hogy ezekből mennyit következtethetünk, ami a turáni és a magyar tudományos és egyéb érdekeknek mérhetetlen előnyére szolgál.

Ezek a vidékeken, Ázsia szívében, került össze és keverődött az árja és a turáni műveltség; itt olvadt össze a hellén eredetű Gandhara művészet (melyet a budapesti születésű *Leitner* Gottlieb Vilmos fedezett fel elsőnek), a kínai ősi művészettel. Itt majd harcolva, majd békésen egymás mellett élve fejlődtek indogermánok, finn-ugorok, turkok, mongolok és kínaiak. Itt hódoltak mind e népek az akkori, itt dívó lovagkorban gyönyörű palotákban, templomokban, díszes ruházatban és fegyverzetben az udvari élet finomságainak, a vadászatnak, a válásnak, a művészeteknek és a férfias harcoknak is; mindezt azonban igazi keleti illendőséggel és lovagiassággal művelték, ugyanakkor, amikor Európában még temérdek barbárság dúlt, mely fenekestül felforgatta a római és a hellén műveltség klasszikus maradványait.

Ha végigtekintünk a sok turfáni falfestményen, az ott ábrázolt török, ujjur, kínai, mongol és árja királyon, fejedelmen, lovagon, szerzetesen s mitológiai alakon, kik többnyire a buddhizmus követői és származékai, — bámuló szemünk előtt elvonulnak s mi szorongó szívvel kutatunk közöttük: nem látunk-e néhányat az akkor még ott a közelben élő ősmagyar lovagokból is? Ha pedig áttanulmányozzuk azt a rengeteg szoghdiai, tochár, hindu, török, ujjur, mongol, kínai és egyéb írást és nyomtatványt, amelyek nagy része művészi miniatűrökkel ékes, akkor hasonló örömteljes remegéssel keressük, nem találunk-e véletlenül közöttük ősmagyar írást, vagy nyomtatványt is, nemzetünk őstörténetének dicsőségére? Abból a legendás ázsiai lovagokból, amikor az ősmagysárg egy része talán még ugyanezekkel a személyekkel együtt élt, harcolt, vadászott, vagy udvarolt, kik itt élethűen lefestve előttünk állanak.

Azt hiszem, ugyanaz az áhítatos remegés hathatta át nagy hazánkfiát, *Stein* Aurélt, amikor ennek, a Takla Makan sivatagnak homokba temetett városai, országai és ettől keletre az Altyn-dagh (Aranyhegység) tun-huangi „Ezer Buddha” barlangjaiban megtalálta a rengeteg írott kincset, melyre előzőleg kiváló honfitársunk, *Lóczy* Lajos figyelmeztette őt.

A *Stein* Aurél által a Takla Makan homokjában, Turfán környékén és az Ezer Buddha barlangjaiban talált számtalan szoghdiai, tochár, kharostii, szanszkrit, brahmi, török, ujjur, mongol, tibeti, kínai stb. írás és nyomtatvány még nincs teljesen áttanulmányozva és feldolgozva. Sőt úgy hírlik, hogy ezek és a többi

e vidékről hazatért expedíciók kéziratai között van még egynéhány egészen ismeretlen nyelvű és betűrendszerű kézirat.

Azért rendkívül kívánatos volna, hogy néhány magyar tudósnak megadásuk a mód ezeket a reánk, magyarokra nézve annyira fontos kéziratokat és tárgyakat legalább mostani helyükön: Angliában, Németországban, Indiában és Kínában magyar szempontból is alaposan áttanulmányozni, gondosan feldolgozni és azután kellő módon közzétenni. Reméljük, hogy annyira áldozatkész és agilis kultusz-kormányunk megadhatja az ehhez szükséges anyagi és erkölcsi támogatást kiváló tudósainknak, hogy ebben, a nemcsak saját nemzetünkre annyira fontos és előreláthatólag sok dicsőséget szerző munkálatokban sikeresen résztvegyenek, hanem hogy éppen magyar voltuknál fogva könnyebben és hathatósabban segíthessék is a külföld tudósait e kincsek feldolgozásában.

Hogy mennyire összeegyeztethető az exakt tudományos felfogás és kutatás a nemzeti érzéssel, mutatja a turfáni expedíciók világhírű német tudósainak példája, kik a legszigorúbb és legtárgyilagosabb tudományos feldolgozásban is mindig szem előtt tartják azt, mivel tartoznak a német, illetve az indo-germán kultúra jelentőségének.

Visszatérve a különböző turfáni expedíciók eredményeire, nem ajánlhatom eléggé annak a sok megbecsülhetetlen értékű jelentésnek, könyvnek, térképnek, stb. áttanulmányozását, az erre hivatott magyar tudományos körök figyelmébe, amit erre vonatkozóan *Müller, Le Coq, Grünwedel, Huth, Chavannes, Pelliot, Kozloff* és különösen nagyrabecsült hazánkfia, *Stein* Aurél oly nagy gonddal és mélyreható alapossággal élénk tártak.

Ez a vidék, vagyis a régi Baktria, a régi Turán és a jelenlegi kínai Turkesztán vidéke, valamint az a kor, vagyis a Krisztus utáni negyedik és tizedik század közötti időszak, még számtalan felbecsülhetetlen értékű tudományos kincset rejteget, s ezeknek nagy része a középpázsiai s ezzel kapcsolatban a magyar őstörténetre még sok fényt vetni hivatott.

Ezen a vidéken és ebben a korban a keleti és a nyugati kultúrák nemcsak találkoztak, hanem egymás mellett fejlődtek is az ősi Aveszta (Zoroaszter), a buddhizmus, a keresztény, a manichaeus s később a mohamedán felekezetek és kultúrák.

A buddhizmus, mely a Krisztus előtti ötödik és negyedik században kezdett Indiában terjedni, csak a Kr. utáni I. századtól kezdve hatol át fokozatosan az indiai Ötfolyó (Pendsab) vidékéről a Hindukus hegyláncain át a „via regia”-án Baktriába, onnan pedig a Pamiron keresztül Kelet-Turkesztánba. Nagyon valószínű, hogy magyar eleink az őshazában már időszámításunk első századaiban megismerkedtek Buddha vallásával s közülük bizonyára sokan híveivé is váltak annak.

Maga Buddha, egyike a világ legnagyobb vallásalapítóinak, minden valószínűség szerint turáni eredetű fejedelem volt a Sákják törzséből. Ő és népe a ma is turáni területnek mondott Nepálban élt, a Himalája alján; tehát Ázsia egyik leghatalmasabb vallása s India legfényesebb kultúrkorszaka, az ú. n. mogul (mongol, helyesebben turk) császárok alatt turáni eredetűnek mondható. Érdekes az is, mit egy indiai maharadzsza mondott nagyérdemű elnökünknek, *Pekár* Gyulának, az t. i., hogy majdnem az összes maharadzsa büszkén vallják magukat turáni eredetűeknek az indogermán hindukkal szemben.

Aránylag sok az a magyar tudós és kutató, aki a magyar őshaza iránti kegyelettel indítva, fáradsággal, nélkülözéssel és rengeteg nehézséggel szembe-

szállva a középázsiai vidékeket felkereste, ott kutatott és tanulmányokat végzett. Turfánban magában tudtunkkal csak egy magyar tudós fordult meg: *Stein* Aurél, de a közelben sejtett őshaza tájait eddig több magyar tudós utazta be, hogy csak a legnevezetesebbeket említsük: *Körösi Csoma* Sándor, *Vámbéry* Ármin, *Leitner* G. Vilmos, gróf *Széchenyi* Béla, *Lóczy* Lajos, *Ujfalvy* Károly, *Almásy* György, *Prinz* Gyula, gróf *Vay* Péter, *Tóth* Jenő, *Sebők* Imre, stb.

Körösi Csoma Sándor, márványszobra, kezében tibeti kézirattal, ott áll a Magyar Tudományos Akadémia üléstermében. Az igazi, önfeláldozó tudósok mintaképe volt ő, ki a régi Turánon és Baktrián utazott keresztül, amikor angolok segítségével Perzsián át Bokharába s onnan Afganisztánon át Kasmirba hatolt, amely út abban az időben valóságos hőstett számba ment. Némelyek szerint kínai Turkesztánban is megfordult, de valószínűbb, hogy Kasmiron és Ladakon át jutott Tibetbe, ahol rendkívüli nehézségek árán összegyűjtötte a tibeti nyelvre és történelemre vonatkozó örökbecsű adatait, melyeknek egy részét *Duka* Tivadar magyar s angol tudós társaságok angol nyelven kiadtak, de nagy részük még mindig feldolgozásra és kiadásra vár.

Egészen közel járt Turfánhoz 1900-ban a kiváló képességű *Almásy* György, ki *Prinz* Gyulával ott a Tien-san csodás világát tanulmányozta s erről „Vándorutam Ázsia szívében” című s a Magyar Természettudományi Társulat kiadásában megjelent értékes művét írta.

Érdekes, hogy *Blumenbach*, a híres német antropológus az e vidéken élt *ujgurokat* tartotta az ősmagyaroknak, mely megállapítás *Körösi Cs. Sándort* állandóan ösztökelte kínai Turkesztán s különösen a mai Turfán vidékének áttanulmányozására; ebben azonban őt, sajnos, aránylag korai halála megakadályozta. Újabban a régi Turánnak és Baktriának történetével magyar szempontból gazdag filológiai és történeti tanulmányok alapján behatóan foglalkozott a szintén korán elhunyt *Sólyom Fekete* Zsigmond, kinek hátramaradt művei sok figyelembe veendő adatot tartalmaznak nemzetünk őstörténetére vonatkozólag.

Tudtommal régebben készült Budapesten egy nagy térkép, mely a magyar Ázsia-kutatók utazásainak irányát feltüntette. Érdekes volna az újabb adatok alapján újabb és részletesebb ilyen térképet készíteni, mely feltüntetné lehetőleg az összes magyar tudósok és kutatók ázsiai útjait s ezáltal szemléltetné nemzetünk részvételét Ázsia területének tudományos feltárásában.

A *Take Makan* sivatagban eltemetett romvárosokra bennünket, magyarokat a háború előtt Budapesten járt *Abdul Baha* perzsa vallásalapító figyelmeztetett, aki a Turáni Társaságban tartott előadásában egész sor, hajdan virágzó s ma romokban heverő város nevét sorolta fel.

Tudomásom szerint *Sven Hedin* volt az első kutató, aki a *Takla Makan* sivatagjában, valamint annak oázisai közelében megtalálta az első kéziratokat. nyomába lépett *Stein* Aurél, aki főleg a *Jarkand*, *Khotán*, *Kerija* és *Nija* folyók mentén, illetve ezek irányában a homokba temetett városok romjai közül oly értékes kéziratokat, festményeket, bútorokat, selyemszöveteket, dísz tárgyakat stb. ásott ki és hozott haza. Egészen különösen hat az a temérdek lepecsételt okmány, amely részint fára, részint papírra írva előkerült az évszázadok óta száraz homok alól. De megdöbbentő, amit *Stein* Aurél Budapesten 1925. január 3-án a Tudományos Akadémia ünnepi ülésén maga mondott el; hogy t. i. amidőn a *Lop-nor* vidékéről, vagyis a *Lou-lani* temetőből kiásott ősi turáni népfajhoz tartozó tete-mekről beszélt, amelyek gyönyörű kínai selyemruhával annyira épen kerültek ki homoksírukjából, hogy ezek a Kr. utáni első században eltemetett halottak úgy

feküdtek ott, mintha csak aludnának. Oly nagy a szárazság e vidékeken. Lóczy Lajos, Stein Aurél, Sven Hedin és Cholnoky Jenő szerint a Takla Makan a történelmi időben is mindig meddő sivatag volt, csupán az ősrégi turáni öntözőrendszer volt jobban kifejlődve és így több oázisban fejlődhetett nagyobb és magasabb kultúra, mint most.

Magyar szempontból különösen érdekel bennünket ez oázisok közül Turfan s az akkor ott élt népek közül az ujgur. Ez a nép kiváló tehetségű török nép volt, amely a VIII. század tájékán foglalta el a Hszin-Cziang északkeleti részét, később azután az egész országot. Fővárosukká Chödsót tették; a nép zöme a buddhizmusra tért át, egyesek pedig a kereszténységre, de királyaik és előkelőik a manichaeus vallást fogadták el.

A német Turfan-expedíciók számtalan kéziratot és nyomtatványt találtak ott 17 nyelven, több mint 20 külön betűrendszerrel. Ezek között van sok kézirat, amely az eltűnt manichaeus vallásra vonatkozik s a manichaeusok betűivel van írva.

Az egész életükben, megjelenésükben és gondolkozásmódjukban az ősi magyar lelkülethez egészen közelálló ujgur királyok tudomány- és művészetkedvelő uralkodók lehettek, kiknek udvarában igen élénk szellemi élet virult, amiről nemcsak a nagyméretű építkezések, falfestmények és dísz tárgyak, hanem a nagy gondnal, sokszor valódi lapis lazuliból készült ultramarin festékkel papírra vagy selyemre festett művészi miniatűrök is tanuskodnak, melyek számos kéziratban a British Museumban, a berlini Néprajzi Múzeumban s egyéb tudományos gyűjteményben tanulmányozhatók.

Összefoglalva tehát a turfáni ásatások és leletek eredményeit és jelentőségét, megállapíthatjuk, hogy ennek a középpázsiai városnak egész vidéke, az ott talált s a még ezután található kultúrmaradványokkal együtt nemcsak általános művelődéstörténeti, hanem elsősorban magyar tudományos szempontból szerfelett érdekes, értékes és fontos. Azért legyen szabad az illetékes tényezők figyelmét e kérdésre különösen felhívni, megjegyezvén azt, hogy a sok tudományos expedíció ásatásai, sajnos, az ottani, jelenleg igen kezdetleges műveltségű lakosság kincskereső vágyát is felébresztették, ami a még meglévő romok és tárgyak elpusztításával jár. Tehát *periculum in mora!*

Vajha magyar kutatók mielőbb nemcsak a londoni, oxfordi, berlini és egyéb külföldi gyűjteményekben és múzeumokban folytathassák tanulmányaikat, hanem részükre is mielőbb lehetővé váljék az, hogy ott a helyszínen, Turfan környékén gyűjthessenek, ásatassanak s az egész tudományos világra, de főleg nemzetünkre nézve örökbecsű adatokat és leleteket hozhassanak magukkal.

Magyarhonba indulóban . . .

A finn-ugor kongresszus alkalmára

írta: K. E. Sőöt.

Testvéreim: férfiak, nők,
hazánk boldogítók, védők,
tűzparipán keljünk utra,
kocsink gördüljön rohanva,
mieinkhez magyar földre,
vérokonni kedves körbe!

Lángol ott a rokonlélek,
hű baráti érzés éled,
fürgevérü filestevérben,
nemesszívü nőtestevérben,
kik ragyognak tüzes napként,
szemük csillagmódra hint fényt!
Szebben süt a nap is ottan,
melegebben, ragyogóbban;

több virág nő ott a réten,
kövérebb a gabonaszem,
hegyoldalon jó bor terem
víg lakomák tartására,
kedvderítő mulatságra.

Hű testvérek, jó barátok,
hogyan éltek, mit csináltok?
Be szeretnők látni mink azt,
titeket mi fáraszt, tikkaszt,
hogy végzitek munkátokat
s hogyan vigadoztok sírva,
Isten irgalmába bízva,
egymást szeretve, segítve
minden bajba', gyötrelembe'.

Egy öröm dagasztja keblünk,
egy bubánat nyomja lelkünk,
egy Isten virraszt felettünk!

Testvéreim: férfiak, nők,
hazánk boldogítók, védők,
tűzparipán keljünk utra,
kocsink gördüljön rohanva,
mieinkhez magyar földre,
vérokonni kedves körbe!

Észtből: Bán Aladár.

Észtországhoz.

(Függetlensége 10-ik évfordulóján.)

Írta: Bán Aladár.

Tíz éve, hogy leráztad a bilincset,
Mit rád rakott a sors kegyetlenül;
Tíz éve mult, hogy ébredezni kezdteél
Érezde, hogy a várt hajnal derül;
A századok homálya oszladoztán
Előtört egy derengő fénysugár
Hirt hozva a csodáról, melyre vártál:
Megmozdult hős Kaleofi karja már!

Kalev kilépett szikla-börtönéből
 S követték őt a rég nyugvó apák,
 Kik újra keltek sírjaik rögéből
 Halloán vezérük hívó szózatát.
 Mint ifju hősök mentek haremzőre
 Leaverni Észak rémes árnyait,
 S szabad hazát szerezni nemzetüknek,
 Min zsarnok ült hét hosszú századig...

Az ősök lelke szállt az észti seregbe,
 Mely vére árán új kort alkotott
 Évszázadok sötétlő fellegéből
 Előhíván a bujdosó napot.
 Ez volt, ami csüggedő szívekbe
 Erőt, hitet, bizalmat ültetett,
 Hogy nem hiába küzd a nép, amelynek
 Az Ég adott célt, szent eszményeket.

E számra kisdéd népre bizta Isten,
 Hogy őr legyen fönn vészes Északon:
 A jog, szabadság, munka hirdetője
 S minden nemes szándéknak oltalom;
 Hogy ott, hol a vörös Kolosszus árnya
 Terjeszti rémmel népes éjjelét,
 Gyűjtson fáklyát Nyugat borús határán
 A művelődés fényét hintve szét...

S a mérhetetlen, véráztatta puszták
 Százmilliónyi rabja fölfigyel
 Halloán a hősök, győzedelmi hangját,
 Mely lelkét új reménnyel tölti el,
 S epedve néz a boldog tartományra,
 Hol áldás nő a szorgos kéz nyomán,
 És orgiát nem ülnek kores utódok
 A nemzetért halt ősök szent porán...

Kalevfi népe! forgasú hát a kardot,
 Ne hagyjad addig félbe harcodat,
 Amíg körötted önkény átka tombol,
 S békóba verve érzés, gondolat;
 Légy példa az álútra tévedőknek,
 A messzeségbe tündöklő csoda,
 A szellem-éjben sinylődők világa —
 Vak Északon a hajnal csillaga!

Törökország gazdasági jövője.*

Irta: Móricz Péter

Termékeny talaj és a föld mélyében rejlő ércek még nem jelentenek gazdagságot: az ember az a tényező, mely elővárásolja a jólétet, felvirágoztatja a mezőgazdaságot, az ipart éppen úgy, mint a művészetet.

Ha tehát valamelyik ország gazdasági állapotát, gazdasági kilátásait meg akarjuk ismerni, a szorosan vett földrajzi megállapításokon kívül meg kell állapítanunk azt is, hogy kik laknak benne, milyenek a népességi viszonyok és minő a kultúra. Az indiánok földjét betelepítették az európaiak és úgyszólván máról-holnapra megalakították az új világrész büszke államait, megteremtették az emberiség új paradicsomát.

De nem szükséges, hogy új nép telepedjék le egy országba; új eszmék, új szervezés is képessé tehetik egy ország lakosait új élet kezdésére, sivatagok, pusztaságok felvirágoztatására. E tekintetben nem kell példáért messze mennünk: itt van saját országunk mint példa. Szent István új alkotmányt, új vallást adott a magyar népnek, meghonosította a nyugati kultúrát s egy csapásra megteremtette az erős, de békés keresztény Magyarországot, mely felváltotta a nomadizáló törzsekre osztott, ázsiai eszméknek hódoló turáni nép harcokra, hódításokra berendezett életrendszerét, amely, ha tovább fennáll, az ellenszegülő keresztény nyugatot további viszonttámadásokra, ránk nézve végzetes hadjáratokra készítette volna, mint ahogy annak idején a kalandokat kereső nyughatatlan avarok viselkedése megsemmisítő hadviselésre indította a frank birodalmat.

Törökország most teljesen behódolt a nyugati eszméknek, vezetői ismételten kijelentették, hogy a török nép most végleg a nyugati civilizált államok mellé sorakozik. Gyökeres változtatáson ment keresztül a török alkotmány; a modern törvények egész sora biztosítja az állam, a közigazdaság modern alapokon való fejlődését.

Itt felvetődik az a kérdés, hogy mire képes a török nép, mire tudja felhasználni új állami és közigazdasági berendezéseit? Technikai téren megállja-e a helyét? Ki tudja-e termelni magából a kereskedelmi osztályt? Alkalmos-e a pénzgazdaság gépezetének vezetésére és a modern mezőgazdasági életre?

E pár kérdésben benne foglaltatik különben az a nagy munkaprogramm, melyre az új Törökország vállalkozott. Akik Törökországban éltek és alkalmuk volt megfigyelni, hogy a török munkás, kereskedő, gazda, vagy bankár minő tulajdonságokkal bír, az tudja, hogy a törökök általában csak olyan szellemi és testi tulajdonságok birtokában vannak, mint a kiváló európai nemzetek fiai.

Ki ne emlékeznék azon fényes diplomáciai munkára, melyet a török megbízottak Lausanne-ban végeztek, vagy azokra a haditettekre, melyek a görögök ellen legutóbb Kisásziában viselt háborúban a török nevet örökre dicsfényvel öveztek, és a világháborúban a Dardanelláknál kifejtett minden dicséreten felül álló ellenállásra? Oly szellemi, jellembeli és testi kiváló tulajdonságokat feltételeznek e cselekedetek, amelyeknél egyik európai népben sem találunk különbeket.

Akik jelenleg Anatóliát vasúton beutazzák, a törökök csodálatos műszaki teljesítményeiről tesznek jelentést. *Klinghart Károly* „Angora-Konstantinápoly”

* Felolvasás a Turáni Társaság 1927 okt. 29-iki díszülésén.

című művében megemlíti, hogy a görögöktől visszavonulásukkor hasznavehetlenné tett vonalakat egypár hét, néhol egypár nap alatt kijavították és üzembe helyezték a törökök. Ily gyorsasággal jártak el az Angora—Konstantinápolyi vonalon a görögöktől megrongált eskisehiri központi vasúti javítóműhely üzembehelyezésénél is, amely műhelyt néhány innen-onnan összeszedett gép segítségével az Eskisehirben maradt megrongált gépek provizórikus kifoltozása után helyrehozták. E gépekkel sikerült nekik pár évig, minden pótlás nélkül — minthogy pótlásra pénz sem volt — a meglévő anyag, valamint az alkalmazottak ügyességének és vasakarátának legfokozottabb kihasználásával oly mozdonyokat és vasútikocsikat kijavítani és szolgálatra alkalmassá tenni, amelyeket Európában ócska vasként kezeltek volna. Az említett műhelyben 1924 tavaszán 520 ember dolgozott, kik közt csak három volt nem-török és akiket egy pártatlan szakember tanúsága szerint, annyi munkaszülte büszkeség és munkaszeretet töltött el, hogy azt számos háború utáni európai nem-török üzem megirigyelhette volna.

Itt tehát tisztán török műszaki teljesítményekről van szó, melyek halomra döntik a törökök technikai alkalmatlanságáról világszerte kikürtölt mendemondákat. A török nép technikai téren éppen úgy kiképezhető, mint más. Avagy a magyar nép, mely vérrokona a töröknek, nem bizonyította-e be képességét e téren? Ami áll rólunk, az áll a törökökről is. Hogy eddig nem foglalkoztak a törökök műszaki dolgokkal, az csak a munkafelosztással, a foglalkozások kiválasztásával függött össze, amely a hódításokon alapuló török birodalomban az uralkodó faj kénye szerint történt, hasonlóan a magyar nemesség eljárásához a magyar rendi államban 48 előtt. Mert nem is olyan régen volt az, hogy a magyar nemes nem lett kereskedő, fiát nem küldte kereskedelmi iskolába és a bankokban sem láttak nagyapáink magyar alkalmazottat, kevés kivételt leszámítva. Technikai téren sem igyekeztünk érvényesülni. Ma nálunk is másképen van minden. A törökök ezúttal a lehető legradikálisabban jártak el: eltávolítottak Anatóliából minden idegen elemet és maguk végeznek minden! Ez azonban nem az egész birodalomban történik így, mert Sztambulban, ahol a lausanne-i szerződéshez alkalmazkodva a törökök meghagyták a görögöket és örményeket és hol számtalan külföldinek van üzlete, a régi alapon nyugszik a gazdasági élet: ott általában a nem-törökök kezében van a nagytőke és az üzlet. De ha kilépünk Sztambul kapuján, érvényesülni látjuk mindenütt a jelszót, hogy *mindent maguk a törökök csináljanak!* Különben a sztambuli kivételnek megvan az az üdvös hatása, hogy van *kitől* tanulni!

Hogy a földműveléshez ért-e a török, illetve, hogy lépést tud-e tartani a külföld mezőgazdasági tevékenységével, erre még könnyebb megnyugtató választ adni. Nem azt kell ugyanis néznünk, hogy mily kezdetleges módon művelik ott a legtöbb helyen a földet, mert hiszen a letűnt zsarniki rezsim alatt komoly reformmunka sehol sem folyt, inkább csak a papiroson volt minden javítás, — hanem meg kell néznünk a Gázi mintagazdaságát, a gazdasági iskolákban és azok körül kifejtett mezőgazdasági tevékenységet és akkor örömmel látjuk, hogy a török született földművelő és kertész.

Van-e a törökben üzleti szellem? — Igenis van! Hogy ezt a nagymérvű vérkeresztezés szülte-e, amely Anatóliában Hódító II. Mohamed óta oly nagy mértékben történt, vagy a természet adományával állunk-e szemben, ezt megállapítani mellékesnek tartom, tény az, hogy üzleti szellem *van* Törökországban, sőt mondhatni, hogy ott túlságosan sok a tervcsináló és üzletkereső.

Rize városában 1910-ben meglátogattam a polgármestert, egy Mekkában

járt török notabilitást, Tadzade Hadzsi Esrefet. Ez a kevés iskolázottsággal, de sok élettapasztalattal bíró vidéki városatya egy Rizét Erzerummal összekötő villamosvasút tervével foglalkozott már akkor a legbehatóbban. Ottlétem alatt aláírásokat gyűjtött, pénzt szedett be azoktól, akik a tervbevett vállalat kibocsátandó részvényeire előjegyeztek és levelezett az erzerumi reflektánsokkal. Ezenkívül közközltségen bérházakat építtetett, hogy a városnak, mint mondta, legyen valami jövedelme. Akkor már az ifjútörökök uralkodtak Törökországban, de Esref effendi nem hódolt a liberális eszméknek, Ő amellet volt, hogy nem alkotmány kell a rizeieknek, hanem vasmarok! Itt saját szavait idézem. Rize a Fekete-tenger partján közel fekszik a birodalom keleti széléhez, a lázok lakta vidéken, a csempészek hazájában, hol a sok mellékutakon járó ember fékentartásához tényleg elsősorban a legnagyobb szigor és kíméletlen eljárás szükséges. És nem csak ő, de minden tekintélyesebb ottani lakos: a háztulajdonosok, a kereskedők, a földbirtokosok mind a vasútépítés kérdésével, bányák kiaknázásával, értékesítésével, villanyvilágítás bevezetésével stb. foglalkoztak már akkor! A legújabb találmányokról is volt tudomásuk és mérlegelték, hogy azok közül mi volna célszerű és előnyös városukra nézve. Ez egy kis vidéki városban történt. Nagyobb városokban már nagyobb mértékben foglalkoztak városi, megyei és országos építkezési, közlekedési és egyéb tervekkel. *Jelenleg* az egész országot lázban tartja a háború tanulságai folytán a modern technikai vívmányok alkalmazásának gondolata.

Nem kell azonban szemet hunyni azon tény előtt, hogy csak fokozatosan lehet a technikai képesség és tudás azon magaslatára emelkedni, amelyen a nyugati államok szakértői és munkásai állanak, hol nemzedékeken át nevelték a technikusokat és a munkásokat. A munkások is csak a nemzedékeken át történő szakképzés által nyerik el azt a kvalitást, mellyel az európai iparállamokban dicselkedhetnek. Az út még mindig hosszú, melyen a török munkások e téren a kítüzött cél felé haladnak. Innen van, hogy nagyobb műépítmények megalkotásához még sokáig külföldi szakértőket fognak a törökök alkalmazni. Gazdaságosabb és biztosabb is egyelőre a külföldi szakértő és tőke igénybevétele, mint a honi még nem eléggé képzett erők és pénzügyileg nem elég erős lábán álló vállalkozók munkája.

Az egyes országok anyagi felvirágzásának tényezői közt az ember után legjelentősebbek: a talaj és termékei, továbbá a földalatti kincsek, a házi állatok, a közlekedési utak és eszközök, meg az éghajlat. Egész Anatólia, vagyis a tulajdonképeni Kisázsia és a hozzá csatlakozó úgynevezett örmény fensik, hegláncoktól körülvett, több helyt hegységektől átszelt síkot képez, mely ezer méternél általában magasabba emelkedik. A keleten csatlakozó úgynevezett örményfensíkot, melynek magassága 1400—1800 m., kelet felé mindinkább egymáshoz közeledő hegységek osztják hosszú völgyekre, amelyek, dacára magas fekvésüknek, termékenyek, így pl. az Erzerumtól keletre fekvő kb. 40 kilométer hosszú és kb. 10 km széles Paszin nevű sík föld. Ezt átlag csak minden második évben vetik be búzával, de aztán ontja is a magot, állítólag 60-szorosat.

Anatólia nyugati részén széles völgyek nyílnak a Földközi-tenger felé, melyeket bővizű folyók öntöznek. Itt, valamint a Kisázsia déli részén, a Földközi-tenger partján, lecsapódásokban gazdag középtengeri klíma érezteti hatását és sok értékes gyümölcsfaj termelését teszi lehetővé. E déli tengerpart szélső része a híres kilikiai síksággá bővül ki, melyet termékenysége miatt kisázsiai Egyiptomnak neveznek. Ez azon Merszina és Adana körül elterülő vidék, hol nagy

méreteket öltött az utóbbi években a gyapottermelés. A felette elvonuló Taurusz-hegység szubtropikus, nedves és nyáron forró éghajlattal bír. Anatólia közepén, a Tuz-csőllütől, a nagy sóstótól keletre és délre, kevés csapadékkal bíró vidéken, a Sópuszta terül el. A kisázsiai fensík többi része forró nyárral összekötött kontinentális vidékein télen Ázsia közepe felől jövő rendkívül hideg szelek uralkodnak. Maga a kisázsiai fensík nem alkot folytatólagos sík területet. Néhol hegyszigetek, másutt messzebbnyúló hegyfalak osztják rekeszekre, amelyekben többnyire egy-egy nagyobb város a kereskedelmi vagy közlekedési gócpont. E városok nagy területre vannak ugyan építve, de egyiküknek sincs 50—60.000-nél több lakosa. A főbbek: Kónia, Eszkisehir, Kaiszarie, Nigde. A kisázsiai fensíkon fekszik Angóra is, melynek lakossága csak a legutóbbi időben szaporodott 70.000-re.

A Fekete-tenger északi partjához csatlakozó vidékeknek a Boszporusztól egészen Sztambulig mérsékelt tengeri klímája, keleten pedig egész Batumig, az orosz határvárosig, esős nyugatkaukázusi éghajlata van. A pontusi hegyek mindenütt követik a tenger partját, nyúlványaik a tengerbe ereszkednek és csakis a Kizil-Irmak (veres folyó) és a Jesil-Irmak (zöld folyó) torkolatánál vannak nagyobb lapos területek, amelyek a folyók lerakódásaiból képződtek és dohány- valamint gabonaművek termelésére igen alkalmasak. A klimatikus viszonyok Anatóliában sehohsem olyanok, hogy ott európai ember meg ne élhetne. Vannak ugyan maláriás vidékek, de ezeknek fészkei könnyen kipusztíthatók a mocsaras területek kiszáritásával.

Törökországban a gazdasági fejlődés irányát a megmaradt, illetve a megművelhető földek geográfiai helyzete és a közlekedési lehetőségek szabják meg. A megművelhető földek legnagyobb része a Marmara-tenger keleti partvidékein, a Fekete-tenger déli partján, aztán a Fekete-tengerbe ömlő folyamok: Szakaria, Kizil-Irmak, Jesil-Irmak, Kelkit-Irmak és az Égei-tengerbe ömlő folyók: Hermosz vagy Gedisz-Szu, Menderesz-Szu, valamint ezek mellékfolyói partvidékein és a Taurukz-hegységtől északra terülő fensíkon, a nagyobb tavak környékén terülnek el. E körülményeknek tekintetbe vételével épültek az első vasutak Kisázsiaiában és ezek lesznek a jövőben is irányadók a vasútépítésnél. Eddig nyugatról kelet felé irányultak a vasútépítkezések, most több helyen ezek összeköttetése végett északról keletre épülnek keresztvonalak. Az a vasúthálózat, melyet a már meglevő és a most épülő vonalak képeznek, Szivaszig terjed, tehát a tulajdonképeni Kisázsiaiában terül el, míg az ú. n. Örmény-fensík egyelőre vasút nélkül marad, ha eltekintünk a keleti szelen Ilidjétől Erzerumon át Karszig, illetve a régi orosz határig menő Decauville- (keskenyvágányú) vasúttól. Hogy itt is lesz majd vasút, az bizonyosnak látszik, mert Szivasztól kelet felé egészen Bajazidig vezet egy fő stratégiai vonal és a Fekete-tenger keleti partvidékeit előbb-utóbb össze kell kötni az ország belsejével, hol közlekedés híján nem aknázhatók ki a természeti kincsek.

Szivasz és Erzerum közt fekszik a Kara-Szu, az Eufrát északi ága partján Erzindzsán, ahol 1910-ben meglátogattam a megye főnökét és az ott működő német katonai instruktorokat, Bopp ezredest és társait. Sefi bej, a megyefőnök, egy kedves ifjútörök, — akkor az ifjútörökök tartották a kormány gyepelőit — elmondta nekem, hogy három irányban is tervezik Erzindzsán összeköttetését a tengerrel. Egyes vonalaknál a rövidebb távolság, másoknál pedig a kereskedelmi szempontok, ismét másoknál az előrelátható vasúti bevételek (a rentabilitás) képezték azon főszempontokat, amelyekből a hivatalos körök és más

érdekeltségek vasút-tervezéseiknél kiindultak. E tervek fogalmat adnak arról, hogy mily égetően szükségesnek tartják azon a vidéken az ország belsejének a tengerparttal való összeköttetését. Ettől várják a föld termékeinek és a bányákban fejlődő kincseknek értékesíthetőségét. A bányák kiaknáztatása sokhelyt főszerepet játszott és játszik ma is e tervezéseknél. Az említett német ezredes egy rendkívül erős vízesésről és egy ércben dús helyről szerzett tudomást, mely 6 órányira van Erzindszántól. Rögtön küldött oda azon német érdekeltiség költségén, mellyel összeköttetésben állt, egy mérnököt, hogy az szakvéleményt mondjon. Az idegenek tehát már akkor mindenütt kutattak ércbányák után és kétségtelen, hogy a külföld mindinkább számít Törökország nagy ércincseire. Különben maguk a törökországi bányatulajdonosok egyre növekvő aktivitással igyekeznek bányatermékeiket külföldön elhelyezni.

Abban az időben, mikor én a trapezunti vilajetben tartózkodtam, a tengerparti városokban lakó földbirtokosok és kereskedők igen nagy része külön-külön, vagy egymással társulva igyekeztek a környékbeli érc tartalmazó helyek kiaknázására vállalkozót találni. Néha, mikor trapezunti ismerőseimmel beszéltem és véletlenül a bányákra terelődött a beszéd, zsebükből vették elő az ércmintákat, amelyeket vagy Európába szándékoztak elküldeni megvizsgálás végett, vagy az átutazó külföldi mérnököknek akartak megmutatni.

A Márvány-tenger és az Egei-tenger keleti partja közelében, valamint a Földközi-tenger partjával párhuzamosan húzódó hegyekben, tehát a tulajdonképeni Kisázsia keleti és déli részén, összesen 43 különféle bánya van, még pedig 12 chromérc-, 6 vas-, 5 réz-, 4 magán-, 7 ólom- és ezüst-, 8 szén-, 1 drágakőbánya. Ezek közül rendszeres kiaknázást jelenleg csak körülbelül tizben találunk. Megemlítendő itt, hogy a török kormány a töke (valószínűleg elsősorban a külföldi töke) érdeklődésének a felkeltése végett új bányászati törvényjavaslattal fog legközelebb a török parlament elé lépni.

A görög és olasz hódítás, illetve okkupálási törekvések nagyrészt e bányák megszerését célozták.

A pontusi hegyekben és azok tengerparti nyúlványaiban, mint már említettem, szintén számos ércbánya van, kivált rézbánya. Herakleánál (Bendereglinél) vannak Törökország leghíresebb szénbányái. Ezek termékeinek eljuttatása az ország belsejébe lesz egyik főfeladata a most épülő Angóra-Herakleai vasútnak.

Nagy fontosságú még az arganai rendkívül gazdag rézbánya, mely a szintén most épülő Keller-Malatia—Argana-Diarbekiri vonal mellett fekszik.

Világgazdasági szempontból igen nagy jelentőséget nyertek azok a nagy területekre kiterjedő petroleumforrások, melyek a moszuli vilajetben találhatók. E vilajetet átengedték a törökök egy 1927 elején kötött szerződésben az angol mandátumhoz tartozó iráki királyságnak és csak az északi csücskét tartották meg. E kis megmaradt részen is vannak jelentékeny petroleumlelőhelyek. Ettől északra a váni vilajetben is találtak több helyen petroleumot. A petroleumhelyek a Tigris folyó jobb partján széles sávban húzódik le egészen Perzsia déli részéig, ahol rendes kiaknázásuk már folyamatban van. Perzsiában nemcsak a Vörös-tenger keleti partja mentén, hanem a Kaspi-tenger déli partjához közel is vannak petroleumforrások. A perzsiai összes petroleumforrások az angol érc körhöz tartoznak. Anglia jelenleg kivált a Vörös-tengerhez közelfekvő forrásokból eredő petroleumot szállítja. E petroleumkivitel már nagy méreteket öltött, ami abból látható, hogy Perzsia petroleumkivitele 1924-ben 4 millió tonnát tett ki a 6 millió tonnányi orosz petroleumkivitellel szemben. Ezáltal Perzsia már

egészen bekapcsolódott a világgazdaságba. 1922/23-ban kivitelének több, mint 58%-a a petroleumra esett!

Valószínű, hogy petroleumforrásai kiaknázhathatása esetén Törökország is csatlakozni fog Perzsia e hatalmas világkereskedelmi és világgazdasági tevékenységéhez. Jelenleg Törökország minden vállalatot kezében akar tartani és az idegenek közreműködését lehetőleg kikapcsolni. Ebből az elhatározásból kifolyólag természetesen csak pénzügyi erejéhez képest valósíthatja meg lassanként bányászati és petroleumtermelési terveit. Lehet azonban, hogy e téren nagyobb eredményeket fog tenni a külföldi tőkének avégből, hogy bányászata és petroleumkiaknázhása nagyobb és gyorsabb fellendülést nyerhessen. Megtehetné azt például, hogy a feltárással és üzemberendezésekkel járó költségek fedezésére szükséges összeget külföldi vállalkozótól venné kölcsön rövid időre, mint ez a f. é. június havában megkezdett, kereken 1600 kilométernyi vasútépítésknél történt, melyeknél belga és svéd vállalkozók előlegezik a kiadásokat.

A moszuli petroleumforrásokra vonatkozólag még meg kell jegyezni, hogy Törökország nem került ki egészen üres kézzel az azokért folytatott nagy küzdelemből, mert azok jövedelméből őt illeti meg majd egy bizonyos rész. A legújabb hírek szerint azonban a mélyfúrások ott eddig nem vezettek kellő eredményre.

A talaj minősége az ország mezőgazdasági fejlődésének, a föld termékeinek kelendősege, illetve kiváló minősége pedig egész nemzetgazdaságának biztosítéka. A föld termékei közül elsősorban a különböző gyümölcsfajták azok, amelyek Kisásziát híressé teszik: a füge, a mazsola, a narancs, Hajdan, a rómaiak idejében, Kisázsia volt a római birodalom gabonaraktára. Ma is találunk ott vidékeket, hol a legjobb minőségű búza terem, így a szivasi vilajet északi részében, az Erzerum és Bajazid közt fekvő fensíkon és legújabban a magyar gazdavilág előtt is ismert aksehiri rónaságon. A török *dohány* jó kvalitásai mindnyájunk előtt ismeretesek. Ázsián kívül Európa, Afrikában kivált Egyiptom, azután Amerika is állandóan nagy mennyiségben fogyaszt török dohányt. A szmirnai, illetve kisázsiai *füge*, *mazsola*, *narancs* világszerte ismeretes gyümölcsök, melyek élvezetéről egy nemzet sem szeretne lemondani. A kisázsiai *mogyoró* majdnem nélkülözhetetlen nyersanyag a csokoládégyártásnál, de különben is általában elterjedt élvezeti cikk. Mesés *gyapot*-termő vidék az adani lapály. Az *ópium*-termelés elterjedt az egész kisázsiai fensíkon, hol a klimatikus viszonyok e termelési ágának mindenütt kedveznek. Az anatóliai nagykiterjedésű tölgyerdők szolgáltatják a valoneát, e kitűnő cserzőanyagot. Kisázsia a lentermelés őshazája. A közlekedési utak kiépítési, főleg a vasútvonalak, rövid időn belül megnyitják a faértékesítés számára a terjedelmes anatóliai erdőségekben rejlő természeti kincseket. Enak erdőségek, melyek nagyon jó tüzelőifát és nagymennyiségű épületfát szolgáltatnak, a magyar kereskedők figyelmét is felkeltették.

Csak azon földtermékekről emlékezem itt meg, melyek kiváló minőségükkel tűnnek ki és nem sorolom fel mindazon hasznos növényzeti termékeket, melyek Anatólia változatos éghajlati és talajviszonyainak megfelelőleg éppen úgy megteremnek itt, mint hasonló viszonyok közt más földrészekeken is. Fontos az, hogy Törökország növényzete már minőségénél fogva biztosítja a nemzetgazdaság fényes jövőjét.

A mezőgazdaság fejlődéséhez szükséges az is, hogy az *állattenyésztés* is előrehaladjon, mely sok tekintetben nagyon el van hanyagolva. Itt elsősorban gondolunk a marhatenyésztésre. Az a csekély és silány *marhaállomány*, melyet

Törökországban találunk, nem alkalmas arra, hogy a török gazdák a földművelésnél, illetve ennek fejlesztésénél igavonó állataikra támaszkodhassanak. Óriási erőfeszítésre lesz szüksége, — úgy fajnemesítés, mint állatgondozás tekintetében — ha Törökország a szarvasmarhatenyésztés terén megfelelő állapotokat akar teremteni. Ezt be is látta a török kormány és pénzügyi erejéhez képest igyekszik a vigasztalan állapotokon segíteni. Ezt enyhíti némileg az a körülmény, hogy a török paraszt tehenek és ökrök helyett leginkább az ellenállóbb és erősebb *bivalyt* alkalmazza gazdaságában. De a fejlettebb gazdasági viszonyok megkövetelik a marhatenyésztés modern alapokra való helyezését, úgy hogy e téren még nagy feladatok várnak a török gazdákra. Megoldhatják-e azokat? Ez szerintem csak a közlekedési viszonyok fejlesztésének, jó példaadásnak és a hitelnyújtásnak a kérdése. Gazdasági iskolák, mintagazdaságok felállítása, az állatnemesítésről való gondoskodás által a józangondolkodású török parasztnál okvetlenül elérhető a kívánt siker.

A *lótenyésztés* terén is sok a teendő. Új fajták meghonosítása úgy a hadsereg, mint a teherszállítás céljaira elkerülhetetlenül szükséges, bár az anatóliai ló sok kiváló tulajdonsággal bír. Ez a kisebb termetű faj perzsa, arab és türkmén ló vérkeveréke, kevés igényű, kitartó és élénk természetű. Magam is csodálkoztam, midőn Trapezunttól 3, alig középmagasságú lóval indultam el Erzerumba és 5 nap alatt a bakon a kocssal és a konzulátusi kavasszal, a koci hátulján pedig elég súlyos podgyással kb. 300 km.-nyi utat tettem meg hegyen fel, hegyen le lóváltás nélkül! Ugyanez a fogat párnapos pihenés után más utasokkal visszatért Trapezuntba. E teljesítmény bizonyosága a lovak jó minőségének és a kitűnő lóápolásnak. Szó sincs róla: megfelelő fajok meghonosítása, vagy a lónemesítés megkönnyítése esetén a lótenyésztés szép kilátással kecsegtet. Természetesen a gazdasági állapotok általános javulása szintén feltétele annak, hogy költségszebb lóápolásra is vállalkozhassanak a kisgazdák.

A lovak Törökországban éppen úgy, mint a nem nagy számmal előforduló és inkább csak a hegyes vidéken alkalmazott *öszvérek*, többnyire teherhordásra használatnak. A közutak kiépítésével és azok mindenütt munkába vett kijávitásával lépést fog tartani a szekérszervezés is.

Nem hagyható említés nélkül a *szamár* használata. Ez a szívós és aránylag igen erős állat Törökországban a kisémberek háttas és teherhordó állatja. Jelenleg még *teve* is van alkalmazásban; ez az igénytelen állat nagy szolgálatokat tesz az útnélküli vidékeken és a rossz utakon. A hideggel szemben nagy ellentálló képessége van. A melegebb évszakokban éjjel járattják, amidőn elég gyorsan nagy utakat tesz meg. Az automobilközlekedés kiszorítja őt a főbb útvonalokról. Így pl. Trapezunt és Erzerum közti országúton jelenleg 19 teherszállító autó közlekedik, hol még csak pár évvel ezelőtt csupán tevék, lovak és kétkerekű ökrvonta járóművek voltak alkalmazásban.

Nagyon elterjedt Törökországban a *juh- és kecsketenyésztés*. Juhtejből készítik az ott mindenütt nagy mennyiségben fogyasztott penirt, a sajtot, a juh és a birka szolgáltatja a húsételt (a török általában nem eszik marhahúst), valamint az általánosan jó minőségű gyapjút. Régi hagyományos ága az állattenyésztésnek a juhtenyésztés, jelentőségében csak a kecsketenyésztés állítható melléje. Mindenki tudja, hogy mily nagy jelentőségű kereskedelmi cikk pl. az angorai kecske szőre. Törökországban mindenütt fogyasztják a kecsketejet. Nagyon jó legelők találhatók a síkságokon úgy, mint a hegyeken az egész országban, s ez biztosítja a jövőben is az állattenyésztés ez ágának virágzását.

Minden közgazdaság kielégítő állapotának előfeltétele a *közlekedési útvonalak* megfelelő sűrűsége. Hogy mily messze áll Törökország attól, hogy pl. kielégítő vasúthálózata legyen, kitűnik abból, hogy míg ezen 730.000 négyzetkilométernyi kiterjedésű országban most összesen csak 4500 km. hosszú vasút van üzemben, addig a háború előtti Magyarországon, mely kb. felényi területtel (325.411 négyzetkilométer) bírt, kerekszámban ötszörte nagyobb volt a vasúthálózat vonalainak hossza (22.316 km.).

Mint már előbb említettem, eddig Törökországban a vasúti vonalak építése a termékeny vidékeknek a fővárossal vagy a tengerrel való összeköttetését célozta. Ily célból épültek: az európai oldalon a Keleti Vasút, Kisásziában az angol kézben levő Szmirna—Aidin—Egerdiri és a franciák kezében levő Szmirna—Afionkarahisszári vonal, továbbá a Konstantinápolytól Konián és a Taurus hegységen át Adanába és a szíriai határhoz, illetve ennek mentén vezető Anatóliai—Bagdadi vasút.

A vonalak kevés kivétellel hosszában tehát nyugat-dél irányban szelik át az országot. A török kormány most észak-dél irányban haladó, az előbbieket összekötő vasútvonalakról gondoskodik, amelyek szintén a termékenyebb vidékek szolgálatában fognak állni, habár többnyire stratégiai vonalakat képeznek. Három, illetve öt év alatt összesen 1600 km. hosszú vasút fog épülni, amire idegen (belga és svéd) társulatok vállalkoztak. Ehhez járulnak a múlt nyáron állami kezelésben kiépített Angora—Caesareai és az év végéig befejezendő Szamszun—Amassziai vonal, a német vállalatot képező Katahia—Tausanli—Balikeszeri és a Caesarea—Uluklisai vonal. Megépítésre vár a Szivasz—Erzindján—Erzerumi főstratégiai vonal is, amellyel be lesz fejezve a fővasútvonalak hálózata.

Hiányozni fog még két jelentékenyebb szárnyvonal: az egyik, mely a keleti úgynevezett örmény fensíkot lesz hivatva a tengerrel Trapezuntnál, vagy ahhoz közel összekötni és a másik, amely az adáiai kikötőtől kiindulólág a déli tengerpartot fogja összekötni a belfölddel.

Az *országúthálózat* az ország nagyságához képest jelentéktelen. Kitűnik ez abból, hogy míg 1924-ben Törökországban 4500 km. hosszú vasút volt üzemben, ugyanakkor a jó állapotban levő országutak hossza csak 1200 km., a javításra szorulóké pedig 4500 km. volt. A másodrendű utak pedig csak kb. még egyszer akkora hosszal bírtak, mint az említett országutak.

Az útépítés terén tehát még igen sok a teendő. Az automobilközlekedésnek nagy fontossága bizonyára kikényszeríti az útépítéseket, illetve javításokat. Erzerum és Trapezunt között pl. már kijavították az országutat, a háború alatt pedig a Malatia és a Szamszun között levőt, úgyhogy ezeken a vonalakon már élénk autóforgalom van.

A külfölddel való közlekedést Törökországban főleg a *tengerhajózás* közvetíti. Ha Oroszországra nézve áll az, hogy a Fekete-tenger a tüdeje, Törökországról is elmondhatjuk, hogy az a háromoldalról körülötte elterülő tengeren át lélegzik. Ehhez járul még az is, hogy az ország belsején is keresztül visz egy világforgalmat közvetítő tengeri út: az amely a Dardanellákon a Márvány-tengeren és a Boszporuszon át vezet a Földközi-tengerből a Fekete-tengerbe. A Boszporusz két partján fekszik Konstantinápoly — törökül Sztambul — amely kikötő természetszerűleg nagy hajóforgalmat mutat fel. 1924-ben pl. 5230 hajó fordult meg az ottani kikötőben 7.6 millió tonnatartalommal. A török kikötők közül jelentőségre nézve második helyen áll Szmirna, mely szintén nagy forgalommal dicsekedhetik és amelynek vidéke a világgereskedelem egyik tárháza.

A Földközi-, az Egei-, a Marmara- és a Földközi-tenger többi kikötői: Merszina, Adalia, Izmidt, Szamszun, Trapezunt stb. több-kevesebb költséggel biztos hajóállomásokká építhetők ki. Ez meg is fog történni, mielőtt a kikötők a vasúthálózat fejlődésüké válnának.

Törökország nagy jelentősége a *világforgalomra* nézve első pillantásra kitűnik. Területén két világforgalmi út keresztezi egymást: északról délre vezet a tenger-szorosokon át az a hajózási vonal, melyen a dunamelleki államok és Oroszország szállítják áruik nagyobb részét a világ minden tájára, avagy kapják onnan beviteli árucikkeik nagy részét, — míg a London—Páris—Svájc—Milano, illetve Bécs és Budapest felől Konstantinápoly—Aleppo—Bagdad és Egyiptom felé vezető vasútvonal Törökországot nyugat-keleti irányban, tehát hosszában szeli át. Ezek az utak hatalmas szivattyúként működnek, melyek elemi erővel szívják fel a mellettük fekvő vidékek mezőgazdasági és ipari termékeit és biztos alapját teszik azok gazdasági felvirágzásának.

Hogy fogalmat alkothassunk magunknak Törökország *külkereskedelméről*, elég azt megemlíteni, hogy ott 1925-ben a behozatal értéke kb. 726 millió pengő volt, míg Magyarország behozatala 1926-ban kb. 1200 milliót tett ki, vagyis Csonka-Magyarország 7-szer kisebb területe kb. $\frac{1}{3}$ -ad résszel többet importált, mint a nagy török birodalom. Magyarország kivitelének értéke is állandóan jelentékenyen több, mint a török birodalomé. Ez annyival is feltűnőbb, mert országunk lakossága jóval kevesebb, mint Törökországé, t. i. kerekében 8 millió 13 millióval szemben.

Törökország jelenlegi gazdasági helyzete azonban mindenütt magában rejtí a kedvező fejlődés csiráját és sok helyütt máris elég fejlett termelési viszonyokat tüntet fel, így pl. a Marmara-tenger keleti partján, azután Szmirna és Adana környékén.

A világháború óriási teherpróbát jelentett erre a birodalomra nézve. Nem roppant össze és az a szilárd pillér, amelyre katonai hatalma mindig támaszkodott: Anatólia, birtokában maradt! Megváltásáért óriási bért fizetett, mert elvesztette Szíriát, Arábiát és Mezopotámiát, vagyis az araboklakta országrészeket, de betegségéből kigyógyult: a híres beteg emberből mankó nélkül szilárd léptekkel járó férfi lett.

Betegsége főleg a theokratikus uralkodási rendszer és ebből kifolyólag az európai kultúrával szemben mutatott elzárkozottság, másrészt pedig az örökös pénzhíány szülte külföldi gyámkodás volt.

Törökország most az európai kultúra alapjára helyezkedett és a külföldi gyámságtól megszabadult. Alkotmányát, egész törvényalkotását ennek megfelelőleg rendezte be. Sok tekintetben átmenetel nélküli ugrást mutat e haladás. A közélet sok új berendezése a nép műveltségében és gazdasági állapotában még nem talált szilárd talajra, de a világháborúban annyi keserves tapasztalatot szerzett a török nép, hogy megtanulta, mily irányban kell haladnia. Olyanforma lecke volt ez a török népeknek, mint az ágostai csata Taksony fejedelem alatt a magyarnak.

Külföldön néhol lekicsinylik a török értelmiség állásfoglalásának jelentőségét a török nép jövődöbéli magatartására nézve és azt hiszik, hogy egyszerre csak visszaesés áll be a reformmozgalomban a köznépi tudatlansága miatt. Azok, akik így gondolkoznak, nem ismerik a török nép gondolkozásmódját. A vezetők (és ezek kétségkívül az intelligencia képviselői) szavára feltétlenül hajt a nép, mely megbizik vezetőiben és ösidőktől fogva mindig készséggel engedelmeskedik

a fentről jövő útmutatásnak. Megjegyzendő, hogy a papság már nem játszik irányadó szerepet a nép szellemi életében és ha netalán ellengőzt akarna adni, ahhoz ereje már nem volna elégséges. A török nép a gyökeres reformok áldásait már élvezi, azokban honmentő eszközt lát, amelyről lemondani nem akar.

Törökország agrárállam, mely aránylag igen nagy megművelhető, bár jelenleg még parlagon heverő területekkel rendelkezik. Kétségkívül e nagy természeti kincs kiaknázása képezi legfőbb gazdasági feladatát. E feladatát a kívánt mértékben csak úgy oldhatja meg, ha anyagi és szellemi kultúráját európai színvonalra emeli.

A derék török testvérnép nagy bátorsággal fogott bele a rá várakozó nagy munkába és hatalmas lendülettel követi annak teljesítésében nagy vezérét, *Gázi-Musztafa Kemált*. Évszázdaok mulasztása folytán szinte legyőzhetetlen akadályokkal kell megküzdenie, de ha a béke áldásait hosszabb ideig élvezheti és nem kell, mint a multban, szüntelenül nemzeti céljaitól távol eső érdekekért véréntontania, a legjobb kilátás van arra, hogy előhaladásában azt az ütemet, mely most az egész világot bámulatba ejti, be fogja tarthatni. Erre nézve meg kell állapítanunk, hogy államháztartása rendben van, áldozatkészsége pedig határtalan. A török nép ősi erényében bízni lehet!

A kínai nép jellemzése.

Irta: dr. Pilismaróti Bozóky Dezső.

Két teljes esztendőt töltve Keletáziában, bőséges alkalmam nyílt Kína közelebbi megismerésére. Az óriási kiterjedésű birodalomnak sok helyén megfordultam, a trópusi, pálmás déli résztől föl egészen a zordon klímájú északi vidékekig, hol a nagy kínai fal a hegyekről leereszkedik a tengering. Kínai tartózkodásomat még élvezetesebbé tette annak a lehetősége, hogy a felette érdekes kínai népnek a lelkébe is vethettem olykor egy-egy pillantást. Személyes tapasztalataim és megfigyeléseim alapján óhajtok a kínai népről, — amennyire az egy rövid cikk keretében lehetséges, — egy kis jellemrajzot, helyesebben vázlatot nyújtani.

A legtöbb idegen, különösen amelyik csak rövid utazás keretében, futólag látja Kínát, abba a hibába szokott esni, hogy mindenért, ami neki ott kellemetlen, vagy nem tetszik, a kínai népet okolja s eszébe sem jut, hogy talán magában van a hiba, mivel a kínaiak sok dologban másképen éreznek és gondolkoznak, mit mi. De nem is szabad ezen megütköznünk, mikor még az évekig kínaiak közt élő ember sem tud róluk helyes ítéletet alkotni, sőt napról-napra újabb rejtélyekkel áll szemben és Kína mindig a rejtélyes sphinx marad előtte. Sir Róbert Hart, mint a kínai tengeri-vám főnöke negyven évig élt Kínában s ő mondta egyszer barátainak, hogy a kínaiakat lehetetlen kiismerni és megérteni. Ő már-már azt hitte, hogy kezdi őket megérteni és mégis, ha írnia kellene róluk, azt sem tudná, hogyan kezdjen hozzá.

Érdekes jelenség, hogy míg a kínai ember, ha a nagy világ bármely részébe vesse is sorsa, mindig és mindenütt kínai marad, legyen bár Newyorkban vagy Sanfranciscóban, addig a hosszabb ideig Kínában élő európai ember észrevétlenül elkínaisodik, és sok dolgot, melyen kezdetben megütközött, megszokik, sőt egy-egy különös helyzetet is, melynek létrejöttét addig a kínaiak jellembeli fogyatékos-

ságának tulajdonított, kezd természetesnek találni. Sőt idővel olyan fokot ér el ez az elkínaiasodás, hogy sok európai, mikor végleg elhagyja Kínát, valóságos honvágy gyötör a mennyei birodalom s annak különös népe után. Egy volt pekingi diplomata szellemes feleségétől származik a találó mondás, hogy: „sírva jövünk Pekingbe, de sírva is válunk meg tőle”.

A kínai ember legszembeötlőbb sajátsága, mely minden idegennek azonnal feltűnik, az udvariasság és az illedelmes, majdnem szertartásos, kimért viselkedés. Valóságos élvezet az uccán egymással beszélgető kínaiakat megfigyelni, hogy milyen udvarias formában megy az végbe, milyen kimért minden mozdulatuk, minő finom az arcjátékuk s milyen kellemes a hanglejtésük. A kínai gyermeket az iskolában mindennek előtt erre az illedelmes viselkedésre tanítják meg. A tanító legaprólékosabb részletekre kiterjedőleg oktatja ott ki arra, hogy kell szépen állani, járn, illedelmesen köszönni, meghajolni s így tovább. Szegény emberek, akiknek nem telik iskoláztatásra, maguk oktatják ki erre gyermekeiket. A több ezer éves kínai illetlen, az úgynevezett Li-ki, kétszáz kötetében nem kevesebb, mint háromezer illemszabályt tartalmaz, melyek legtöbbje minden kínai ember vérében van. Még a közel múltban is külön minisztérium, az úgynevezett Li-pu, foglalkozott a születés, esküvő, temetés, gyász és az ősök tisztelével kapcsolatos különféle szokások és szertartások egyöntetű szabályozásával. Ez a minisztérium írta elő azt is, hogyan kell viselkedni az uccán, a házban, az egyenrangúak között, vagy magasabb rangúval szemben; hogy kell köszönni, járn, ülni, hogy ki milyen anyagból készült és milyen színű ruhát viselhet, hány gombnak szabad lenni a ruháján, milyen magas házat építtethet, milyen kivitelű és milyen színű hordszéken és hány kulival vitetheti magát valaki; mely napok kedvezőek az eljegyzésre, házasságkötésre, temetésre, vagy hogy a hivatalnoki kar melyik naptól kezdve köteles a téli ruhát és kalapot a nyári viselettel felcserélni s így tovább.

A kínai ember sohasem goromba, se nem erőszakos, sohasem kiabál s beszédjében sohasem trágár, barátságosan és engedékenységgel, — mely ugyan, mint itt mindjárt megjegyzem, csak látszólagos, — igyekszik szándékát keresztülvinni, vagy terveit megvalósítani és minden körülmény között udvarias marad. Sir Róbert Hart-tól származik a kínaiakra jellemző kijelentés: „bennünket, angolokat úgy neveltek, hogy semmi szín alatt ne engedjünk, még ha csökönységünk szakításra is vezetne. A kínai viszont engedékeny és a végtelenségig hagyja magát hajlítani, csakhogy a törést elkerülje”.

A kínai bámulatosan tud magán uralkodni. Önfegyelmzésének nincs határa. Dúljon bár felsejében a legnagyobb harag vagy forraljon bosszút, külsője ebből semmit sem fog elárulni, sőt ilyenkor is barátságosan mosolyog. Arcát a belsejében dúló indulatok által semmi szín alatt sem engedi eltorzítani, szája körül ekkor is kellemes mosoly játszadzik. Szülei halálát, habár vérző szívvel, de bizonyosan mosolyogva tudatja barátjával, mintha a gyászeset őt nem is érintené. Az illendőség ugyanis megkívánja, hogy fájdalmát kiki tartsa meg magának, mert a legnagyobb tapintatlanság, sőt valóságos illemsértés ezzel másokat terhelni. Európai ember ezeket a sajátságokat legjobban kínai szolgáján, az úgynevezett boy-on figyelheti meg. Ha a boyt gazdája valami miatt megszidja, az a legnagyobb figyelemmel és barátságos mosollyal hallgatja végig a korholást, sőt megfogadja, hogy a jövőben ilyesmi nem fog előfordulni, azaz beismeri hibáját, de csak külszínre, mert ugyanakkor szíve mélyén gyűlöli, sőt elátkozza gazdáját. Egy európai hölgy újonnan felfogadott szakácsának szigorúan megtiltotta a kony-

hában a dohányzást és azt is, hogy barátait ott fogadja. A szakács mindent helyben hagyott, sőt megjegyezte, hogy ő különben sem dohányos, barátai pedig nincsenek. Már az első nap délutánján alig lehetett a konyhában a sűrű dohányfüsttől látni, hol néhány idegen boy is kaszinózott. A megérdemelt szidásra a szakács ártatlanul mosolyogva azt felelte, hogy barátai igazán csak véletlenül bukkantak be hozzá, de ha legközelebb be akarnának jönni, egész biztosan ki fogja őket dobni, a dohányfüst pedig valószínűleg kívülről húzódnak be a konyhába. Mint ezekből a példákból látjuk, a kínai mindig enged, habár csak látszólag is, mert a valóságban nem enged soha. Az európai embert pedig éppen ez az örökös engedékenysége és színteljes belátása valósággal kihozza a sodrából, mert ilyen helyzetekben mi a védekezéshez, illetve ellenkezéshez vagyunk szokva.

A kínai betegek kezelésével foglalkozó európai orvosnak is angyali türelemre van szüksége, mikor például az egy hétre rendelt gyógyszert, melynek bevételi módját a betegnek töviről-hegyére megmagyarázta, az vagy egyszerre veszi be, vagy egy egészen más betegségben szenvedő barátjának adja oda bevételre.

A kínai csupa udvariasságból hazudik és pedig hazudik esetleg csak azért, hogy ne okozzon más embernek kellemetlen érzést, vagy hogy ne hozzon valakit az arc elvesztésének felette kellemetlen helyzetébe. Arc alatt az illetőnek jó hírnevét kell érteni, helyesebben azt, hogy milyen embernek ismer valakit a világ, azaz a nyilvánosság. Az arcnak, vagyis a róla táplált jó véleménynek elvesztése minden kínai emberre a legborzasztóbb valami, melynek elkerüléséért sok az életét is képes feláldozni. Érdekes jellemvonás azonban, hogy a kínai nemcsak a saját, hanem embertársának arcát is feltétlenül és mindig védi. Ezért nem vezet célhoz Kínában például, ha valamely tett elkövetőjét több ember jelenlétében keressük, mivel többek fülehallatára egyetlen kínai sem fogja, ha még olyan jól tudja is, hogy ki volt a tettes, őt megnevezni. A valóságot legfeljebb négy szemközt fogja elmondani, de ezt is csak abban az esetben, ha biztos felőle, hogy nem fog róla utólag kitűnni, hogy ő nevezte meg az illetőt.

Perlekedésnek békés úton való elintézésénél a kínai nem azt tartja szem előtt, hogy kinek van igaza, hanem elsősorban arra ügyel, hogy egyik fél se legyen kénytelen az arcát elveszíteni. Rendszerint mindkét félnek, tehát annak is, akinek igaza van, engednie kell valamit és pedig csak azért, hogy ellenfelét ne kényszerítse egész arcának elvesztésére. Ha a boy gyanút fog, hogy gazdája el akarja őt a szolgálatból bocsátani, egészen biztos, hogy ő mond fel még idejében, mivel csak így sikerül neki az arca megmentése. Azt, hogy lopott, a boy sohasem fogja beismerni, mert ez arcának elvesztését jelentené, hanem addig keresi a lopott holmit, míg hirtelen rá nem akad valahol, ahová természetesen már ő rejtette el. Ha egy kínainak teljesített szolgálataiért túlságosan kevés borraivalót találunk adni, mosolyogva, de határozottan vonakodni fog azt elfogadni és pedig nem azért, mert nem akarna talán borraivalót, de a szolgálatait kevésre becsülő borraivaló elfogadása egyértelmű lenne arcának elvesztésével. A fizetésével elégedetlen boy nem kér több fizetést, de azzal az indokolással, hogy apja súlyosan beteg, hazakérezkedik. Hazudik, mert apja talán már évekket előbb meghalt, de az udvariasság megköveteli tőle ezt a kifogást. Úgyesen hazudni, vagyis az arc elvesztése nélkül magát egy-egy helyzetből kivágni, minden kínai okosságának, éleslátásának, vagyis valóságos érénynek tartja s erre már a gyermekeket is kioktatja.

Kétségtelen, hogy az udvariasságnak és az illemszabályoknak betartása, hacsak külszínre is, az embereknek egymással való érintkezését a mindennapi életben kellemesebbé teszi, sőt egyenesen megszépíti, mivel tulajdonképen ez fegyelmezi őket és tartja vissza a dühkitörésektől, valamint a góromba és az illemmel össze nem férő viselkedéstől. Árnyoldala viszont, hogy képmutatásra és hazugságra neveli az embereket. Ez az udvariasság végeredményben tehát csak külsőség s nem egyéb, mint az évezredek alatt kikristályosodott udvariassági kódex szabályainak betűszerinti betartása. Ez az udvariasság nem szívből fakad, rugója korántsem az embertársak megbecsülése, hanem alapjában véve csak önzés, mivel tiszta egoizmusból, helyesebben önszeretetből ered.

Az európai ember, aki a kínai etikettet nem ismeri, gyakran jön vele össze-ütközésbe s néha igazán nehezen tudja magát egy-egy furcsa helyzetbe beletalálni. A kínai pedig ilyen esetekben feltétlenül műveletlen embernek tartja őt, olyannak, aki az udvariasság legegyszerűbb szabályait sem ismeri. Így járt például az az európai hölgy, akinek kínai cselédje férjhez ment s később már mint asszony látogatta meg volt úrnőjét. Utóbbi nem ismerve a kínai etikettet, szobája keleti oldalán találta vendégét leültetni. A kínai asszony azonban nem jött zavarba, hanem egyszerűen háttal fordítva a hölgynek, előírásosan kelet felé, ez esetben tehát a fal felé hajlongott, mutatva, hogy ő jól ismeri az etikett szabályait, melyeket a szerinte műveletlen európai hölgy nem ismer.

Csak nagy vonásokban, néhány példával akarom megvilágítani, hogy a kínai etikett ismerete nélkül, milyen könnyen véthetünk ellene, avagy teljesen alaptalanul sértve vagy megbántva érezhetjük magunkat. A kínainál az előkelő oldal nem a jobb, hanem a baloldal, tehát vendégét is a baljára ülteti. A nők nem vesznek részt a társasági összejöveteleken, vagy lakomákon s nem is szabad ott a család nőtagjai felől érdeklődni, vagy hogylétükről kérdezősködni, mivel ez a legnagyobb illetlenségek közé tartozik. Míg nálunk a legtöbb embernek hizeleg, ha fiatalabbnak nézik, mint a milyen, a kínai viszont annak örül, ha öregebbnek tartják, vagy legalább is udvariasságból annak mondják. Kinában a gyász színe nem a fekete, hanem a fehér, ezért nem is teritenek asztalt fehér abrosszal, hanem piros selyemmel. A vendégnek a lakomán illik jó hangosakat bőfőgni, ezzel jelezve, hogy izlik neki, amit kapott. A bőfőgést a házigazda mosolyogva nyugtázza. A kínai üdvözléskor nem nyújt kezet vendégének, ehelyett kiki a saját kezeit szorongatja s úgy hajlong. Ha a kínai ígent int, akkor fejét úgy mozgatja, mint mi mikor nemet intünk és fordítva. Ha a kínai magához int valakit, ezt kezének olyan mozdulatával teszi, melyet mi akkor használunk, ha valakit távozásra szólítunk fel. Előkelő úrnál tett látogatásnál nagyon kell ügyelnünk arra, hogy mikor nyúl az illető a teás csészéje után, ugyanis ez jelzi, hogy a fogadásnak vége s most már távozzunk. Száz meg száz ilyen dolgot tudnék még felsorolni annak megvilágítására, hogy mennyi minden más Kinában, mint nálunk. Mi például varrásnál a tüvel magunk felé öltünk, a kínai magától el. Mikor mi sírunk, a kínai nevet. A jó gyermek apjának születésnapjára szép koporsót ad ajándékba. A kínai felülről lefelé ír, a könyvei pedig a mi fogalmaink szerint hátulról kezdődnek. Kinában az asszony visel nadrágot s a férfi szoknyát.

Minden Kinában élő embernek valóságos életszükséglet, hogy az etikettnak legalább is a legfőbb szabályait elsajátítsa. A Kinába küldendő hittérítőket mielőtt működésük színhelyére kiutaznak, különösen ki szokták oktatni az etikettre.

Nagy erénye a kínai embernek határtalan türelme, kitartása, igénytelen-

sége és vidám meglegedettsége. Kínában az egyszerű emberek valóságos küzdelmet folytatnak a napról-napra való megélhetésért, de talán éppen ezért rendkívül dolgozók, takarékosak és igénytelenek. A kínai munkással a felsorolt tulajdonságai miatt a világ egyetlen népe sem tud versenyezni. Amerika is ez okból védekezik oly szívósan a sárga faj bevándorlása ellen. A kínai valóságos éhbérért reggeltől estig szorgalmasan dolgozik, mivel az az elve, hogy jobb valamit, mint semmit sem keresni. A koldus egy fillér tizedrészének értékével bíró részpénzért kitartással fut kocsink után, akár a mi cigányaink. De éppen ennek a kitartásnak igen sokat köszönhet Kína a politika terén is. Minden tárgyalást kitartóan a végtelenbe tud nyújtani, hogy ellenfele megpuhítására időt nyerjen. Így tett legutóbb is Angliával.

A kínai panasz és zúgolódás nélkül viseli el a csapásokat, mert tudja, hogy a csapásokat sorsa mérte ki reá s mint fatalista azt is tudja, hogy sorsát senki el nem kerülheti, tehát merőben fölösleges minden zúgolódás. Szárazság és árvíz gyakran teszük tönkre a földműves egész reménységét, mikor óriási területeken az emberek tízezrei zúgolódás nélkül pusztulnak el a rettenetes éhínségben. A kínai ilyenkor is az izgalom legcsekélyebb jele nélkül guggol a megáradt folyó töltésén s a legnagyobb lelkingyugalommal legelteti szemeit a tovarohanó piszkos sárga hullámokon, melyek egész reménységét sodorják magukkal; avagy bámulatos nyugalommal és megadással szedi fel sártorfáját s asszonnal, gyerekekkel sok száz kilométerre vándorol olyan vidékre, ahol valahogy talán el tudja majd tengetni életét.

A nagy oceánjáró hajókon mindennap megcsodálhatjuk, hogy bár, mint a heringek a hordóban, úgy vannak rajtuk a kínaiak összezsúfolva, milyen türellemmel fekszenek, vagy guggolnak a számukra kijelölt, rendesen nem nagyon kényelmes helyen, kitéve a trópusi nap perzselő tüzének, vagy a zápornak. Még a hajó levegőtlen mélyében is édesen alusznak, vagy békésen pipálva, teát szűr-csölgetve beszélgetnek. Ezt látva, azt kell hinnünk, hogy nemcsak az évezredek ránevelés és fegyelmzés tették őket ilyenekké, hanem, hogy ezek a sajátságok valósággal velök születtek.

A kínai bámulatosan tudja a fájdalmakat is eltűrni, szinte úgy látszik, hogy nincsenek is idegei. Egyetlen jajszó nélkül viseli a hátára, vagy a talpára mért ezer bambuszütést, pedig sokszor eszméletét is veszti a kegyetlen büntetés alatt. Ha több részletben kapja a néha több ezer bambuszütésből álló büntetését, a közbenső időben panaszkodás nélkül, türelmesen hever a leírhatatlan piszkokban, hol vérző sebeit a legyek ezrei lepik el. Betegségében is végtelenül béketűrő, mint azt különösen az ajtóba kifektetni szokott haldoklónál látjuk. Egyetlen panaszos szó nem hagyja el ajkukat s részvétlenül halad el mellettük az ucca vidám népe. Talán ebben a határtalan tűrniudásban találja magyarázatát az is, hogy a kínai a mások bajával szemben is részvétlen és hogy jellemvonása a kegyetlenség. A kínai őrdögi kegyetlenséggel tudja áldozatát megkínózni. A Kínában divó büntetések talán a legborzalmasabbak voltak az egész világon s részben még ma is azok. Ilyenek a szemgolyónak a szemgödörből a hüvelykujjal való kinyomása, a szív kitépése, az elevenen való feldarabolás, a két deszka közé szorított eleven embernek hosszában való kettéfűrészélése, az elevenen való eltemetés, vagy a perzselő napon egy szűk, magas ketrecbe való állítás oly módon, hogy a test egész súlya a ketrec felső szűk karimájára támaszkodó nyakra nehezedik, mivel a kinyújtott lábak nagyujjai éppen csak hogy érintik az alájuk tett téglát. Amint a test annyira megnyúlt, hogy meg tud állani a téglán, utóbbint

tüstént kiveszik alóla. Egy-egy ilyen szerencsétlen teremtés két, három napig is elkinlódik, míg a halál megváltja szenvedéseitől.

A már kisebb vétségekért is kijáró fagallért, a kang-ot viselő emberekkel is lépten-nyomon találkozunk az uccákon. A kang két széles, vastag deszka, melyeknek szélein levő félkör alakú kivágások egymáshoz illesztve, pontosan körülzárják a bűnös nyakát s a lakatokkal egymáshoz zárt deszkát s egy, talán négyzetméternyi kiterjedésű, súlyos gallért képeznek, melyre ráragasztott papíron olvasható az elkövetett vétség is. A fagalléros bűnöst rendszeren valamelyik forgalmas uccasarokra állítják ki. A büntetett a széles gallér miatt nem tud kezével az arcához férközni, tehát büntetésének ideje alatt sem enni, sem inni nem tud, hacsak könyörületességből valaki szájába nem dug egy-egy falatot, ami azonban csak felette ritkán esik meg, de még csak az arcát körülzsongó legyeket és darazsakat sem tudja magától elhessegetni. Az ucca népe nem hogy szánna, de még kigúnyolja s kiröhögi a szerencsétlent.

A kínai lélek mélységeibe kitűnő bepillantást nyújt a kínok és rettegetések temploma Kantonban. Egy tágas udvar körül, melyen a jósok tanyáznak sátraik alatt, tíz nagy terem sorakozik. Ezekben ízelítőt kapunk a kínai buddhizmus poklairól. Életnagyságú, színes szobrokban megismerve láttam ott a hamisítatlan kínai fantáziával kieszelt szörnyű büntetéseket, melyek a túlvilágon a bűnösre várnak. Realisztikus ábrázolásban láttam ott az elevenen való kettéfűrészelést, az olajban való megfőzést, az izzó ércharanggal való beborítást, a nyelvnek meg a szívnek kitépését. A véres jeleneteket szigorú arccal nézi trónjáról a pokol kérlelhetetlen fejedelme.

Csak néhány lépés ide a kivégzési tér, mely a lakóházak között bent fekszik a városban s talán akkora csupán, mint egy pesti tucatháznak az udvara. Beszáradt embervér borította ott a földet s a hóhér az egyik ház falánál sorakozó nagy cserépfazekakból, melyeket a legyek milliói borítottak, borraló reményében egymásután szedte ki a néhány nap előtti működéséből származó, már oszlásnak indult emberfejeket, de előhozta beretvaéles fejező pallosát is. A környező házak zsbongó gyermekserege vett ott is körül. A gyermekek egy cseppet sem húzódtak az undorító látványtól, hiszen mindennapos, megszokott dolog volt az nekik, mivel rendes nézői ők is a gyakori lefejezéseknek.

A kegyetlenségre valósággal ráneveli az embereket az a körülmény, hogy az igazságszolgáltatás mindig a legnagyobb nyilvánosság előtt, az uccán megvégbe, hol nemcsak a felnőttek, hanem a gyermekek is szemtanúi a legválogatottabb kínzásoknak, lefejezéseknek és megfojtásoknak. Legutóbb is Shanghai-ban, Nankingban és a többi nagy városban az uccán végezték ki az embereket s a levágott fejeket sodronykalitkában a lámpavasra tették ki közszemlére, mint azt az angol képeslapokban közzétett fényképeken láthatjuk.

A kínai gyermek a kezébe került bogarat, lepkét vagy más állatokat borzalmasan meg tudja kínozni s rendszeren meg is csonkítja őket. A fuvarosok is rettenetesen elkínózzák igás állataikat. A kegyetlenséggel párosul náluk a részvétlenség, illetve a szívtelesség is. Felnőtt és gyermek egyaránt kigúnyolja s kineveti a gyengeelméjűt, a nyomorékot és a vakot. A fiatal asszonyt a menyegzőn még a legjobb körökben is úgy nézik és kritizálják, akár egy a vásárban vett lovat vagy borjút s a lakodalmas vendégek úgy testi, mint szellemi előnyeire, vagy fogyatékságaira hangos megjegyzéseket tesznek, melyeket az egész társaság durva röhögése kísér.

Hogy mennyire igénytelen a kínai s hogy milyen keveset ad a személyes kényelmére, arról meggyőződhetünk, ha az egyszerű emberek házáat és lakását közelebbről megtekintjük. Az ajtók rendszerint rosszul záródnak, az ablakokon az üveget helyettesítő papír száz meg száz lyukat mutat, melyeken vígan fűtül be a szél, beesik a hó és az eső. Természetes, hogy az ilyen lakást télen nem is lehet melegen tartani. Tudni kell azt is, hogy a házaknak rendszeren nincs is padlásuk, vagyis a szobának nincs mennyezete. A szobában fejük felett a tető gerendaszerkezetét pillantjuk meg a tetőcserepekkel. A padló rendszeren agyaggal van tapasztva, melyre természetesen teát, mosogatóvizet egyaránt kiöntenek. A falak nincsenek meszelve, vastagon borítja őket a por és a korom, mivel évente csak egyszer, újévkor van nagytakarítás. Ilyen viszonyok mellett könnyű elképzelni, hányféle rovar és csúszómászó tanyázik a házban, a bolhától és a tetőtől kezdve a mérges csípésű skorpióig. Van ott denevér, pók, gyík, kígyó, sőt még a fecskék is szabadon röpködnek a szobákban. A kínai a mi puha ágynakat nem ismeri. Az egyszerű ember deszkán, vagy a téglából rakott kályha-ágyán alszik, feje alá pedig párna gyanánt egy téglát tesz. A vagyonos embernél a deszkát a kantoni acélkeménységű fekete fából készült, csodás faragványokkal díszített ágy helyettesíti ugyan, de ebbe sem kerül ágynemű. Az ágy csupasz kemény fáján fekszik a jobbmódú ember is, feje alá pedig csipkeszerűen áttört falakkal bíró, belül üres, szépen színezett porcellán téglát tesz. Kantonban láttam, hogy az amerikaiak által ott mintaszerűen berendezett és vezetett kórházokban az orvosok kénytelenek voltak a pompás kórházi ágyakat a kórtermekből kidobni, mivel a kínai betegek, ha bele is fektették őket, reggelre mind a csupasz padlón feküdtek.

Éppen ilyen igénytelen a kínai az evésben is. Rizs, köles s egy, miféleképpen ismeretlen nagy burgonya-fajta, mely igen édes, egy kis vízben főtt zöldség és a szójababból készült sajt az emberek százmillióinak mindennapi tápláléka, egy olyan országban, hol a mi tízfilléresünkért 10—12 darab tojást, vagy egy egész sült rucát lehet kapni, hol még a fácán darabja sem kerül többé nyolc fillérről. Érdekes, hogy a kínai rászoktatta erre az igénytelenségre még a háziállatait is, melyeket egyáltalában nem is igen szokott etetni. Kutya, liba, ruca, disznó, mind maga keresi meg az ételmet. Lovak és ökrök a legkeményebb téli időben is csak rudakra erősített tetőből álló, tehát köröskörül teljesen nyitott színben tartózkodnak, kitéve a szélnek és fagnak. A kínai szalmát sem szór az állatok alá s így a keményre fagyott csupasz földön kénytelenek szegények feküdni.

A kínai a végtelékig takarékos, sőt egyenesen irtózik minden pazarlástól. A szabó boldog, ha a varrásnál néhány arasznyi cérnát meg tudott takarítani. Ha a lámpaüveg, vagy a teáscsésze eltörik, nem dobják el, mert belefűrt lyukakba erősített vaskapóccsal összevarrja őket az ügyes drótozó. A konyhán egyetlen rizsszemet el nem pocsékolnak. Mivel a kínait gyermekkorától arra nevelik, hogy mindent, ami az emberi kéz munkájának gyümölcse, megbecsüljön, a legromgyosabb ruháját sem dobja el, ahogy a világért nem dobna egy olyan darab papírost, melyre valami írva van. Hogy ez a túlzott takarékoság mire vezet néha, arra jellemző a következő eset. Néhány évvel ezelőtt Mandzsúriában félelmetes pestisjárvány dühöngött. Ugyanakkor váratlanul egy délkinai városban is felütötte fejét a pestis. A fertőzés forrását sokáig nem tudták kideríteni, míg végre kiderült, hogy egy ottani kínai a Mandzsúriában pestisben elhalt rokonának holttestéről lehúzott s neki elküldött ruhákat viselte, melyeket az ő hamarosan bekövetkezett halála után még többen is viseltek a családjából és sorra elpusztultak

pestisben. Tudni kell, hogy egy ilyen világoskék pamutszövetből készült mindennapi ruha értéke új állapotban a mi pénzünkben nem egészen egy pengő.

Igénytelenység, türelem és kitartás dolgában a kínai szolga egyetlen a maga nemében. Csingtauban egy német misszionáriussal jöttem össze, aki sok érdekeset beszélt nekem szolgájáról, aki lóháton tett útjain néha naponta 60—70 kilométernyi úton, mindig gyalog haladt nyomában, mikor pedig egy-egy faluban megpihentek, a szolga tulajdonképpen ott sem pihent, hanem megetette a lovat és gazdáját szolgálta ki s csak este, mikor gazdája már elpihent, guggolt le a földre, hogy valamit egyék, utána pedig nagy élvezettel szívta pipáját s kannaszámra szüröcsölte hozzá a teát. Lefekvés előtt még egyszer a ló után nézett s csak azután heveredett le néhány rövid órára az udvar közepén leterített gyékényre, hogy másnap frissen és jókedvvel előlről kezdje mindennapi fárasztó szolgálatát. És ennek az embernek soha eszébe sem jutott, hogy panaszkodjék, mert tudta, hogy ezek a fáradoalmak az általa önként vállalt szolgálattal együtt járnak.

Igen nagy erénye a kínainak, hogy dolgoz és szorgalmas. Reggeltől estig, az esztendő minden napján egyformán dolgozik ott földmives, iparos, hivatalnok egyaránt, mivel Kínában nincsenek vasárnapok és ünnepnapok. Az évben csak egyetlen ünnep van, az újév, melyet természetesen hetekig ünnepelnek. Még a nyolcvan éves aggastyán is igyekszik magát hasznossá tenni. A pátriárka külsejű, rengő fehérszakállas öreg minden reggel vállára veti szemetes kosarát, bebarangolja az uccákat, felszededgetve ott az állatok trágyáját s estefelé megelégedetten tér kincselé haza. Ilyen öregemberek űzik a nagy kikötőkben két fatörzsből összerótt kezdetleges tutajukon a szeméthalászás mesterségét is. Reggeltől estig, szélben, hidegben horgásznak a nagy hajókról kidobott üres palackok és törött edények után, melyeket azután a piacon értékesítenek. Az asszonyok meg tereferelés közben is mindig dolgoznak, rendszeren fonnak, vagy foltoznak. Különösen a termékeny Santung tartományban lépten-nyomon látjuk az asszonyt is, amint az apró piros cipőbe szorított elnyomorított lábain biceg az eke vagy borona nyomában, vagy fél napon át ballag körben a malomkereket forgató, bekötött szemű csacsi után.

A kínai munkás ugyan a mi fogalmaink szerint lusta, illetve lassú, különösen, ha európai embernél dolgozik. Ő ugyanis azt tartja szem előtt, hogy mivel a munkáját semmivel sem fizetik meg jobban, ha siet, ezért inkább nem siet, mivel ez még azzal a nagy előnnyel is jár, hogy hosszabb időre van így keresete biztosítva. Shanghaiban gyakran megfigyeltem a hajórakodó kulikat, akiket nem szoktak ott egész napra felfogadni. Ahány ládát, vagy zsákot rak ki vagy be a kuli, annyi bambuszpálcikát kap a rakodás felügyeletével megbízott embertől. Ha kirakott annyi terhet, hogy véleménye szerint megkereste az egynapi élethez szükségeset, rögtön abbahagyja a rakodást, pálcikáit nyomban beváltja csengő rézpénzre s máris tovább áll. Először is jóllakik az utcai konyha nyálánkságaiból s azután leül kártyázni s ha Fortuna istenasszony rámosolyog, még sikerül vagyonát meg is szaporítania.

A játékszenvedély minden kínaival veleszületik. Az uccán körben guggolva ott kártyáznak mindenütt a legrongyosabb emberek s reggeltől estig játszanak a 120 apró, keskeny lapból álló kártyákkal, melyekre csak rányomják ujjukat s úgy emelik föl, annyira tapadós a hátuk a sok piszoktól. A kantoni játékbankokban, melyekből van vagy száz, éjjel-nappal folyik a szerencsejáték. Ha közben elfogyott a játékos pénze, azért nem kell a játékot abbahagynia, ha van még gyűrűje vagy órája, melyeknek értékét ott a játékasztal melletti mérlegen rögtön

megállapítják s mindjárt ki is fizetik reá a játék folytatásához szükséges pénzt. Hogy játékszenvedélyüknek hódolhassanak, képesek arra fogadni, hogy egy, a fáról letépett narancsban hány mag van.

A kínai emberben hatalmasan ki van fejlődve a kereskedői szellem. Mint kereskedő teljesen megbízható és becsületes, a számolás pedig olyan erős oldala, hogy a Kínában levő európai bankok egyike sem tudná alkalmazottjai között a kínait nélkülözni.

A mi ideges kapkodásunkat és folytonos sietésünket a kínai nem tudja megérteni. Neki semmi sem sürgős és nem sietős. Nála az idő nem pénz, ő azt tartja, hogy holnap is nap van. Az életet a kedélyes oldaláról fogja fel s az útjába kerülő akadályok nem izgatják. Egyszerűen azt mondja, ha nem megy ma, talán holnap sikerül, hát miért izgassa magát. Neki mindig van ideje. Ezért a kínai látogató például valóságos kinszenvedést jelent az európai embernek. Órák hosszatt ül, a legtöbb esetben nem is beszél, csak néz és nézdegél s az európai ember kénytelen a kínai etikett előírása szerint mindaddig várni, míg vendége teácsészéje után nem nyúl, ami azt jelenti, hogy végre menni készül. A kínai sohasem siet, mindig lassan jár, meg-megáll és nyugodtan nézelődik. Órák hosszatt el tud a mi számunkra lehetetlen guggoló helyzetben ülni és semmire sem gondolni. Ezt a semmire sem gondolást, vagyis az agynak éber állapotban való igazi pihentetését a kínain kívül talán még csak a török ember érti, az ideges európai erre képtelen.

A kínai kedélye gyermeki. Még a felnőtt is kedvét találja igazán nem felnőtteknek való ártatlan játékokban és incselkedésekben. Séta közben például hátulról lopva leüti a velesétáló barátjának fejéről a kalapot, vagy gyermekes örömmel élvezi az ujjak felvetésében álló társasjátékot, melynél minden egyes ujj személyeket jelent. A kínai nem sétatálcával indul sétálni, hanem kalitkában viszi magával kedvenc madarait s órák hosszatt el tud gyönyörködni pacsrájára vidám ugrázásában, vagy egy feldobott piros bogyót apportiroztat a vállán ülő madarával, melyet a visszahozott bogyóért egy-egy rizszemmel jutalmaz.

A mi szemünkben a legnagyobb hibája talán a zárkozottsága és az, hogy folyton hazudik. Ha nem óhajt valamiről nyilatkozni, közönyös, kifejezéstelen, szinte buta arcot ölt, mint az olyan iskolásgyermek, amelyik nem tudja a leckéjét. A hazudozást igaz, hogy az etikett követeli meg tőle, de ez nem változtat azon, hogy ez a hibájuk igen kellemetlenül érint bennünket. Érdekes, hogy viszont minden kínai szentül meg van róla győződve, hogy mi sohasem hazudunk. Hogy a kínainak nem lehet vakon hinni, azt maga a kínai tudja legjobban és nem is hisz egyik a másiknak, sőt a legnagyobb bizalmatlansággal viseltetnek egymás iránt. Ha két ember találkozik, majd elolvadnak a kölcsönös, szinte túláradó nyájasságtól. Meg is kérdik egymástól, honnan jössz testvér, vagy hová mégy? Habár mindegyik tudja a másiktól, hogy az nem mondja meg neki az igazat. Mikor a vendéglőben a vendég fizet, a pincér nagy hangon számol vele, hogy a többi pincér is ellenőrizhesse, hogy nem csal. A ház kapujának és ajtajának egész nap tárva-nyitva kell lenniök, hogy a házba mindenki beláthasson. Csukott ajtók már gyanút keltenek, hogy bizonyára készül ott valami, azért rejtőznek úgy el a nyilvánosság elől. De még nagyobb fokban gyanakvó a kínai az idegekkel szemben. Ételt, vagy italt nem is igen mer elfogadni tőle, mert attól fél, hogy mérég lehet benne. De különösen fél az európai ember természetfölötti hatalmától. Ugyanis azt hiszi rólunk, hogy mi varázsló hatalommal rendelkező felsőbb lények vagyunk, akik el tudjuk őt átkozni, vagy legalább is bajt tudunk

a nyakára hozni. A legutóbbi zavaros időkben Délkínából azért kellett a misszionáriusoknak sietve menekülniök, mivel a kínaiak azt a régi mesét újították fel róluk, hogy az általuk vezetett árva- és lelencházakban kiszűrik a gyermekek szemeit, kitépik szíveiket, hogy belőlük orvosságot és csodaszereket készítsenek.

A nagy Konfuciusznak a családra s az ősök tiszteletére felépített társadalmi berendezése, mely évezredekben át jó volt s eredményesen dacolt minden idők viharaival, ma minden ízében recseg és ropog. A repülőgép és a rádió korának szelleme döngeti a nagy falat is, melyen belül gyors iramban, akár egy mozi vásznán, peregnek le előttünk a császárság összeomlása, a köztársaság kialakítása, a forradalmak és a polgárháborúk. Ma már nem azok az emberek Kína szellemi vezetői és sorsának intézői, akik az évezredekben át fennállott pekingi és kantoni Han-lin egyetemek vizsgacsarnokaiban heteken keresztül, kis fabödékben egyenkint, hermetikusan elzárva tették le a kínai klasszikusokból előírt nagyon szigorú literátusi vizsgát, melynek alapján azután mandarinok lettek és jutottak vezető állásokba, hanem az amerikai, angol, japáni, sőt a moszkvai egyetemen végzett modern ifjú kínaiak.

A szokások és a szigorú etikett évezredek patinájával bevont tisztas épületéből egyre nagyobb darabok töredeznek le s valósággal szemeink előtt változik meg egy több, mint négyszázmillió népnek gondolkozása és lelkülete. A régihez görcsösen ragaszkodó konzervatívok és az újítók között természetesen ma még áthidalhatatlannak tetsző ürré tátong, de a nagy változás, mely Kína és népe újjászületését jelenti, már megkezdődött s feltartóztathatatlanul halad útján előre. Abban a mérhetetlen nagy országban, hol eddig az egész társadalmi berendezkedés kizárólag a családon s a család tagjait egymáshoz fűző törvényeken és szokásokon nyugodott, a néplélek új erkölcsi alapokra kezd támaszkodni. A hazaszeretet, a nemzeti érzés és nemzeti öntudat, a függetlenség és szabadság eszméi ott egészen új fogalmak, melyekkel csak most kezdenek az emberek megismerkedni és megbarátkozni. Hogy milyen lesz az új kínai ember, még nem tudjuk, de az az egy bizonyos, hogy az újjászülető és talpraálló Kína még nagy meglepetéseket tartogat a világ számára.

Finnország államiségének kialakulása.*

Írta: dr. Bán Aladár.

I.

A finnek ősei már a Kr. u. VI. században vándoroltak be mai hazájukba, amelyet ők saját nyelvükön Suominak neveztek el; innen nevezik a finnek magukat suomibelieknek, azaz: suomalaiset-nek. Hogy mint nevezték az egyes törzseket s volt-e összefoglaló nemzeti nevük, nem tudjuk. Úgy látszik, hogy a finn-ugor törzsek közül a finn ághoz tartozóknak nem volt ősi összefoglaló nevük; csupán az ugor ágnak volt a magyar és a vogul nyelvben ma is használatos összefoglaló neve, amelynek törzse a „magyar” szó első szótagjában (magy-) lappang.

* Előadás a finn nemzeti ünnepélyen 1928. dec. 6.

Az új hazába települt finnek szabad és államilag némileg rendezett életet éltek. Miként a mi őseink, ők is egymástól független törzseket alkottak, amelyeket csak a közös veszély egyesített. Békében a közös szokások, vallási és költészeti hagyományok kapcsolták össze őket. Mint nemzetünket, úgy a finneket is nyugati szomszédaik igyekeztek hatalmuk alá hajtani. A magyar nép a kereszténység meghonosodása idején a kedvező földrajzi és etnográfiai viszonyok folytán már annyira erős volt, hogy az idegen uralom rajta csak kulturális téren diadal-maskodhatott; a finnek kisebb törzsei azonban óriási szétszórtságuk folytán nem bírtak szoros szövetséget alkotni s ennek következtében a svédek őket lassanként meghódolásra vagy inkább a velük való megegyezésre bírták. Hogy a svéd hatalom Suomit nem tudta fegyverrel egyszerűen meghódítani, hanem csupán a keresztény kultúra terjedésével összhangban lépésről-lépésre magához csatolni, azt bizonyítja az a körülmény, hogy az egész, akkori Suomit másfél évszázad alatt kapcsolta magához. Három svéd hadjáratot ismerünk: 1154-ben Nyugati, 1249-ben Közép- s 1293-ban Keleti Suomit (Karjala) csatolták az anyaországhoz. Ezek a „hódító” hadjáratok aligha voltak valami nagyszerű haditények. Mutatja ezt az a történeti tény, mely szerint a harcias finnek 1187-ben, tehát az ú. n. svéd uralom idején elpusztították Svédországnak akkori legnagyobb kereskedő városát, Sigtunát.

Suomi meghódítása tehát tulajdonképp nem volt egyéb, mint a finn nép beföldolása a svédek által terjesztett keresztény kultúrának. Több nyomós adat bizonyítja, hogy a finn nem volt meghódított, elnyomott, hanem a svéddelel egyenjogú nép. Ezen adatok között egyike a legfontosabbnak az, hogy a svéd rendek a finn urakat 1362-ben meghívták a királyválasztásra is. Közös, svéd-finn országgyűléseket is tartottak a birodalmat érintő ügyek megbeszélésére. A XVII. században külön finn országgyűlések is voltak. Az állami autonómiának bizonyítéka az is, hogy Suomit külön fejedelemségnek, majd 1581-től nagyfejedelemségnek neveztek s külön állami címerrel ruházták fel a svéd királyok, akik magukat Suomi fejedelmének, majd nagyfejedelmének is nevezték. Innen érthetjük meg azt: miért ragaszkodtak a finnek az orosz uralom alatt is a svéd időből származó törvényekhez és szabadságjogokhoz. Ezek ugyanis nem egy erősebb elnyomónak ajándékai voltak, hanem a hatalmasabb társsal együtt alkotott jogszabályok.

A finnek ilyenformán békében társaiknak, háborúban bajtársaiknak tekintették a svédeket s azoknak királyát saját jóakarató fejedelmüknek. Ezért vettek részt hűséggel, önfeláldozó hősiességgel Gusztáv-Adolf és XII. Károly dicsőséges harcaiban. Vitézségüknek a királyok mindig elismeréssel és hálával adóztak. Nem rajtuk mult, hogy 1808—9-iki svéd-orosz háborúban Suomi elszakadt Svédországtól és Oroszország állami kötelékébe lépett. A svédek hatalmi gyengülése évszázadokon át tartott. Érezték a finn rendek már régen azt, hogy Svédország nem lesz képes megoltalmazni őket a folyton erősödő orosz támadások ellenében, épp ezért a szétválás gondolata már a XVIII. század elejétől fogva kísértett náluk. Ennek a gondolatnak és a nyomában támadt politikai mozgalmak vezére volt G. M. Sprengporten ezredes.

Körülbelül 600 évig tartott tehát a svéd-finn állami közösség, amely sok megpróbáltatáson kívül értékes előnyöket is hozott a finn népnek. A svéd kultúra hatásának köszönhető, hogy a finn nép megtarthatta ősi turáni jellemét: a meghunnyászkodás nélküli önértetet, a nemzeti demokráciát s általában a nyugati kultúra finomabb szokásaihoz való csatlakozást. Mi magyarok, sajnos, nem kerül-

tünk szoros egységbe oly nemes hagyományokon növekedett indogermán néppel, aminő a svéd. A mi őseink letérve a turáni nemzeti demokrácia útjáról, a jobbágytartó nyugati nemzetek hatása alá kerültünk s így nemzetünk zömét, az ősnemes hagyományokat legteljesebben őrző földnépét az újkori rabszolgaságba: a jobbágyságba süllyesztettük s ily módon kiöltük belőle a turáni hagyományok tekintélyes részét. Finnországban, kivéve az Oroszország határain elterülő részeket, sohasem ismerték a jobbágyorsot. Innen van a finn paraszt önértetes fellépése, szókimondó nyíltsága, amely tulajdonságai oly gyönyörűen érvényesülnek költészetének világhírű alkotásaiban.

A finnek a svéd uralom idején a svéd nemzet integráns részét tették. Bár a finn nem volt elnyomott nép s lényegében ugyanazon jogokat élvezte, mint a svéd, politikailag külön nemzetet nem alkotott. Ily értelemben mondhatta tehát I. Sándor cár, hogy a finn népet ő emelte a nemzetek sorába. Tette pedig ezt az által, hogy Suomit mint szigorúan megállapított határokkal bíró országot csatolta birodalmához, s teljesen különálló belügyi berendezkedést adott neki. A cár tényekkel is elismerte, hogy Suomit nem hódító fegyver jogán, hanem kölcsönös meg egyezés és bizalom alapján illesztette be koronája legszebb gyöngyei közé, amit azáltal is kimutatott, hogy hatalmas címei közé besorozta a „Finnország nagyfejedelme” szerényen hangzó, de gáncsnélküli címet is. I. Sándor cár 1809 január 20-án, tehát még a svéd-orosz háború tartama alatt, országgyűlésbe szólította a finn rendeket a régi törvények alapján s március 27-én maga is megjelent az országgyűlés színhelyén, Porvoo városában s kiáltványt bocsátott ki, amelyben megerősítette az ország vallási és alkotmányos törvényeit és kiváltságait. Ugyanezt a megerősítést és biztosítást megújította a császár a következő napon általa megnyitott országgyűlésen és kifejezte abbéli reményét, hogy ez az országgyűlés a finn nép politikai létének kiinduló pontja lesz. Miután a császár fogadta a rendek hűségesküjét, kinyilvánította, hogy azt a kapcsolatot, amely ettől fogva egyesíti őt Finnországgal, önkéntes, szabad érzelmek kifolyásának tekinti. Midőn az országgyűlés ülészakát befejezte 1809 július 18-án, a cár ismét megtette a fáradságos utat Pétervárról a kis Porvooba s ekkor mondta berekesztő beszédében ezeket a nevezetes szavakat: „A finn nép örök időkre a nemzetek sorába emeltetett saját törvényeinek oltalma alatt és belügyeiben szabadon.”

A mondottak szerint az autokrata császár és Finnország között kölcsönösen kötelező szerződés jött létre, amelynél fogva Oroszország császára egyszersmind Finnország nagyfejedelmévé lett. A fentiekből következik, hogy a svéd uralom idején létrejött alkotmányos törvények Suomiban továbbra is érvényben maradtak. Ha az 1809-iki vereség folytán Svédországban nem ütött volna ki forradalom, úgy Finn- és Svédország alaptörvényei teljesen azonosak lettek volna. Minthogy azonban a forradalom után a svéd alkotmány gyökeres revízió ment át, Suomi megtartotta az 1772-iki svéd alkotmányt. Mivel ez az alkotmány rendkívül fontos felségjogokat biztosított a finn nagyfejedelemnek, ilyformán az orosz cár is mint Suomi nagyfejedelme oly életbevágó jogok birtokosa lett, amely a finn nemzet sorsára döntő befolyást gyakoroltak. Ha ehhez vesszük még azt, hogy a porvooi határozat szerint Suomi „örök időkre” egybekapcsoltattott — az uralkodó személye által — Oroszországgal, kiderül, hogy Finn- és Oroszország kapcsolata nem volt tisztán perszónális unió, hanem a reáluniónak egyik változata. Ebből az állami egyesülésből következett az is, hogy Suomi külpolitikailag úgy szólván nem létezett. Nem is csodálkozhatunk ezen, ha meggondoljuk azt, hogy a Finnországnál mind aránylag, mind abszolúte sokszorososan jelentékenyebb

Magyarországot szintén ez a sors érte külpolitikai képviselő tekintetében. Bármi nagy jóindulatot tanúsítottak tehát, különösen az első évtizedekben, az orosz császárok Suomi iránt, a helyzet természetéből következett, hogy Oroszország politikája szabta meg Finnországot is. Ebből származott azután a két állam közötti összeütközés, amely a gyengébb félre nézve sok hátránnyal, sőt szenvedéssel járt s később végleges szakításra vezetett.

Suomi tehát 1809-től kezdve autonóm, de nem szuverén állam lett. Az uralkodó személyének azonossága, mint említettük, sok baj forrásává lett. A svéd eredetű finn alkotmány ugyanis nagy hatalmat biztosít az uralkodónak. Az alkotmány fő gondolata ez volt: „A király (nagyfejedelem) kormányozza a birodalmat, úgy Svédországot, mint Finnországot és senki más.” A birodalmi tanács (Finnországban szenátus 1816-tól) csak tanácsot ad az uralkodónak, de nem kormányoz. Az uralkodó csupán az Istennek és a hazának felelős. A béke és háború kérdése az uralkodó jogköréhez tartozik, akinek az ország belügyeiben is vetojoga van. De új adókat a király nem vehet ki, sem újoncozást nem rendelhet el a rendek beleegyezése nélkül.

Mint hogy az 1772-iki kormányforma az uralkodónak ilyen nagy hatalmat biztosított, a cárnak semmi oka sem volt azt megváltoztatni. Eszerint ez az alkotmány lett az autonóm finn állam jogrendszerének szegletköve.

A kormányzást az új korszakban úgy rendezték be, hogy a császár személyének képviselője Suomiban a főkormányzó volt, aki rendesen orosz illetőségű volt, de Finnországnak szentpétervári képviselője, a miniszterállamtitkár rendesen finn születésű volt. A tulajdonképeni kormányi teendőket a szenátus tagjai gyakorolták a főkormányzó elnöklete alatt.

Az orosz cárok mint Finnország nagyfejedelemei trónraléptükkor esküvel fogadták, hogy a finn alaptörvényeket követik s fogadalmukat kezdetben meg is tartották. De országgyűlést mégsem hívtak össze, csak 1863-ban, amidőn a finn nemzet nagy lelkesedéssel küldött képviselőket az országgyűlésbe.

Részint a finn érdekek háttérbe szorítása, részint az ország előkelőbb köreiből még mindig élénk svéd szimpátia következtében a krími háború idején (1854—56) új függetlenségi mozgalom keletkezett, amelynek célja az volt, hogy Oroszországtól elszakadva Suomi tiszta perszonális unió alapján Svédországhoz csatlakozzék. E mozgalom hívei ugyanis abban reménykedtek, hogy Oroszország a háborút elvesztve felbomlik. Azonban a háború 1856 elején hirtelen félbeszakadt s így a separációs remények füstbe mentek. Oroszország azonban sokat tanult a fenyegető veszedelemből. Belátta, hogy a birodalomhoz csatolt népeknek több szabadságot és jogot kell adni, hogy ezek híven megmaradjanak a birodalom kötelékében. E belátás szülte a cárnak „azon elhatározását, mely szerint 1863-ban egybehívta Finnország rendeit a fővárosba. Ezen az országgyűlésen szabadabb szellem nyilvánult. Itt a finnek már nyíltan mertek beszélni azon óhajukról, hogy Suomi külpolitikailag semlegessé tétessék. Továbbá ekkor történt indítvány a (kék-fehér) nemzeti zászló életbeléptetéséről, amely a finn köztársaságnak most is hivatalos lobogója a különbséggel, hogy a párhuzamosan futó kék és fehér csík helyett fehér mezőben kék kereszt látható. Még arra is rámutatott ez az országgyűlés, hogy Suominak fő óhaja a függetlenség és szuverénitás. Ez országgyűlés után boldog és eredményes korszak kezdődött Finnország történetében s úgy látszott, hogy a hatalmas orosz kormányzat a humanizmus és megértés útjára lépett. Ezután minden ötödik, 1878-tól kezdve minden harmadik évben egybehívott az országgyűlés, amely évtizedek mulasztásait

pótolta a társadalmi és törvényhozási fejlődés terén. Ez időben kapta Suomi önálló pénzegységét, az aranymárkát (azelőtt ugyanis svéd, illetve orosz pénz volt használatban), az addig egyeduralomnak örvendő svéd nyelv mellett a finn második hivatalos nyelvvé lett, népiskolai intézmény létesült, községi autonómia lépett életbe, sőt az elavult toborzás helyett általános katonakötelezettség alapján szervezett finn hadsereg jött létre.

De ez a nyugalmas fejlődés nem sokáig tartott. A 80-as években Oroszországban felülkerekedett az imperiálisztikus pánszláv irányzat, amely egyre hevesebb támadásokat intézett az Oroszországhoz csatolt másfajú népek ellen. Ez a szerencsétlen politika vezetett azután az Oroszbirodalom teljes bukásához. Különösen megrázó hatást tett a finn nemzetre az 1899-iki ú. n. februári manifesztum (ukáz), amely a finn autonómiára végzetes csapást mért, kimondva, hogy a törvények között lényeges megkülönböztetés teendő. Az első csoportba tartoznak azok a törvények, amelyek mind Oroszországban, mind Suomiban egyformán kötelezők; a második csoportba azok, a Finnországot érintő törvények, illetve törvényjavaslatok tartoznak, amelyek valami módon Oroszország érdekeit is érintik, s a harmadik csoportba azok, amelyek csupán Finnországra vonatkoznak. A két előbbi csoportba tartozó törvényjavaslatokat az orosz államtanács és igazságügyminiszter veszi tárgyalás alá és a cár erősíti meg. A finn országgyűlés ezekről csupán véleményét nyilváníthatott. E manifesztum szerint a finn állam egyszerű provinciává süllyedt; az országgyűlés és a nagyfejedelem közé új, a finn alkotmányra nézve idegen elemek léptek.

Ez a rendelet óriási elkeseredést keltett. Hiába menesztett az országgyűlés a cárhoz küldöttséget, kérve a törvényellenes rendeletek visszavonását; nem is bocsátották a cár elé. Hasonló sorsban részesült a világ legkiválóbb tudásaiból alakult küldöttség is, amely az általános kultúra nevében óhajtotta kérni Suomi alkotmányának megővését.

Minthogy az orosz kormány eljárásának megváltoztatását nem sikerült kieszközölni, a nemzetre nézve nem maradt hátra más, mint némán tűrni a szebb jövő reményében. Ekkor kezdődött az úgynevezett passiva resistentia: tétlen ellenállás v. néma tiltakozás, amelynek emlékét a finn költészetnek és művészetnek annyi nemes alkotása őrzi. Említsük fel itt a világhírű finn novellistának, Ahc Jánosnak mély honfibút, de egyúttal törhetetlen reményt hirdető írásait, amelyek valósággal prózában írt költemények (Forgácsok, Hosszútűrő népem stb.). A költők közül különösen Eino Leino adott kifejezést e szomorú évek hangulatának. A festészetben kiváltkép Gallén-Kallela Axel allegorikus képei beszélnek a néma tiltakozás remélő bánatáról. Említsük meg, hogy finn testvéreink e sötét években egy nagy magyar államférfiú példájából merítettek vigasztalást és erőt a megpróbáltatásokhoz. A nagy magyarbarát író, Jalava Antal Deák Ferencről könyvet írt, amelyben fejtegette Deák alapvető elvét, hogy nem veszett el az a jog, amelyről a nemzet önként le nem mondott.

Az egyre kegyetlenebbé váló elnyomás, amely nem kímélte az egyéni jogokat és szabadságokat sem, már-már elkeseredett kitérésre vitt, amidőn egy revolverlövés dörrenése riasztotta fel az orosz zarnokokat álmukból, amelyben Suomit mint orosz provinciát látták vergődni lábuk alatt. 1904 június 16-án egy finn állami tisztviselő, Schaumann Eugén a szenátus épületének lépcsőjén lelőtte a zarnok orosz főkormányzót, Bobrikoffot. Az orosz kormány e merényllettől figyelmeztetve belátta, hogy az épp akkor kitérőben lévő új háború (Japán ellen) küszöbén nem tanácsos a szövetséges népek elégedetlenségét fokozni, 1904-ben

egybehívta a finn országgyűlést, amelynek első dolga volt a törvényes rend visszaállítását kérni. E kérelem teljesítése azonban késett, mígnem a Japán részéről ért veszteségek folytán kitört forradalmi mozgalom a cárt arra bírta, hogy birodalmának alkotmányt adjon. Finnországgal szemben is engedékenyebb hangulat töltötte el az orosz kormányköröket. Ennek eredménye volt az 1905 november 4-iki rendelet, amelyben a cár mint finn nagyfejedelem ígéretet tett az alkotmány újjászervezésére az egykamarás népképviselőt s az általános és egységes szavazati jog alapján. Ez volt az akkor igen nagy hatalommal rendelkező szociáldemokrata pártnak követelése s e tekintetben a nacionalisták egyet értettek velük. A finn nemzeti küzdelmek vezére ezidőtájt Mechelin Leo volt. „Finnország koronázatlan királya”.

A fentebb említett alkotmányreformokat, valamint egyéb szabadságjogokat az 1905—6-iki országgyűlés mondotta ki s ezeket a cár meg is erősítette, csupán a kormány tagjainak hivatalos ellenőrzéséről szóló javaslatot vetette vissza. Ily módon a régi rendi alkotmány, amely az ország népét négy osztályra, ú. m. nemesi, papi, polgári és paraszt rendre osztotta, megszűnt, s létrejött a modern állami életnek megfelelő népképviselői rendszer.

A nemzet öröme a jobbra fordult viszonyokon azonban nem sokáig tartott. 1908 nyarán újra kezdődött az orosz elnyomó politika. Minden hatalom az orosz államtanács kezébe került, amely Suomit egyszerűen provincia gyanánt kezelte.

1910-ben megjelent a rendelet, amely szerint Suomának négy képviselőt kell küldenie a dumába és kettőt a birodalmi tanácsba. Erre mondotta az orosz nacionalisták egyik vezére, Puriskevics ez emlékezetes szavakat: „Finis Finlandiae”.

A világháború kitörésekor Finnország belső helyzete nagyon aggasztó volt. A bizonytalanságot és általános elégedetlenséget még növelte a cári manifesztum, amely 1914 november 14-én jelent meg, amikor még Oroszország bízott a győzelemben. Ez a kiáltvány úgyszólván teljesen megszüntette Suomi önállóságát. Ám ez a rendelet mégsem keltett kétségbeesést, mivel a finn közönség már sejtette Oroszország bekövetkezendő bukását. Némelyek Svédország felé tájékozódtak, onnan remélve katonai támogatást, de midőn látták, hogy a minden határozott lépéstől idegenkedő svéd nemzettől semmit sem várhatnak, a győztesen előnyomuló németekre vetették reménykedő pillantásukat. A finn függetlenség hívei titkos egyezsére léptek a német hadvezetőséggel s ennek lett az eredménye, hogy a poroszországi Lockstedt városa melletti táborban („27. porosz vadászászlóalj” néven) finn önkéntes csapatot alakítottak, amelyben 2000 tiszt- és altisztjelölt nyert német vezetőktől kiképzést.

Fordulópontot jelez a háború történetében az 1917-iki márciusi Kerenszki-forradalom, amely a cárt megfosztja trónjától. Ily módon a cár megszűnt Finnország nagyfejedelemé lenni s így jogilag felbomlott a kapcsolat is, amely a két államot az uralkodó személyének azonossága által egybekötötte. Az ország kormányzását a parlament vette kezébe, csupán a külpolitika és a hadügy maradt közös az orosz birodalommal. Még teljesebb lett az elszakadás, amidőn Oroszország ez év őszén köztársasággá, majd november 8-án szovjet-köztársasággá alakult.

Finnországban 1917 november 1-én új országgyűlés ült össze, amely a fohatalmat a nagynevű tudósoknak és politikusoknak: P. E. Svinhufvudnak adta át. A finn kormány ugyane hó 4-én előterjesztést tett a parlamentnek, kérve, hogy mondja ki Suomának teljes elszakadását Oroszországtól. A parlament december

6-án kimondotta Finnország függetlenségét. Ez a nap tehát az új, önálló Suomi születése napja, amelyet a nemzet minden évben nagy fénnel ünnepel meg.

Az új szuverén államra azonban még sok küzdelem várt. Oroszország ugyan már december 22-én elismerte Finnország függetlenségét; csakhamar követték őt ebben Svéd-, Francia-, Németország, majd Norvégia, Dánia, Hollandia, Svájc, Görögország, Spanyolország és a pápa, de Anglia, az Egyesült Államok, Japán és Itália egyelőre várakozó álláspontra helyezkedtek. A legnagyobb nehézséget az okozta, hogy az orosz katonaság nem akart kivonulni az országból, sok erőszakosságot követett el, sőt a finn kommunistákkal együtt megszervezte a vörös gárdát, amely hosszú és véres harcokat idézett elő az országban. 1918 január 27-én Finnországban is kitört a vörös forradalom, amelynek leverése Oroszország elleni szabadságharcá lett. A nemzet nagy többsége felháborodással fogadta az ú. n. proletárdiktatúrát, amely ugyanolyan eszközökkel dolgozott, mint nálunk is; minden emberi jogot és egyéni szabadságot lábbal tiport és hajmeresztő kegyetlenségeket követett el. A vörösek azonban csak Finnország déli részén tudták megvetni lábukat. A gyér lakosságú Észak-Finnországban a hazafias érzelmű parasztság csakhamar felülkerekedett, leverte az orosz csapatokkal szövetkezett kommunistákat s nagymennyiségű fegyvert és lőszert vett el tőlük. Ezek a győző csapatok képezték a szervezendő fehér gárdának magvát, amelynek harcképességét növelték a Németországból hazaérkezett vadászcsapat, valamint a Svédországból érkező önkéntesek. A fehérgárda parancsnokává mindjárt kezdetben gróf Mannerheim Károly Gusztáv tábornokot (General-Leutenant) nevezték ki, aki azelőtt az orosz hadseregben szolgált s a háború kitörésekor a cár közvetlen környezetébe tartozott. Több nagy katonai megbízatást végezett Ázsiában s az orosz-japáni háborúban érdemes szerepet játszott. Az ő katonai zsenijének köszönhető, hogy a fehérgárda rövid idő alatt óriási sikereket ért el. A gárda működését igen előnyösen támogatta a hazafias északfinnországi lakosság áldozatkészsége s a gárdisták lelkiismeretes kötelességűdása. A városok, községek pénzt és anyagot adományoztak a hadsereg céljaira. Eleinte csak önkéntesekből állt ez a gárda, de február 18-án a Vasa városában székelő nacionalista kormány kimondta az általános hadkötelezettséget s behívta a 21—40 év közti korosztályokat. A munkások nagy része szintén a fehérekhez csatlakozott.

Ezzel szemben a fővárosban kitört proletárdiktatura csak az ott maradt orosz katonák és a kommunista finn munkások köréből toborozta seregét, amely eleinte számban erősen felülmultra a fehérgárdát. Az ekkori számviszonyok ezek voltak: a vörös sereg 15.000, a fehér gárda 6.000 emberből állt. De a két sereg harc-készsége és katonai szelleme nem is állítható egymás mellé. A fehérgárdát a haza és nemzet lángoló szeretete s a proletárdiktatura égő gyűlölete hevítette, míg a vörösek csak csupán a magas zsold és a fosztogatás reménye tartotta együtt. A fehérgárdának nagy baja volt eleinte a fegyverhiány, amelyen azonban Németország és az oroszoktól elvett fegyverkészlet segített.

Az ország déli részein a vörösek voltak az urak. A lakosság megoszlása a két párt között ez volt: Vörös Suomi lakossága 1,500.000, Fehér Suomié 1,800.000. A kormányhatalmat a népbiztosság gyakorolta, amelynek elnöke Kullervo Manner, az 1916—17-iki országgyűlés elnöke volt. A finn kommunisták programja nem volt teljesen azonos az orosz bolsevikokéval. Ők teljes demokrácián alapuló államrendet akartak alapítani és nem diktatúrát. Terveikből azonban semmisenem lett, mivel a diadalmasan előnyomuló fehérgárda egymásután foglalta el a vörösek

hatalmában levő gócpontokat. Mannerheim legfényesebb győzelme volt a finn Manchester, Tampere (Tammerfors) bevétel 1918 március 26-tól április 6-ig. Ez ostromban elesett a fehérek közül 700, a vörösek közül 2000. E döntő diadal után rohamlépésben fejlődött az egész ország felszabadítása a vörös rémuralom alól. Az április 3-án Von der Goltz tábornok vezérlete alatt Finnországba érkezett német sereg Tamperénél egyesült a finnekkel s már április 11-én megkezdődött az általános támadás Helszinki ellen, mely 2 nap alatt befejeződött s 13-án délután egy órakor az egész város a fehérek kezében volt. A népbiztosság már április 8-án az Oroszország határához közel fekvő Viipuriba (Wiborg) menekült s onnan intézte a még hatalma alatt levő terület kormányzását.

A főváros meghódításánál 60 német katona vesztette életét, akiknek hamvai a helszinki régi templom előtti téren nyugszanak egyszerű, de impozáns márványemlék alatt.

Mondjunk pár szót a két sereg számadatairól. A vörös sereg kezdetben 6000, később 75.000 főből állt, a fehérgárda pedig 6000, később 16.000 embert számlál. A fehérek közül az összes harcok alatt 2300 ember esett el, a lakosságból a vörösek kerekszámában 6000-et gyilkoltak le. Az elesett vörösek száma 10.000.

A főváros eleste után rövid idő alatt bekövetkezett a vörös uralom teljes megsemmisítése. Mannerheim 1918 május 16-án vonult be 20.000 emberből álló csapatainak élén a lakosság lelkes tüntetése közepett.

Ily módon született meg de facto a független Finnország, miután Oroszország már az év első napján de jure elismerte Suomi függetlenségét.

*

A felszabadult Finnország nyomban hozzáfogott az állami rend megszilárdításához. Az 1917-ben választott országgyűlés azonnal egybegyűlt, természetesen távol maradtak a szociáldemokraták és kommunisták; az előbbiekből közül csupán két képviselő jelent meg. Az országgyűlés államfővé választotta Svinhufvud szenátort s hozzáfogott a legfontosabb államügyek elintézéséhez. Ezek között első helyen állott az államforma kérdése. Az 1917 december 6-iki országgyűlés Finnországot ugyan köztársaságnak nyilvánították, de ez a határozat még nem volt megerősítve. A nemzet vezető köreinek egy nagy része azon az állásponton volt, hogy Finnország még tulajdonképpen királyság, mert az 1772-iki alkotmány nem szűnt meg. Egyébként is abban a véleményben voltak, hogy a királyság jobban biztosítaná az ország rendjét és külső tekintélyét. Ezért a kormány az országgyűlés elé törvényjavaslatot terjesztett a monarchista államforma kérdésében. A parlament 58 szóval 44 ellenében megbízást adott a kormánynak, hogy készítse elő a királyválasztást. A választás meg is történt. Az országgyűlés 1918 október 9-én királlyá választotta Frigyes Károly hesseni uralkodóherceget (Prinz).

Ez a királyválasztás azonban gyönge alapon nyugodott. A nemzetnek csak egy kis része állt mögötte s az országgyűlésben is igen kis pártja volt. A királypártiak abban reménykedtek, hogy Németország győzelme esetén a hatalmas birodalomban Finnország erős támasztékot nyer. A sors azonban másképp döntött. 1918 őszén bekövetkezett a központi hatalmak szomorú összeomlása s ez romjai alá temette a finn royalisták reményeit is. Ez év december 12-én Svinhufvud lemondott az államügyek vezetéséről. Utódja Mannerheim lett s december 14-én a megválasztott király tudatta a finn országgyűléssel, hogy nem fogadja el a finn koronát.

Miután az államforma megállapítása nem sikerült, az országgyűlés szétoszlott s új választások irattak ki. Az új országgyűlés túlnyomó részben a köztársasági forma mellett döntött s ilymódon 1919 július 17-én kimondotta, hogy Finnország demokratikus köztársaság. Ezzel megszűnt Mannerheim megbízatása. A nyomban megejtett elnökválasztás eredményeként K. J. Ståhlberg egyetemi tanár lett a finn köztársaság első elnöke. A 6 év multán, 1925-ben történt második elnökválasztáson, L. Kr. Relander kapott szótöbbséget, miután Ståhlberg nem volt hajlandó újra elfogadni az esetlegesen ráeső választást.

Az előadottak világosan mutatják, hogy Finnország szabadságát elsősorban népe szívós kitartásának s nem külső segítségnek köszönhette. A hosszú idegen uralom alatt is megőrizte emberi méltóságát, amely mind őt, mind turáni testvéreit oly élesen megkülönbözteti a tehetetlen szolgaságban vergődő tömegnépektől.

Az új törökség lelke.*

Irta: Végh Jenő

Mint gyermek sokszor olvastam mohó vágakozással az Ezeregy-éjszaka bájos meséit és álmaimban nekem adta Firusz herceg a bűvös paripát, hogy elrepülhessek a távol keletre, a csodák országaiba. És viitt a bűvös ló messze... messze... Elmaradt a vén Duna ezüst szalagja, elröppentek alattam a Balkán hegyei, völgyei és egyszerre csak megcsillant az esti szürkületben a Márványtenger csöndesen síma háta, majd meg Sztambul sok-sok karcú minaretje között megláttam felkelni a holdat. Oh, hogy szerettem volna leszállani az Aranyszarv partján hemzsező tarka sokaságba, de elfeledtem, hogyan kell a bűvös paripának parancsolni s az ragadott tovább... Irán fensíkjára, kincses Indiába... míg bele nem ütközött a Himalája valamelyik jéggé fagyott ormába... és felébredtem.

*

Az ünnepi hangulat szárnyain suhanjunk át mi is a végtelennek tetsző messzeségen s szálljunk le a Boszporusz partján, Anatólia téres síkjain, erdőkoszorúzza magas bércsein és hűvös völgyein.

De a Boldogság Kapujában ne kápráztassa el ma szemünket a természet mérhetetlen bőkezűsége, a pompás paloták dús ragyogása, süppedő szőnyegek puha zizzenése... Tekintetünk ne álljon meg a karcú, finom minaretek, ez égre nyúló karok ormán, melyek köcsipkés kosarából naponta ötször hangzik fel a müezzinek ajkán az imára hívó ősi dallam csengő szava. Hagyjuk el a Nagy Bazár, a Csársi furcsa boltzatai alatt nyüzsgő sokaságot, a világ minden részéről összehordott áruk tarka tömegét, hagyjuk az üzleti lármától zajos uccákat s az Aranyszarv sűrű árbóc-erdejét.

Menjünk el ma az egyetemek és iskolák termeibe, ahol tudós bölcsek oktatják s vezérlik a haladás, a dicsőség útjára a török nemzet jövő reménységét. Menjünk el az izmiri hegyek rejtett völgyeibe, a megbúvó kis falvakba, az ősi városokba s belépvn a szegények kunyhóiba, vagy a gazdagok kényelmes kösköjeibe, keressük fel azokat a dicső hősokeket, akiknek lelkes soraiból hatalmas lendülettel alakult az a hadsereg, mely heroikus küzdelmekben mutatta meg az ellenség győzelemittas seregének: meggyógyult a beteg ember! És keressük fel

* A Turáni Társaság 1928 október 25-iki ülésén felolvasta a szerző.

azokat a csodálatos nőket, kik — addig háremek féltve őrzött, világtól elzárt gyöngé virágai voltak csak — letették a sűrű fátyolt, hogy jobban lássanak vérző sebeket kötözni, fájdalmakat enyhíteni. Kik feláldozták ápolt bőrük finomságát, hogy az új arzenálok megteljenek dolgozó nőkkel, s midőn még ez sem volt elég, nem félve a szállongó golyók halálhozó zizegésétől, hátukon cipelték a muni-ciót küzdő testvéreiknek s ha kihullt a férfiak kezéből a fegyver, keskeny ujjai ragadták meg azt. És menjünk el az angorai nemzetgyűlésbe, hol a nemzet választottjai bizó, erős hittel, biztos kézzel irányítják a jelent s építik a jövőt. És álljunk meg hódolattal az előtt az egyszerű ház előtt, melyben az az ember lakik, kire minden török csodálattal s az egész profán világ bámullattal tekint, álljunk meg e nagy férfiú: Győzedelmes Musztafa Kemál pasa előtt. Jertek velem mind e helyre s találkozni fogtok a sírjából kikelt török nemzet erős lelkével!

Ha egy-egy újabb hír érkezik az újjáépülő Törökországból s ez ismételten reformokról beszél: értetlenül s legtöbbször rosszalóan csóválja fejét a nyugati ember. Nem tudja megérteni a hihetetlenül gyors haladást, sajnálja a khalifátussal járó nagy hatalom eldobását, homokra épített háznak mondja a megvalósított nagyszerű és nagyjelentőségű reformokat, melyeket az első áradás elmoshat, a fúvó szél is feldönthet. A nyugati ember nem ismeri és nem is ismerheti azokat a szikla-alapokat, melyeken az új Törökország emelkedik, s mindennel dacolva büszkén és boldogan megáll. A nyugati ember nem ismeri az új törökség lelkét!

A török nemzet igazi lelke századok során el volt temetve. Egy másik lélek borította reá fátyolát, egy másik lélek szorító ölelése megfojtotta minden mozdulását, lenyűgözte minden mocnását. Az oszmánok századok során csak eszközül szolgáltak egy hatalmas, világrészeket átfogó eszmének: a mohamedánizmus eszméjének. Ez rabigába hajtotta az agyvelőt és az izmokat. Akarat és tetterő ennek szolgálatában állottak. A nemzeti eszme felolvadt és megsemmisült a vallás eszméjében. A felülkerekedő idegenből jövő új lélek számos rokonvonást is hozott s ez megkönnyítette diadalát. A végtelen puszták urait, a büszke és független török törzseket jellemezte a létfenntartó harc, a rozsdamentes kard, az egyenes, tiszta jellem, az egymásban való feltétlen, őszinte bizalom, a természet imádata s a buzgó, mélységes hit. Az iszlám éltető eleme szintén a harc s a fanatikus hit párosulva az önmegtagadással. Eleinte párhuzamosan érvényesült a két lélek, az ősi turáni és az új, az iszlám. A fanatikusokat nevelő és ezekkel küzdő mohamedánizmus azonban mindjobban előre nyomult. A haza, a nemzet eszméjét háttérbe szorította, jelentéktelenné tette a vallás terjesztésének ügye.

A Kaji kán törzsből való Szulejmán sah 50.000 harcosa élén menedéket talált a hatalmas Dsingiz kán fenyegető támadásai ellen a hanyatló rokonfajú szeldsuk birodalomban. Utóda, a honalapító Ertogrúl pedig az összeomló szeldsuk birodalom helyén megszervezte népével a mai török birodalmat. Az új hazában azonban az új hit mind diadalmasabban nyomult elő. Segítette előnyomulását a szintén mohamedán arab és perzsa birodalmak közvetlen szomszédsága. A vallással együtt idegen nyelv is hódítani indult: a Korán nyelve, az arab. Az élőkkel meg a virágos és kifinomult perzsa nyelvből vettek át mind több és több szót és kifejezést. Az ősi írás is elvesztvén jelentőségét és jogait, helyét a cifra és nehéz arab írásnak engedte át. Egyetlen szál, egyetlen fonál maradt meg csupán, amely az ősi Turkesztánhoz kötött: a hősi ének. A régmúlt idők hősi dalain merengett a pihenő harcosok tábora s lelkesült a hadba indulók serege. Az uzandsik is mind ritkábban pengették a háromhurú kobuzt, hogy az

elnyújtott dallam nyomán az ősidők mesés világába ragadják az emlékező hallgatóságot s regéljenek hősi Kara kánról, Oguz kánról s a többi vitézek dicső tetteiről. Talán valahol Mohács alatt, a gyászos emlékü vész előestéjén zengett utólszor az oguz ősök, a közös ősök dicsőségéről a dal. Eltűntek az uzandsik, elszéledtek a mesemondók s csak a messi anatóliai falvak mélyén élt még a nemzet ősi lelke, ősi nyelve érintetlen tisztaságában, de lenézve és sokszor kigúnyolva, csak a népdalokban, népmesékben. A Magas Portán pedig új költők és új lantosok dicsőítették a hit győzhetetlen bajnokait. A költészet virágzott, az írók jól kerestek, a harcosok nagy győzelmeiket aratták, a padisah lábai elé koronás fők borultak s messze országok dús kincse ömlött; csak két szó vesztette el minden tartalmát és értelmét: a nemzet és a haza.

A múlt század elején reformtervekkel fellépő III. Szelim és II. Mahmud szultánok a francia felvilágosultság eszméinek hatásaként francia befolyásnak engedtek tért s francia segítséggel igyekeztek nemzetüket megerősíteni a népek nagy harcában. Reformtörvényeik nem értek el maradandó és az egész nemzetre kiterjedő eredményeket. Nem is érhetek el, mert nem érezték meg, hogy a nemzet, amelyet a sírba lökni szeretnének irigy s kapzsi mások, csak úgy állhat meg a sírgödör peremén s csak úgy indulhat vissza a felfelé vivő úton, ha önmagából merít erőt s megtalálja saját lelkét. E jószándékú nemes szultánok nem találták s nem ismerték saját népük lelkét.

E csatazajban nevelkedett nemzet lelke még sem vesztetett el. Amint a katonai állam csődöt mondott, elkezdte döngetni koporsója fedelét. A mecsetek és medreszék egyedül a Koránt magyarázó hodsái mellett kialakul egy új nemzedék, amely egyelőre még ugyan a francia eszményképet lebegtetve maga előtt, tanulni és tanítani vágyik. Tanítani, de hogyan, hiszen a nép nem érti a sztambuli „művelt” nyelvet? Ekkor támadt egy jövőbe látó hazafi, aki nagy tudással hozzáfog a nyelv megtisztításához, ez Szinászi. Kiadja a jelszót: „A nyelvet tisztává és közérthetővé kell tenni!” Az új török párt is megkezdí munkáját. Első feladat a vak vallási fanatizmus gyengítése. A nép nem vak eszköz többé, a nyers erők összefogva nemzetté alakulnak, a birodalom meg hazává. Újabb és újabb lelkes honfiak emelik fel szavukat s mindezek között a legnagyobb hatású, a hazaszeretet lánglelkű apostola, Námik Kemál bej, aki szent meggyőződéssel hagyja fiának, Ekremnek és nemzetének örök emlékeztetőül: „Ez a haza nem fog meghalni, ez a nemzet meg fogja magát menteni és visszazszerzi szabadságát. Bármit is mondjanak, ne hidd el, csak nekem higgy: hazánk jövője biztos, kétségtelenül eljön az a nap, amelyen hazánkban is a nemzet lesz az úr, és a padisah a szabadság!” Námik Kemál bejben jelent meg először tudatosan a régi dicső török nemzet ősi lelke, hogy felrázza alélt nemzetét. Námik Kemál bej nyomdokain az írók, költők, politikusok és fiatal katonák egyre szaporodó serege kezdte mind hangosabban követelni, mind bátrabban és céltudatosabban előkészíteni az éledő nemzeti lélek diadalát. Sok gáncs, számtalan üldöztetés, száműzetés és halál próbálta menteni a bitorló szellemet, de mindhiába! A zsarnokság még ideig-óráig megvethette lábát, bukása azonban elvégeztetett. Az utolsó, idegen zsoldban álló erőfeszítést dicső, de véres élethalál-küzdelemben legyűrte a török nemzeti lelkét ma legjobban és legkifejezöbben megtestesítő vitéz katona, nemzete virágjának, hős ifjúságának élére állva: Musztafa Kemál pasa.

Hiába hullott volna annyi drága vér, hiába adta volna oda életét oly sok ifjú vitéz, ha a kivívott diadal nem tépte volna fel annak a koporsónak repedezett fedelét, amelyben oly sok századon át senyvedt a törökség igazi lelke.

A nyugati ember nem érti, miért dobta el a török nemzet magától a khali-fátust, mikor az az egész mohamedán világ felett hatalmat jelent. Hatalmat, de nem a nemzet hatalmát. A nyugati ember nem tudja, hogy az eddigi nehézkes írásban nem nemzeti írását, hanem behozott idegent, az arab írást ejti el a török kormány rendelete. A nyugati ember nem tudja, hogy a fez nem jellegzetesen török viselet, hanem levantei.

Kemál pasa kormánya sok mindent, ami látszólag szervesen összeforrott a török nemzettel, eltöröl és drákói szigorral eltilt. Olyan az ő munkája, mint a jó és gondos kertészé, aki könyörtelen kézzel metszi le a szép és tetszetős fagyöngyöket kertje fáirol. A fagyöngyök megfojtották volna a fát, a lassú de biztos halált virágozták. A megtisztított helyeken most új ágak, új lombozat nőhetnek, melyek nem csak az éltető nedüt nyerik a törzs csatornáiból, hanem táplálják is azt.

A törökség csodálatos újjászületése nem külső máz csupán, nem közönséges politikai forradalom. A nemzetet átalakító munka annak minden rétegét mélyen és szakavatott kézzel felszántja, hogy a behulló mag annál gazdagabb gyümölcsöket teremjen. Az államfővel az élen, az ő személyes irányításával kiváló tudósok, nagyszerű szakemberek és pedig török tudósok és szakemberek számai munkálkodnak ezen aggódo szeretettel. Ez a munka pedig nem csupán technikai, ez nem csak léleknélküli civilizációt akar nemzetének nyújtani. Hivatalos körök és tudós társaságok foglalkoznak a török nemzet jövőjének minden égető problémájával, de politikamentesen, tudományos és szenvedélytelen alapon. Egyik ilyen fontos és súlyos probléma, mellyel a Török Filozófiai Társaság foglalkozik, a következő: „Mi a mai Iszlámnak a valódi kulturai értéke és mi lesz annak szerepe a török nemzet jövő életében.” Igen nehéz és nagyon kényes kérdés... de a mai törökökben megvan a kellő érzék ennek a megoldására is.

Hatalmas munkának kell itt elkövetkeznie, mely új irányt adjon a törökségnek és törekvéseinek, új irányt: az ösit! Szinászi, Námik, Kemál bej, Gázi Musztafa Kemál pasa elvitték nemzetük figyelmét az ezer minárés, dús palotájú, de idegen lelkű büszke Sztambulból az elrejtett és lenézett messzi anatóliai falvakba és városokba. S a nemzet azokban magára lelt: megtalálta ősei eltemetett lelkét. A török honfiak lelkében újra felzeng a régi regösök, az uzandsik kobuzán az oguz ösök dicsősége, de nem merengenek a multon, hanem építik a jövőt. A Dnyesztertől az Altájig ötvenmillió törökfajú nép néz ma hittel és reménnyel az újjászületett testvér török nemzetre és annak dicső vezérére.

A III. finn-ugor kulturkongresszus.

A „Turán” annakidején részletes tudósítást közölt az I. és II. finn-ugor kongresszusról. Ezek közül az első Helszinkiben volt 1921-ben, a második pedig Tallinnban 1924-ben. E két néprokonsági találkozásonak viszonzása s egyúttal az első ciklusnak mintegy betetőzése volt a Budapesten ez év június havában lefolyt kongresszus, amely mély nyomokat hagyott a három finn-ugor nemzet szellemi és társadalmi életében. Jelen cikkünkben igyekszünk legalább vázlatos képet nyújtani a gazdag tárgysorú és sokoldalú egybejövételről; annak részletes és mélyreható ismertetését a készülöben levő kongresszusi emlékkönyv fogja nyújtani.

Mindenekelőtt hálával emeljük ki, hogy kormányunk, különösen a kultusz-

miniszter úr Önagyméltósága, a legmesszebb menő érdeklődést és jóindulatot tanúsította e fontos kultúresemény iránt, de nem maradtak el tőlük ebben a tekintetben Budapest székesfőváros tanácsa, továbbá fővárosi és vidéki hatóságaink és kultúrintézményeink, valamint egyes lelkes honpolgáraink sem. Ennek a körülménynek és az előkészítés s az adminisztráció gondosságának köszönhető az, hogy finn és észt testvéreink ma is mint „szép álomról” beszélnek és írnak a magyarországi kongresszusról, amely felülmulta legmerészebb reményeiket is.

Az előkészítő bizottság élén gróf *Teleki Pál*, Magyarország v. miniszterelnöke, az Európa-szerte ismert tudós állott, aki 1924-ben az általa vezetett földrajzi expedíció élén beutazta Finn- és Észtszörzörzörzörzör s a tallíni kongresszuson az észt bizottságtól azt a felkérést nyerte, hogy a budapesti gyűlést vegye gondjaiba. A magyar bizottság a kongresszust négy szakosztályra osztotta; ezek voltak: 1. általános művelődési és tudományos, 2. pedagógiai, 3. közgazdasági s 4. irodalmi és művészeti szakosztály — ezeknek élén mint elnökök és helyetteselnökök álltak: *Szinnyei József*, *Heller Farkas*, *Pekár Gyula*, *Kornis Gyula*, *Hubai Jenő*, *Bán Aladár*. Főtítkárnak dr. *Zsirai Miklóst* kérték fel, aki fáradtságot nem ismerő buzgósággal és lelkesedéssel felelt meg nehéz és fontos feladatának. Az ő kezén ment át a kongresszus egész ügyvezetése; ő gondoskodott az elszállásolás, ellátás és vidéki kirándulások zavartalan menetéről. Az egyes buzgó segítőtársak felsorolása az említett emlékkönyv egyik tárgya lesz.

A kongresszus 1080 külföldi résztvevője, illetőleg tagja közül 650 finn volt. Ezek közül a legnagyobb csoport: kb. 600 finn és észt június 9-én, szombaton hajnalban érkezett magyar földre. A vonatot már a magyar határon a szeretet és az öröm jeleivel fogadta a magyar föld népe. Szobon a község egész lakossága ünneplő ruhában vonult fel a pályaudvarra, ahol a járás szolgabírája Hont és Nógrád megyék nevében üdvözölte az érkezőket. A finn-ugor kongresszus nagybizottságának tagjai, *Teleki Pál* gróffal az élükön, szintén már Szobon várták az érkező vendégeket, akiket a bizottság nevében *Bán Aladár* üdvözölt finn és észt nyelvű beszédben.

Budapesten a nyugati pályaudvaron a vendégek fogadtatására megjelent a kormány képviselőjében *Petri Pál* kultuszállamtitkár, *Gerevich Zoltán* miniszteri tanácsos, *Lobmayer Jenő* tanácsos a főváros képviselőjében, *Pekár Gyula*, a kongresszus társelnöke, *Raffay Sándor* püspök, *Liipola Yrjö* finn konzul, *Jungert* Mihály finnországi magyar követ, *Zilahy Dezső*, *Vikár Béla*, *Kogutovicz Károly* és sokan mások. A pályaudvaron díszegyenruhás rendörök és cserkészfiúk állottak sorfalat, mögöttük hatalmas közönség gyülekezett.

A pályaudvarra berobogó különvonatot a rendörzenekar előbb a finn, azután az észt himnusz hangjaival fogadta. A vendégeket elsőnek *Pekár Gyula* üdvözölte a legmelegebb szeretettel. Megjelenésük Budapesten egész Európában imponáns hatást fog kelteni. A kultúrkongresszus a finn-ugor testvérnépek összetartozóságának tudatát meg fogja erősíteni. Isten áldását kérte a kongresszus működésére. *Petri Pál* államtitkár a kormány nevében üdvözölte a vendégeket, akiket az egész magyar nép őszinte testvéri szeretettel fogad. Mai szomorú helyzetünkben jól esik, ha mások velünk éreznek, még jobban, ha testvérnépek adják szimpátiájuknak jelét. A székesfőváros nevében *Lobmayer Jenő* mondott ezután köszöntő beszédet. Az üdvözlő beszédekre *F. A. Hästesko* finn országgyűlési képviselő válaszolt. A finnek örömmel és szeretettel jöttek Magyarországra, amelynek földjéről és népéről gyermekkoruk óta sokat hallottak. Hiszi, hogy ez a kongresszus a két nemzet között őszinte és szoros kapcsolatokat fog teremteni.

A fogadtatás után a vendégek szállásaikra vonultak s a napot a hosszú út kipihenésére és a főváros megtekintésére fordították.

Június 10-én, vasárnap kezdődött a kongresszus. A megnyitó ünnep előtt a vendégek, akik túlnyomó részben az evang. vallás követői, a Deák-téri templomba vonultak, ahol *Raffay* Sándor püspök istentiszteletet tartott s dr. báró *Podmaniczky* Pál theol. professzor német és finn nyelven szentbeszédet mondott. Tizenegy órakor kezdődött a Magyar Tudományos Akadémia nagytermében a megnyitó ünnepély, amelyen mintegy nyolcszáz finn és észt vendég vett részt. Többen nemzeti viseletben jelentek meg. A kongresszus magyar vezetőin kívül megjelent gróf *Klebelsberg* Kuno kultuszminiszter, báró *Wlassics* Gyula, *Czettler* Jenő, *Raffay* Sándor, *Hóman* Bálint, *Tofer* Gábor római és magyar észt követ, *Jungerth* Mihály, *Balogh* Jenő, *Földes* Béla s a magyar tudományos és politikai élet számos más kiválósága.

Az Akadémia nagyterme és karzatai zsúfolásig megteltek. Gróf *Teleki* Pál elnöki megnyitójában hangsúlyozta, hogy a magyar nemzetnek nagy ünnepe van ma, mikor testvéreit köszönheti hazájában. *A különböző finn-ugor népeknek évezredek óta nem volt együtt olyan nagyszámú képviselője, mint ma.* Magyarok, finnek és észtek egyaránt a nyugati kultúra védőbástyái voltak évszázadokon át. Jó és balsorsban egymásra találtak, kongresszusaik látogatottsága egyre nagyobb és ez bizonyítja, hogy a *finn-ugor népek között bensőséges baráti és testvéri szeretet fejlődött ki.*

Ezután felolvasták *Horthy* Miklós kormányzó táviratát, amelyben üdvözli a kongresszust, majd gróf *Klebelsberg* Kuno kultuszminiszter a kormány nevében köszöntötte a kongresszust és a vendégeket. A szláv népeket — mondotta — pán-szláv gondolat, a németeket a pángermán szellem fűzi egybe, a finn-ugor népeket azonban kizáróan *kulturális és tudományos együvértartozás kapcsolja össze.* Barátságunk kulturális és érzelmi téren mélyen le van horgonyozva s ha a forrás kulturális eredetű, a barátság kifejlesztésének útján is ezen kell tovább haladnunk. *Létre kellene hoznunk egy szervezetet, amelynek keretében kölcsönösen részt vennének a finn, észt és magyar tudósok.* Ha az eszme visszhangra talál, ilyen intézmény megszervezésére a miniszter hajlandó. Az intézménynek az volna a feladata, hogy a megjelent *szépirodalmi és tudományos munkákat kölcsönösen lefordíttassa, megszervezze a kölcsönös diáksere-akciókat.* Azt, hogy kevesen vagyunk, legkevésbé a Nyugat vetheti szemünkre, mert a Nyugat szolgálatainak érdekében véreztünk. Ha összefogunk, ez az erőknél megnövekedését jelenti a nemzetek koncertjében, aminek *általános politikai téren is meglesz a kedvező hatása.*

Elénk tetszéssel fogadták a miniszter szavait, amelyeket *Faragó József* finn s dr. *Virányi* Elemér észt nyelven tolmácsolt.

Erre a Budai Dalárda elnökelt a finn himnuszt, majd *M. Pesonen*, a finn bizottság elnöke szólalt fel. Magyar beszédében hangoztatta, hogy rövidesen elkövetkezik a virradás a finn-ugor népekre. Széchenyi mondása még valóra fog válni: Magyarország nem volt, hanem lesz. Szavainak befejezéseül elmondotta magyar Hiszekegyet.

A Budai Dalárda ezután az észt himnuszt énekelt el, majd *A. Weiderman* v. miniszter beszélt az észtek nevében. A III. kongresszus véglegesen meg fogja szilárdítani a finn-ugor népek barátságát, az észtek remélik, hogy a magyar haza rövidesen keblére ölelheti elszakított gyermekeit. — *Setälä* finn közoktatásügyi miniszter mondott most köszönetet a Budapesten élvezett vendégszeretetért, majd

az észet kormány nevében *Tofer* Károly üdvözölte a kongresszust. Végül a finn nemzeti viseletbe öltözött nyolcvanhatszötendős Matjoi *Plattonen* Kalevala-éneklő asszony rögtönzött finn versben mondott imát és áldást kért a kongresszus munkájára.

A megnyitó ünnepség befejezése után a kongresszus résztvevői külön hajón mentek a Margitszigetre, ahol kedélyes közebéd volt.

A vasárnap délután teljesen az ének- és zeneművészet jegyében folyt le a Margitszigeten. Délután 5 órakor kezdődött az első hangverseny a MAC-pályán. Hatalmas hármás zászoló hirdette a MAC győzelmi árbocán az ünnepséget. Az érkező vendégeket *Muzsa* Gyula felsőházi tag fogadta a klub nevében. Öt óra tájt vonult föl aranylantos fehér lobogó alatt a finn dalosszövetség negyven énekese, majd utánuk 16 magyar dalárda ezernyi dalosa *Szegheő* Sándor karnagy vezetésével. A műsor itt ez volt: 1. Finn-észt nemzeti himnusz. 2. Erkel: Himnusz. 3. Szabados: Hiszekegy. 4. Zöld Károly: Nagy lesz újra Magyarország. Szövege: Szathmáry Istvántól. 5. Tengerész a szénégetők közt. Fordította dr. Bán Aladár. Szerző: Selim Palmgren. Átdolgozta: Hackl N. Lajos. 6. Dr. Horváth Ákos: Népdalegyveleg. 7. Finn dal (Suomen laulu). Férfikarra szerző: F. Pacius. Fordította: dr. Bán Aladár. 8. Kossuth nóta: néhai Farkas Sándor átíratában. 9. Lányi Ernő: Tavasz elmúlt. 10. Egressy: Szózat.

Este hétkor két párhuzamos hangverseny folyt le ugyancsak a Margitszigeten, mindkettő óriási finn-észt-magyar hallgatóság előtt, amelynek soraiban a magyar közelet irodalmi és művészvilág jelesait nagy számmal láttuk. A Központi Tejcsarnok kerti helyiségében volt a „margitszigeti szimfonikus zenekar finn-észt-magyar hangversenye“ a következő műsorral: 1. A finn-észt és a magyar himnusz. 2. Jean Sibelius finn zeneszerző: Athéniek éneke, magyar szöveggel, előadták: a Székesfővárosi Gyermekkarok. 3. Kull Rajmond észt zeneszerző: A kriusai csata. Szimfonikus költemény. Vezényli a szerző. 4. Kajanus Róbert finn zeneszerző: Zenekari rapszódia. 5. Hubai: A falu rossza, nyitány. 6. Bartók: I. Szvit, 4. tétel. 7. Dohnányi: Pierette fátyla, lakodalmi keringő. 8. a) Szabados: Hogyha lelkem... b) Hubai: Könnyei; zenekari kísérettel, éneklő Svéd Sándor. 9. Siklós: Találkozás, szerző. 10. Weiner: Csongor és az ördögfiak. (Bevezetés és szerző.) 11. a) Hubai: Ária a Kremonai hegedűs c. operából. b) Szabados: A villi. Rege. Tompa Mihály költeményére. Zenekari kísérettel éneklő: Szabó Lujza. 12. Kodály: Psalmus Hungaricus, tenorsolo ének- és zenekarra. Előadták: Laurisin Lajos, a Palestrina kórus és a Szimfonikus Zenekar.

A második hetóriai koncert „Finn-észt-magyar dal- és táncest“ a Márkus-féle kávéház nyári színpadán folyt le. Itt *Pekár* Gyula ny. miniszter mondott megnyitó beszédet költői szavakkal vázolván a három testvérnép jelentőségét a dal- és ének terén. Utána *Bán* Aladár tartott előadást a világhírű finn és észt népköltészetéről s bemutatta a finnországi Karjalából idejött s azóta elhunyt Matjoi *Plattonen* népénekes asszonyt, aki az utolsó abból a nagy nemzedékből, amelynek emlékezetében még éltek a Kalevala és Kanteletar bűbájos runói. Matjoi ekkor az emelvényre lépett *A. O. Väisänen*, a helsinki Kalevala-Társaság titkárnak kíséretében, aki szakszerű előadásban ismertette az ősi regék előadásának hagyományait és módzatait. *Plattonen* Matjoi rögtönzött verseit *Bán* A. tolmácsolta. A műsor további száma a következők voltak: 4. *Ara* Ture finn népdalénekes: finn népdalok, zongorán kísérte: *Melartin* E., a helsinki-i konzervatórium nagynevű igazgatója. 5. Észt táncok: bemutatta 20 észt táncos eredeti népviseletben. 6. *Balázs* Árpád: dalok és nóták. *Hegedűszó* mellett előadta a

szerző Magyar Imre és cigányzenekara kíséretével. 7. Magyar táncok, Podmaniczky Edit bárónő rendezésében. 8. Kurucdalok, előadták magyar tárogatók.

Éjjel volt amidőn az ezrekre menő közönség szétoszlott szívében a ritka szép délután emlékével, amelyekért főleg a *Hubai* Jenő vezetése alatt működő bizottságot illeti a hála.

11-én, hétfőn kezdődött a kongresszus komoly munkája. A 4 szakosztály külön-külön tartotta tanácskozásait és előadásait. Az előadások összes száma kb. 60 volt; ezeknek anyaga a kongresszusi könyvben fog megjelenni, itt az előadások tárgysorának bemutatására szorítkozunk.

Előadások június 11-én: dr. *Kornis* Gyula egyet. tanár: A magyar kultúra fejlődése. *Setälä* Emil minister és helszinkii egyet. tanár: A finn művelődés és tudományosság. *Pöld* Péter tartui egyet. tanár: Az észti művelődés és tudományosság. Dr. *Magyary* Zoltán min. tanácsos: Magyar tudománypolitika. *Heller* Farkas egyet. tanár: A magy. közgazdasági élet kialakulása 1867 óta. Dr. *Kovács* Alajos min. tan.: Csonka-Magyarország statisztikai vázlata. *Okkonen* O.: A finn festészet és szobrászat. *Kompus* J.: Az észti képzőművészet. *F. Takács* Zoltán: A magyar festészet történeti fejlődése. — Június 12-én: *Angyal* Dávid egyet. tanár: Magyarország újabb történetének áttekintése. *Talas* Oszkár: Finnország harca önállóságáért. *Konus* H.: Az észti történeti tudomány. *Uluots* J.: Az észti jogtudomány. *Sirelius* U. T.: A finn néprajz. *Loorits* O.: Az észti nyelvészet és népköltészet. *Leinbock* F.: Az észti néprajz és régiségtudomány. Dr. *Solymossy* Sándor: Ősi hagyományok a magyar népeletben. *Kink* A. és *Maddison* O.: Az észti technikai tudomány. *Zelovich* Kornél: Magy. eredmények a tudományos technika terén. *Routala* O.: A finn technikai tudomány. *Mantere* O. finn főigazgató: A finn közoktatásügy fejlődése. *Kann* Miklós: Az észti közoktatásügy fejlődése. *Harmaja* L.: Finnország gazd. élete. *Kukk* J., *Eslas* A. és *Mauritz* K.: Észtország gazd. élete. *Anni* August: Az észti irodalom. *Laurila* K. S.: A finn irodalom. Dr. *Császár* Elemér: Irodalmunk jelleme. *Krohn* Ilmari: A finn zene tört. fejlődése. *Molnár* Géza: A magyar zene. *Aavik* J.: Az észti zene tört. fejlődése. — Június 13-án a köv. előadások voltak: dr. *Virányi* Elemér: Észt-magyar kulturális kapcsolatok. *Lepste* M. lív tanító: A lív nép sorsa. *Sommer* S. és *Ernits* V.: Észt kisebbségek. *Väisänen* A. O.: Finn kisebbségek. *Herczeg* Ferenc: Magyar kisebbségek. *Komppa* G.: A finn természettudomány. *Piper* J.: Az észti természettudomány fejlődése. *Gombocz* Endre: A magyar természettudomány. *Talvik* S.: Az észti orvosi tudomány és egészségügy. *Győry* Tibor: A magy. orv. tud. *Kajava* Y.: A finn orv. tudomány. *Puusepp* L.: A neuropatológia és az alkoholizmus kutatása a tartui egyetemen. *Paldröck* A.: A lepra kezelése. *Ernits* V.: Az iskolánkívüli népoktatás Észtországban. *Quint* József: A népiskolák 1925. évi tanterve. *Tarjanne* J.: A finn népoktatásügy. *Hurt* M. és *Mauritz* K.: A magyar-finn-észti gazd. kapcsolatok fejlesztésének lehetőségei. *Okkonen* O.: A finn építészet. *Ybl* Ervin: A magyar szobrászat. *Kertész* K. Róbert h. államtitkár: A magyar építészet fejlődése. *Végh* Gyula: A magyar iparművészet.

A kongresszusi napok délelőttijei ilyenformán teljesen le voltak foglalva az előadások számára. Gondoskodott azonban a rendezőség és a főváros társadalma, hogy vendégeink a délutánokat és estéket tanulságosan és kellemesen tölthessék el körünkben. Így például június 11-én délután nagyszabású ünnepséget rendeztek a budapesti evangélikus egyesületek, a különböző társadalmi és női szervezetek a finn és észti vendégek tiszteletére. Az ünnepség színhelyén, a Deák-téri leánykollégium dísztermében igen előkelő közönség jelent meg.

Az ünnepség megnyitójául a Lutheránia egyházi énekkar *Kirchknopf* Gusztáv egyházkerületi központi lelkész vezetésével a magyar és a finn-észt himnuszt adta elő, majd *Raffay* Sándor püspök köszöntötte meleg szavakkal a vendégeket, hivatkozva arra, hogy bár a magyarság jelenlegi helyzetében nagyon szegény, de a hit és a szeretet nem veszett ki a magyar nemzet soraiból és éppen ennek az érületnek tanúsága gyanánt rendezték az evangélikus társadalom nőtagjai ez ünnepet. Viharos óváció közben *Ernits* Villem észt egyetemi magántanár magyar nyelven köszönte meg *Raffay* püspök szavait. A műsor hangversenyrészenek lezajlása után szeretetvendégség következett. A dúsan rakott asztalokat *Kirchknopf* Gusztávné vezetésével a papnék szövetsége díszítette és magyarruhás leányok szolgáltak fel.

A IV. szakosztály nem elégedett meg a vasárnapi nagy dalünnepel, hanem még több zenei akcióról is gondoskodott. Június 11-én d. u. ½5-kor a zene-művészeti főiskola nagytermében magyar erők bemutatásával hangversenyt rendezett a következő műsorról: 1. Bach: Preludium és fuga (Es-dur), orgonán előadta: Bárdos György. 2. Csajkovszky: Versenymű, I. tétel; előadta: Setét György. 3. Dalok, énekelt: Pálffy Mária. 4. a) Beethoven: Románc (f-dur). b) Hubai: Seguidilla, előadta: Molnár Alice. 5. Mozart: Versenymű zenekari kísérettel; előadták: Fischer Annie és Faragó György.

Ugyancsak június 11-én este 8 órakor volt a hírneves finn férfikarnak, a Laulu-Miehet-nek hangversenye a Zeneműv. Főiskola nagytermében; ennek sikeréről és lefolyásáról a Pesti Hírlap bírálója, *Lányi* Viktor a következőleg számolt be:

„Jelenleg a „Laulu Miehet” a finnek reprezentáns dalárdája. Ez a két szó „dalos férfiak”-at jelent. Ez a megjelölés tökéletesen ki is fejezi a finn dalosok művészi szándékait, előadó-stilusát. Egészséges férfitorokok együttes éneke az, amit produkálnak. Nem akarják utánozni a gyermek-, vagy női kart, nem törek-szenek hangszeres, illetve orchesztrális hatásokra, nem keresik a transcendentális pianókat, a különleges forzatokat s főleg nem torzítják el a szöveg ritmusát, fonetikáját és értelmét holmi dinamikai különcködések kedvéért. Egyszóval mentesek mindama hibáktól és modorosságoktól, amelyek a mi dalárdáink közt, épp az első finn „invázió” óta, oly nagy mértékben elharapóztak. A „Laulu Miehet” hanganyaga, ha nem is legelsőrangú, de erőteljes és jól kiegyenlített, a mély basszusai különösen szépek. Szokatlan, de nem előnytelen a kórus felállása: nem csoportokban egymás *mellett*, hanem szimpla sorokban egymás *mögött* helyezkednek el az egyes szólamok. Karmesterük, *Rautavaara* igazgató, pózok nélkül, nyugodtan, értelmesen vezényli őket. Ma este a Zeneművészeti Főiskolán tartott hangversenyük műsora Genetz, Krohn, Sibelius, Järnefelt, Kajanus, Törnudd és Palmgren négyszólamú kórusai szerepeltek. Különösen az utóbbinak két kara (Az ördög szolgálainak dala és a híres Bölcsődal) aratott akkora sikert, hogy mindkettőt meg kellett ismételni.

A dalárda számai közt két énekesnő is szerepelt magánszámokkal: *Torokoff-Tiedeberg* Olga észt népdalokat adott elő erős, eléggé jól csiszolt szopránhangon. *Liljeqvist* Signe asszony (aki Järnefelt, Merikanto és Melartin egy-egy érdekes eredetien hangzó dalát énekelt) telt, meleg mezzoszopránjával az érettebb tudást, a mélyebb kultúrát képviselte.

Egyetlen instrumentális száma a szépen sikerült hangversenynek *Kuula* Toivo zongorahármasa volt. A mű őszinte utóromanticizmusa rokonszenves lenne,

ha négy tételben nem tévedne északi banalitásokba és mértéktelen hosszadalmasságba. Előadói, a három *Hannikainen-testvér* (Ilmari, Arvo és Tauno), kik közül az első európai viszonylatban is jónevű pianista, — lelkesedéssel igyekeztek szolgálni honfitársuk sikerét. Egészben véve a finn-észt vendégek hangversenye (félretéve minden természetes rokonérzést és a vendégeknek kijáró udvariasságot) magas mértéket ütött meg és minden egyes pontjával kiérdemelte a hallgatóság zajos, lelkes tetszését."

Kimagasló pontja volt a kongresszus zenei teljesítményeinek a június 12-én este 8 órakor kezdődő „Ünnepi hangverseny finn szerzők műveiből” az Operaházban előkelő, nagy közönség jelenlétében. A hangversenyről a „Magyarság” kitűnő szakembere (Molnár Imre) a következőleg számolt be: „Nagyszabású díszhangverseny színhelye volt ma este az Operaház: finn zeneszerzők műveiből összeállított gyönyörű műsort játszott végig a Zeneművészeti Főiskola kitűnő zenekara, melyet kiegészítettek ez alkalommal az Operaház itthonmaradt tagjaival. A fegyelmezett együttes élén *Kajanus* Róbert állott, a helsinki filharmóniai társaság igazgatója, akinek választékos művészi ízlését, lendületes dirigálását pár év előtti vendégszereplése óta se feledtük el. *Sibelius* Jan kezdte s végezte a műsort, a nagy finn utóromantikus, akinek finom melódiáját, pattogó ritmusait már régebről ismerjük. „Regé”-jében fantáziájának színessége, „Finlandia”-jában némes páthosza ragad meg. *Palmgren* „A folyam” című szimfónikus költeménye zongorára és zenekarra programszerű festéseivel gyönyörködtet. A zongoraszólamot *Kannikainen* Ilmari, a pár év előtt megismert kiváló zongoraművész játszotta szívvvel-lélekkel, acélos ritmikával. *Madetoja* az új finn generációt képviselte „Északfinnországiak” című operájának részletével. Sajnáljuk, hogy a műsor nem árult el közelebbit a részletek tartalmáról, így kiki maga tölthette ki a finom, néhol pikánsan egyszerű, néhol merészen összetett zenei kereteket. Az első rész hegedűk tartotta orgonapontja, a sejtelmes fafúvóktól körülnyaldosva, valami tél-adta monumentális egyhangúságot árasztott. A továbbiakban erősen megfogta hallgatóit egy mélabús részlet egyházi hangnemekbe ágyazott melódiáival s egy friss, táncszerű falusi idill. Szünet után a korán elhunyt *Kuula* Toivo „Tengeri nimfák” című művét özvegye, *Kuula* Alma, énekelte zenekarkiséréttel. Az érdekes kompozíció nagyszerűen érvényesült a művész nő pasztózus, meleg altján. *Järnefeltnek* nálunk többször is előadott ragyogó, színes preludiuma és *Melartin* Erkkinek szellemes scherzója voltak még műsoron. Az Operaház nézőterét az évadvég ellenére csaknem teljesen megtöltötte a legelőkelőbb közönség, melynek sorai közt *Auguszt*a kir. hercegasszony élén társadalmi életünk legkiválóbbjai jelentek meg. A műsor minden egyes számát lelkes tapsok kísérték, egyaránt szólván az előadott műveknek, dirigensnek és előadónak. A vezénylő *Kajanus* Róbertet a hangverseny előtt tisztelői hatalmas babékoszorúval lepték meg."

Megemlítjük még, hogy a „Laulu Miehet” június 17-én este még egy koncertet adtak a Margitszigeten s *Kull* Raymond észt zeneszerző szintén fellépett másodízben a margitszigeti Központi Tejcsarnok kerti helyiségében. — A vidéki körutakról visszatérő finn-észt vendégek június 17-én, vasárnap délelőtt jelentek a Margitszigeten lefolyt vitézi avatáson. Mint finn és észt lapok írták, ez az ünnepség — Magyarország kormányzójával az élén — feledhetetlen benyomást tett.

A legfőbb hivatalos tényezők szintén kifejezést adtak a rokonnépek iránt érzett tiszteletüknek és szeretetüknek. Ezt bizonyítja: fogadtatás a kormányzó-

nál, a miniszterelnök teadélutánja, a kultuszminiszter és a földmivelésügyi miniszter külön-külön ebédje, az észt követ teája, a finn és észt bizottságok búcsúvacsorája s a finn követ ebédje. Mindez alkalmakon nagy melegséggel nyilvánult meg a kölcsönös bizalom és megbecsülés.

Szerdán, június 13-án este 6 órakor záróülésre gyűltek össze a III. finn-ugor közművelődési kongresszus tagjai a Tud. Akadémia dísztermében.

Gróf *Teleki* Pál üdvözölte a megjelenteket. Közölte, hogy a kongresszusnak az a része, melyben előadások által a három nemzet egymás megértésében közelebb jutott, lezajlott és ez az összejövetel formai záróülés. Nem jelenti azonban, hogy a kongresszus véget ért és nem jelent búcsút. Most kezdődnek a kirándulások, melyek más formában ugyanazt a célt szolgálják, mint az előadások sorozatai. Felolvasta az időközben érkezett üdvözlő-sürgönyöket, legelsősorban Finnország köztársasági elnökéét.

Ezután *Setälä* Emil, Finnország magyarországi követe, a finn kormány nevében meghívta a kongresszust a IV. kongresszus megtartására *Helszinkibe* 1931-re. A meghívást lelkesedéssel fogadták. Utána gróf *Teleki* az elnöki jelvényt, mint szimbolumot átadta *Setälä* követnek. A finn követ hosszabb magyar beszédben tolmácsolta az egész finn nemzet köszönetét azért a vendéglátásért, melyben Magyarországon és annak fővárosában részük volt. Ezután a kongresszus elnökségének észt tagja *Weiderman* A. miniszter mondott meleghangú beszédet az észt nemzet nevében. Gróf *Teleki* záróbeszédében köszönetet mondott a két beszédért, valamint azoknak, akik eljöttek a kongresszusra. Kérte, hogy tartsanak meg bennünket szeretetükben. Sajnáljuk, — mondotta — hogy nem tehetünk többet, de azt állíthatja, hogy sohasem láttunk senkit szívesebben, mint ennek a kongresszusnak a tagjait.

Végezetül megválasztották az állandó kongresszus-előkészítő bizottságot. Ennek tagjai finn részről: *Matti Pesonen*, *Yrjö Loimaranta*, *Alfred Jotuni*, *J. Kajava* és *K. S. Laurila* — észt részről: *A. Weidermann*, *G. Ollik*, *K. Jürgenson*, *A. Kuusik* és *Joh. Aavik* — magyar részről: *Szinnyei József*, *Bán Aladár*, *Quint József*, *Zsirai Miklós* és *Ispánovits Sándor*.

Ugyane nap estéjén adta elő a Nemzeti Színház a János Vitéz; ezen vendégeink túlnyomó része megjelent.

A záróülés utáni napon kezdődtek a kirándulások és tanulmányutak, amelyeken alkalom nyílt arra, hogy kedves vendégeink megismerkedjenek hazánk legszebb vidékeivel, népével s a vidéki kultúrgócponokkal. Terünk nem engedi, hogy e kivétel nélkül jól sikerült utakkal bővebben foglalkozunk, csak pár szóval emlékszünk meg róluk. 1. A földrajzi kirándulás — kb. 40 részvevővel — *Cholnoky* Jenő prof. vezetése alatt 4 napra terjedt s felölelte Pannonhalma és a Balaton vidékét. 2. A néprajzi kirándulás — 35 taggal — *Báthy Zsigmond* és *Györffy István* vezetésével Kecskemét, Szeged s Parád, Mezőkövesd, Eger vidékét tette tanulmány tárgyává. 3. A pedagógiai kirándulás közel 100 részvevővel *Quint József* vezetésével Debrecen, Miskolc, Mezőkövesd és Eger környékét tanulmányozta. 4. Vidéki egyetemeinket kb. 20 tagú társaság — többnyire egyetemi tanárok — tanulmányozta főképp *Horger Antal* professzor szakszerű kalauzolásával. 5. Mezőgazdasági tanulmányút 35 részvevővel a köv. állomásokkal: Bábolna, Kisbér, Győr, Magyaróvár, Kecskemét. 6. Kereskedelmi és ipari kirándulás kb. 30 részvevővel: Tatabánya, Diósgyőr. 7. Turista kirándulások számos részvevővel hazánk legszebb vidékeire.

Megemlítjük még, hogy a finn és észt sajtóban erős és sokoldalú visszhangot keltett ez a röviden vázolt rokon találkozó. A legelterjedtebb lapokban megjelent cikkek mind magasztalva emlékeztek meg benyomásaikról: hazánk szépségéről, kultúránk gazdagságáról s a meleg vendégszeretetről, amellyel az egész magyarság magához ölelte északi testvéreit. E benyomások hatása alatt egyre többen és többen fordulnak irodalmunk és kultúránk tanulmányozása felé s így elmondhatjuk, hogy a III. finn-ugor kongresszus elérte célját s annak rendezősége nyugodtan tekinthet vissza fáradtságos és önzetlen munkájára.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Finn és észt képviselők látogatása Budapesten.

Megírtuk a „Turán” 1926, III—IV. számában a magyar képviselők egy csoportja finn- és észtországi látogatásának történetét. E látogatásnak volt a viszonzása a két rokonnép képviselőinek magyarországi látogatása, amely 1928 júniusában, közvetlenül a III. finn-ugor kongresszus előtt folyt le.

Előbb a finn parlament kiránduló csoportja érkezett, június 6-án reggel 9 órákor. A magyar határig eléjük utazott Yrjö *Liipola* budapesti finn konzul, aki átnyújtotta az érkezőknek a Külügyi Társaság által összeállított programot és a díszesen kiállított jelvényeket. A keleti pályaudvar ez alkalomra ünnepi díszet öltött. A fellobogózott pályaudvaron az államrendőrség zenekara a finn himnusszal fogadta a testvérnép képviselőit, majd *Procopius* Béla meghatalmazott miniszter a magyar kormány nevében, *Lukács* György v. b. t. t. a Külügyi Társaság részéről mondott istenhozottat, *Lukács* Gy. rámutatott arra, hogy a magyarság a trianoni béke következményeit szenvedti. A magyar nép azonban bízik Istenben és önmagában s igazáért a kultúra fegyvereivel küzd. *Lobmayer* Jenő tanácsnok a székesfőváros, *Neubauer* Ferenc v. államtitkár, orsz. képviselő a Finnországot járt képviselők, végül *Puky* Endre a magyar képviselőház elnöksége nevében üdvözölték az érkezőket. A 23 finn képviselő nevében *Paavo Virkkunen*, a finn parlament elnöke mondott köszönetet az üdvözlésekért hangoztatva a szeretetet és a becsülést, amely őket idehozta a testvérnép körébe. „Verőfényben indultunk el hazulról — mondá — és derűs ég alatt léptünk ma reggel magyar földre. Ebben a sugárözönben találkozik a két testvérnemzet, hogy a rokonszenv melegével fűzze szorosabbra rokoni kapcsolatait.”

Délben féltizenkét órákor a finn képviselők a Magyar Külügyi Társaság helyiségeiben gyülekeztek, ahol *Pekár* Gyula, *Eöttevényi* Olivér és *Paikert* Alajos fogadták őket a Külügyi Társaság nevében. Itt *Eöttevényi* Olivér szeretettel üdvözölte a vendégeket egyúttal tolmácsolta gróf *Apponyi* Albert legszívélyesebb üdvözlését is. Végül annak a reményének adott kifejezést, hogy ez a találkozás a finn és magyar nemzet egymáshoz való hűségének és barátságának záloga lesz. Majd *Pekár* Gyula németnyelvű előadásban ismertette Magyarország mai helyzetét. Térképeken mutatta be a trianoni békediktátum következményeit, mindazokat a szörnyű igazságtalanságokat, amelyeket a magyar nemzettel szemben elkövettek, noha ez a nemzet sohasem akarta a háborút. A magyar faj azonban élni akar, élni is fog, mert szívós és tud küzdeni. Reméli, hogy a finn testvérek ebben az igazságos küzdelemben velünk lesznek.

Pekár beszéde után a finn képviselők valamennyien magyarul kiáltották:

— Éljen Magyarország!

A Külügyi Társaság helyiségeiből a vendégek a képviselőház elnöki fogadótermébe vonultak, ahol *Zsitvay Tibor*, a képviselőház elnöke fogadta őket. A finn küldöttség vezetője *Paavo Virkkunen* néhány szóval üdvözölte *Zsitvayt* a finn képviselőház nevében, megköszönve a meleg fogadtatást és sikert kívánt a magyar parlament munkájához. *Zsitvay Tibor* házelnök a magyar képviselők nevében üdvözölte ezután a testvérnemzet törvényhozásának tagjait. A két nemzetet nemcsak a közös vér fűzi össze, hanem az ezeréves sorsközösség is. Mindkét nemzetnek súlyos és nagy feladatokat kellett teljesítenie.

A finn képviselők ezután megtekintették a Ház helyiségeit, majd valamenynyien felmentek a képviselőház karzatára és ott helyet foglaltak. Ugyanekkor nyitotta meg újból a képviselőház ülését *Zsitvay* elnök és *Frühwirt Mátvás* állt fel szólásra, aki nem tért mindjárt rá beszéde tárgyára, hanem előbb néhány szóval üdvözölte a karzaton jelenlevő vendégeket. Szavai után az egész Házban mindenki fölemelkedett helyéről s a képviselők lelkes tapsal üdvözölték a vendégeket.

Egy óraker a finn képviselők az egységes párt Eszterházy-utcai helyiségeibe mentek át, ahol a Finnországban járt magyar képviselők ebédet adtak a tiszteletükre. Az ebéden résztvett *Setälä* budapesti finn követ is. Az ebéd során *Platthy György* köszöntötte fel a finn vendégeket, amelyre *Virkkunen* válaszolt. *Kyösti Kallio* volt miniszterelnök és *Pekár Gyula* lelkes felköszöntői fejezték még ki az ünnepi hangulatot. Még e nap délutánján a Mezőgazdasági Múzeumot tekintették meg a vendégek, este pedig *Saxlehner Ö.* főkonzul teáján vettek részt a Hungária szállóban.

Július 7-én a délelőttöt az Űrnapi körmenet megtekintésére használták fel, majd $\frac{1}{2}$ 12 óraker *Horthy Miklós* kormányzó fogadta őket. Ennél a külügyminisztérium részéről gróf *Khuen-Héderváry Sándor* rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter jelent meg a Genfben időző *Walkó Lajos* külügyminiszter képviseletében, valamint ott volt *Jungerth Mihály* követségi tanácsos is. A kormányzó több, mint félóra hosszat beszélgetett a finn politikusokkal, kifejezve igaz örömét azon, hogy személyesen is alkalmá volt a finn nemzet ily előkelő vezetőit megismerni. A királyi vár megtekintése után a gellérthegyi kioszkban volt villásreggeli, este pedig a Jánoshegyre rándultak ki, ahol az OMGE rendezett a tiszteletükre vacsorát.

Június 8-dika néhány gyár és ipartelep, valamint a csepeli kikötő megtekintésének volt szánva. A *Dreher-Haggenmacher-féle* sörfőző, valamint ipartelepeinek az ottani igazgatóság szíves kalauzolásával történt megtekintése után a székesfőváros adott tiszteeltükre a Gellért-szállóban ebédet, ahol *Ripka Ferenc* főpolgármester mondott mélyen szántó beszédet. Ebéd után *Maurer Gyula* kormánybiztos vezetésével, a MFTR. vezérigazgatójának, *Domony Móric* miniszteri tanácsosnak előzékenységből külön hajón a csepeli kikötőt nézték meg, majd a budafoki állami borpincét, nemkülönben az ugyancsak Budafokon lévő *Törley pezsgőgyár* vendégszeretétét élvezték. Az estét *Zsitvay Tibor* képviselőházi elnöknek és feleségének fényes fogadóestje zárta be a parlament összes helyiségeiben, hol összejött a főváros és az ország politikai, tudományos és közgazdasági életének több száz képviselője, ahol a kormány tagjai közül *Vass József*, gróf *Klebsberg Kunó*, *Scitovszky Béla*, *Pesthy Pál* miniszterek jelentek meg, valamint ott volt *Bethlen Istvánné* grófné is, míg a Felsőház részéről báró *Wlassics Gyula* elnök vett részt a fogadáson.

De pénteken megérkeztek már az észti képviselők is, akik elé a magyar hafárig a Külügyi Társaság megbízásából *Heylmann* Otmár titkár utazott. Az észteket *Ants Piip* volt államfő és miniszterelnök vezelte s vele együtt jött az észti parlamentnek 14 tagja. A képviselők közt öt volt miniszter, nemkülönbén a képviselőház elnöke. A kormányt a fogadásnál ismét *Procópius Béla* képviselte, míg a Külügyi Társaság nevében *Pekár Gyula* elnök mondott üdvözlő beszédet, a főváros részéről *Lobmayer Jenő* tanácsnok, az Észtországban járt magyar képviselők megbízásából pedig *Maday Gyula* képviselő beszélt. A magyar képviselőház elnökségének nevében *Czettler Jenő* alelnök üdvözölte őket néhány meleg szóval.

Az észteket röviddel érkezésük után *Horthy Miklós* kormányzó fogadta. A Kormányzó kihallgatása után az észtek szintén résztvettek *Zsitvay* házelnök fogadóestjén.

Június 9-én a délelőtt a vendégeknek szabadon volt hagyva, s ezt az időt felhasználták többen arra, hogy világhírű múzeumaink közül többet megtekintsenek. Délben az Egységes Párt hivatalos ebédet adott a tiszteletükre, melyen az egységes párt keretein kívülről is résztvettek, megjelentek *Raffay Sándor* evangélikus, *Ravasz László* református és *Józan Miklós* unitárius püspökök is, továbbá *Sipőcz Jenő* polgármester, *Lobmayer Jenő* tanácsnok. Az ebéd során *Pekár Gyula* mondotta az első pohárköszöntőt német nyelven. Rendkívül meleg hangon utalt arra az örömrre, amelyet a magyar nemzet érez, mikor a budapesti finn-ugor kultúrkongresszus a testvérnemzetek hétszáznyolcvanegy fiát láthatja vendégül. *Ez a találkozás történeti esemény, a közös faj gyermekeinek első nagy találkozója Dél-Európában.* A testvérnemzetek fiainak megjelenése erőt és vigasztalást jelent a mi számunkra. A finn-ugor népek kulturális összefogására ürítette poharát. — *Gömbös Gyula* szólott ezután. A finn-ugor népek folytonos küzdelmekben éltek történetük folyamán. *Nincs akadálya annak, hogy kulturális téren valóban közös frontot alkossanak,* hiszen a három népet a vér közössége köti össze, amely a legerősebb kapocs. A testvérnépek közös, eredményes kultúrmunkáját élte. — *Bán Aladár* finn nyelven köszöntötte a vendégeket, majd *Ants Piip* volt észti külügyminiszter mondott pohárköszöntőt. A finn és észti nép mindig átérezte a magyar nemzettel való rokonságát, mindig szeretettel gondolt rá. *A közös kapcsolatoknak a jövőben fokozott mértékben kell érvényesülniök.* — Utána *Mantere* volt finn kultuszminiszter emelkedett szólásra. A magyar népet a finn nemzet azért zárta szívébe, — mondotta, — mert a finnek már gyermekkorukban megismerték a magyar nép nagyságát és csodálták a magyar lélek erejét. Az a nép, amely úgy tud ragaszkodni szabadságához, mint a magyar, nem veszheti el jövőjét, mert nincs hatalom, amely szembeszállhatna vele. — *Setälä* volt kultuszminiszter mondott ezután köszönetet a szeretetteljes végéglátásért. Pohárköszöntőjét a következő, magyar nyelven elmondott szavakkal fejezte be: Emelem poharamat a nemes magyar nemzetre, a nagyszerű magyar vendégszeretetre. A magyarok és finnek istene éltesse a magyar nemzetet mindörökké. Szünni nem akaró taps fogadta *Setälä* pohárköszöntőjét. Ezután még *Tallmeister* észti képviselő mondott pohárköszöntőt, éltetve a szép és lelkes magyar nőket. A társaság ebéd után a legjobb hangulatban együtt maradt. Délután öt óraker a finn és észti delegációk tagjai gróf *Bethlen István* miniszterelnöknél tisztelegtek. Itt említjük meg, hogy *Zsitvay Tibor*, a képviselőház elnöke, a finn és észti képviselők budapesti tartózkodása alkalmával hat magyar művésszel részkarokat készíttetett a parlamentről, amelyeket díszes albumban foglaltak össze.

A házelnök a Budapesten tartózkodó finn és észti képviselőknek ajánlotta fel az album egy-egy példányát, akik nagy örömmel fogadták a szép ajándékot.

A programot a Magyar Külügyi Társaság vacsorája fejezte be a Margit-szigeti Alsó vendéglőben, ahol a vendégek s a magyar vezetőpolitikusok sorából több mint százan jelentek meg. Megjelent a vacsorán Setälä Emil és Toper Károly észti követ is. A hatásos ünnepi beszédet Lukács György mondta. A beszédre Virkkunen Paavo finn parlamenti elnök és Ants Piip, volt észti államfő válaszoltak.

A vendégek még aznap éjjel Debrecenbe utaztak, hol résztvettek a Tiszántúli Mezőgazdasági Kamara által rendezett nagy lovasünnepélyen, melyen a Kormányzó is megjelent, majd a finnek Budapesten keresztül hazautaztak (néhányan közülök a finn-ugor kongresszusra itt maradtak), az észtek pedig Mezőhegyesre rándultak ki, honnan szintén Budapesten keresztül tértek vissza hazájukba. Megemlítjük, hogy a két testvérnemzet előkelő képviselőinek méltó és sikeres fogadtatásáról, kalauzolásáról és ellátásáról a Külügyi Társaság — Eöttevényi Olivér ügyv. igazgató vezetése alatt — nagy szeretettel s fáradságot nem ismerő buzgalommal gondoskodott. Az elhangzott magyar, finn és észti beszédek pedig a Finnországban éveket töltött magyar író, Faragó József s a nyelvünkön kitűnően beszélő Jöffert Richard észti külügyminisztériumi tisztviselő s a nálunk tanuló észti egyetemi hallgató, Pääbo Miksa tolmácsolták. Végül álljon itt az a lelkes búcsúszózat, amelyet az észti csoport vezére: Ants Piip, intézett a magyar nemzethez:

„Azok a szép emlékek, amelyeket rövid magyarországi tartózkodás után magunkkal vittünk, oly meglepetésszerűen gazdagok, hogy azok teljes becsét majd csak odahaza tudjuk igazán értékelni. Meggyőződésünk immár, hogy nemcsak testvérnemzet vagyunk a nyelv szerkezte szerint, hanem igazi vérrokonok is, amit bizonyít az a lelkes fogadtatás, amelyben részünk volt az ország szívében, Budapesten s amely megérezttette velünk a nagy magyar alföldön felénk dobogó hűségese szívet.

Észak meg dél ismét összetalálkoztak egymással és egy nemzet fiainak érezték magukat. Megértették egymás örömet és bánatát szavak nélkül is, csupán a testvériség ösztöne alapján. Cum tacet, clamat. Boldogok vagyunk, hogy a szabad finn-ugor nemzetek találkozásán szerencsések lehettünk résztvenni. Ennek a testvériségnek szimboluma volt és marad az a spontánnak nevezhető istentisztelet, amelyet a három testvérnemzet lelkészei a magyar szabadságtemplomban tartottak Debrecenben, abban a templomban, melyben 1848-ban Magyarország függetlenségét kikiáltották. Az istentiszteleten a három testvérnemzet lelkészei áldást kértek a Mindenhatótól a három sokat szenvedett, de mindig talpraállt rokonnemzet, különösen pedig a sokszor és sokat vérzett déli testvér, a magyar nemzet számára.

A finn-ugor fajnak mindig tulajdonsága volt az erős optimizmus. Hányatott sorsa úgy akarta, hogy oly helyeken telepedjenek meg, hol legtöbb a harc és küzdelem nyugat és kelet között, a Duna és Tisza táján s a Balti-tenger partjain, a kultúra és kereskedelem e régi útvonalain.

Hatalmas ellenségekkel állunk állandóan szívós harcban. Törökök, szlávok, germánok túlerejük folytán sokáig elnyomtak bennünket. De amint a phönix ismét fölkel a hamuból, mi sem felejthetjük el soha vitézségünket és megőriztük bizalmunkat. Két legnagyobb észti őskori vitéz — Kalevipoeg és Suur Töll — erőszakos halállal halt meg. Kalevipoeg Manalában, az alvilág kapujánál sziklá-

hoz láncoltan teljesíti az őrszogatatot a Nagy Szellem parancsa szerint addig, míg ismét eljöhét az észtt népnek segítségére. Suur Töll martirhalált halt, de halála előtt megígérte, hogy vissza fog térni a túlvilágról, ha nemzetének igazán szüksége lesz reá.

A nagy világegésben a mi szabadságunk napja már kisütött. Kalevipoeg és Suur Töll már meg is érkeztek a túlvilágról és felszárították könnyeinket, melyeket az idegen uralom alatt csak titokban sírhattunk.

Meggyőződésém, hogy az igazság mindenütt győzni fog. Bizunk abban, hogy magyar testvéreink bánata is örömmre fordul és mind a három testvérnemzet majd egyszer boldogan és közösen ünnepelheti a szabadság és az igazság ünnepét."

Észtt ünnepség Pozsonyban.

Az észtt nemzet felszabadulásának 10. évfordulója tiszteletére a pozsonyi Toldy-kör sikerült estét rendezett febr. 25-én. Ez est kimagasló pontja volt a lelkes finn-ugor kutatónak, Feigler Otmárnak felolvasása a kiváló észtt költőről, Sööt Károly Edvardról. A felolvasó vázolta Észtország történetét Sööt élete munkásságát beilleszti a korviszonyokba. Végül költészetét jellemzi. Ez utóbbi rész a következő:

Sööt Károly költői tehetsége lírai költeményeiben éri el legnagyobb tökéletességét, melyeket a gondolatok mélysége és az érzés őszintesége és melegsége jellemez. Valamint Petőfire, úgy reá is nagy hatással volt a népköltészet. Erre vall 1901-ben, férfikora delén (39 éves korában) írt gyönyörű költeménye: Mälestus (Emlékezés), amelyben visszaemlékezik gyermekkorának legszebb élményére, amikor nagyanyja énekelt neki régi dalokat. Még ma is hallja ezeknek az egyszerű daloknak szelid melódiáját. Önkéntelenül Petőfi „Szülőföldem” című költeményének e sorai jutnak eszünkbe: „Most is hallom e dalt, elhangzott bár: Cserebogár, sárga cserebogár!”

Lírai költeményeiben sok a népies elem. Az észtt népkölteményekre emlékeztet az a melabús, elegikus hang, mely sajátos vonása az észtt és finn népköltészetnek és a két nemzet szomorú sorsában leli lélektani magyarázatát.

Sööt merész újító volt az észtt költészetben. 1894-ben ő hozta be az észtt lírába a *szabad versformát*, a vers libret és így utat nyitott a gondolatok és érzések szabadabb kifejezésének, amelyet ezentúl nem akadályozott a forma kötöttsége. Példáját mások is sikerrel követték. Általában Sööt a fejlődés útján meg nem álló, folyton tökéletesedő költőkhöz tartozik, akinek például 1915 óta írt költeményei már nagyon modernnek.

Sööt költeményei több nyelvre vannak lefordítva, így finnre, svédre, németre, lettre és oroszra. Magyarra *Bán* Aladár fordította le néhány szép versét.

Sööt ma az észtt nemzet egyik legünnepeltebb költője és méltán. Nagy hatása, amelyet az olvasóra gyakorol, még arra is, aki csak fordításban élvezheti költeményeinek klasszikus szépségeit: érzéseinek őszinteségében, hangjának közvetlenségében és kifejezéseinek mesterkéletlen egyszerűségében rejlik. Mindenki, aki olvassa, mindjárt megérti és át is éri azokat. Költeményei bizonyítan mindenkor az észtt költészet legértékesebb termékei közé fognak tartozni.

A költő még nem tette le a tollat.

Nemzetének ma, amidőn függetlenül, de egyszersmind magára utalva kell a létért való küzdelmet megvívnia, talán még nagyobb szüksége van a költő lelkesítő, bátorító szavára, mint az elnyomatás szomorú éveiben.

IRODALOM.

A Kalevipoeg magyar nyelven. Mire folyóiratunknak ez a száma napvilágot lát, akkorra valószínűleg az előfizetők kezében lesz a rokon észti nemzet világ-hírű népéposzának teljes magyar fordítása. A fordítást a „Turán” felelős szerkesztője: dr. *Bán* Aladár végezte egy évtizedre terjedő munkával. A készülő fordításból egyes részletek évek folyamán megjelentek a Budapesti Szemle, a Kisfaludy Társaság Évlapjai, az Ethnographia, a Cél, a Turán s néhány ujság lapjain s a fordító pár részletet be is mutatott az irodalmi társaságok ülésein. Ezek a részletek élénk tetszést arattak s az irodalmi körök régóta belátták e fordítás szükséges voltát, hogy megismerhessük a rokonnépek szellemi munkájának e díszét, e világgraszoló alkotását. Maguk az észtek siettek e nagyszabású munka kiadásának támogatására. Maga az észti államfő, *Tönnisson* János, az észtek egyik legnagyobb államférfia 500 észti koronát utalt ki e célra, továbbá *Masing* Ella, a nálunk is szép sikert aratott észti énekművésznő, dr. *Masing* János v. miniszter felesége 30 dollárt s az 1924 nyarán *Masing* J. vezetésével nálunk járt észti tanulmányi csoport 40 dollárt juttatott a kiadás költségeinek fedezésére. Ezek alapján a La Fontaine Társaság vállalkozott arra, hogy a 21 ívre terjedő művet kiadja. A könyvre még valószínűleg visszatérünk. Ez alkalommal álljon itt az említett társaság főtitkárának, a jeles műfordítónak *Vikár* Bélának nyilatkozata e műről: „A rokon észti nemzet géniuszának hatalmas alkotása, a *Kalevipoeg* magyar fordításban rövidesen napvilágot lát. Dr. *Bán* Aladár, a Petőfi Társaság tagja s a Turáni Társaság alelnöke, az észti nyelv és irodalom alapos ismerője ültette át az észtek nemzeti époszát nyelvünkre s ezzel aranyhidat emelt a két nemzet közé. A fordítás mindenben méltó az eredetihez, sőt — a magyar Kalevala példájára — még közelebb jár a mai magyar műizléshez, amennyiben az eredetinek pusztán kezdőrímes sorait sűrűn tarkítja szebbnél-szebb végrímekkel, legtöbbször megtartva emellett az alliteráció hatásos verselési szépségét is. A fordítás kitűnően tájékoztató bevezetésével és jegyzeteivel a laikus olvasót és a folkloristát egyaránt a legteljesebben kielégíti, a könnyen perdülő népies versek pedig magasfokú műélvezetet nyújtanak. A *Kalevipoeg* klasszikus magyar átültetését a La Fontaine Irodalmi Társaság adja ki.” A könyv megrendelhető minden nagyobb könyvesboltban. Főbizományos: *Kilián*-féle egyetemi könyvkereskedés, Budapest, IV., Váci-ucca 32. Ára füzve 8, kötve 10 P.

Finnek, észtek. A magyarok északi testvérnépei. Kiadja a kir. magyar egyetemi nyomda, Budapest, 1928. 335 l. A III. finn-ugor kongresszus előkészületei hozták létre ezt a szép és alapos könyvet, hogy a magyar közönség teljes szellemi fölkészültséggel fogadhassa a két északi turáni nép képviselőit. A könyvnek meg is volt a hatása, s jórészt ennek köszönhetjük a fogadtatás melegségét és bensőségét. Gróf *Teleki* Pál, — e könyv szerkesztője — aki személyes érint-

kezésből is ismeri Finn- és Észtországot és ezek népeit, mindent elkövetett, hogy ez a mű mind külső díszére, mind tartalma színvonalára nézve méltó legyen a ritka alkalomhoz és maradandó emléke legyen a három finn-ugor testvérnép találkozásának. Gróf Teleki így fejezi ki az irányelvet, amelyet a könyv szerkesztésében maga elé tűzött: „Ez a könyv minden ízében magyar termék. Magyarok írták: olyanok, akiket évtizedes összeköttetés kapcsol Finn- vagy Észtországhoz; olyanok, akik odakünn élnek, vagy ott vannak kiküldetésben és olyanok, akik az utóbbi években jártak künn, az élet legkülönbözőbb oldalai iránt érdeklődve magukban vagy különböző csoportokban. A képek is csekély kivétellel ilyen magyaroknak felvételei. Finn és észt művészi termékeket ábrázolók közt első-sorban olyanokat adtunk, amelyeknek eredetije magyar ember birtokában van. A szöveg közti térképeket magyarok tervezték és rajzolták.” A szerkesztő nemes főrekvése minden egyes dolgozatban és illusztrációban megvalósult. Bizonyítéka ez a könyv annak, hogy nálunk a finn-ugor rokonság tudata a tudomány és irodalom minden ágában mély gyökeret vert és értékes gyümölcsöt termelt. Aki ezt a könyvet áttanulmányozza, az előtt élénk, lélekbe nyomuló képekben vonulnak el e két nép és ország földrajza, történelme, kultúrája, társadalmi élete, jövő fejlődésének lehetőségei. Aki e cikkeket megismeri, annak lelkében megszilárdul a hit a finn-ugor népek kultúrhivatása és dicső jövője iránt s az a meggyőződés, hogy ezeknek a számra nézve kicsiny, de tehetségre és kitartó munkásságra nézve elsőrendű népeknek fényes hivatásuk van az emberiség jövőjének fejlesztésében. A finn és az észt nép — mint a magyar is — a múltban óriás szolgálatokat teljesített az európai béke és művelődés védelmében s számos világraszóló alkotással gazdagította az egyetemes irodalmat, tudományt, művészetet és testi kultúrát. Minthogy az egyes dolgozatok külön ismertetésére nem térhetünk ki, közöljük a könyv tartalomjegyzékét. A cikkek a következők: Gróf Teleki Pál: Ajánlás. — Madai Gyula: A finn testvérekhez (költemény). — Gróf Teleki P.: Finn- és Észtország világhelyzete. — Kogutovicz Károly: Finnország földrajza. — Karl János: Finnország növény- és állatvilága. — Haltenberger Mihály: Észtország természeti viszonyai. — Zsirai Miklós: A finnség őstörténete. — Szinyei József: A finn-magyar nyelvrokonság. — Solymossy Sándor: A finnek és észt néprajza. — Koch Ferenc: Finn- és Észtország településföldrajza. — Weöres Gyula: Finn- és Észtország története. — Faragó József: A finnek társadalmi élete. — Virányi Elemér: Az észt nép társadalmi viszonyai. — Stolp Ödön: Finnország földművelése. — Sibelka-Perleberg Artur: Észtország mezőgazdasága. — Fehér Dániel: A finn erdészet. — Görgey István: Finn- és Észtország ipara, kereskedelme és halászata. — Csekey István: Finn- és Észtország jogfejlődése és mai joga. — Jungérth Mihály: A finnek és észt kultúrfejlődése és szellemi élete. — Bán Aladár: A finn és az észt irodalom története. — Spur Endre: A finn és észt népi zene és ének. — Hubai Jenő: A finnek és az észt zeneművészet. — Felvinczi-Takács Zoltán: Iszaki rokonaink művészet. — Horger Antal: A magyar és finn nyelvészek érintkezése.

A könyv ára díszes vászonkötésben 14 P.

Csekey István: Északi írások, Budapest, 1928. 230 l. — Az Észtországba szakadt magyarok közül leghosszabb időt e könyv szerzője töltött eddig a testvérnép körében s ma egyedül ő képviseli a magyar tudományt a régi híres tartui egyetemen. Csekey tevékeny és élénk szelleme folyton új és új akciókon és munkálatokon dolgozik. Előkelő állásában — mint az észt egyetem jogi karának rendes tanára — sok alkalmat talál, hogy mind a tudományos, mind a társadalmi

élet terén újabb kapcsolatokat teremtsen a rokon észt és magyar nép között. Működésének és tanulmányainak visszhangja az a 25 érdekes, tanulságos és történeti értékű cikk, amelyeket e kötetében gyűjtött egybe. A finn-ugor akciók közül feldolgozza a finn-ugor kultúrkongresszusok, a magyartárgyú észt és finn ünnepek és felolvasó esték lefolyását. Különös gondot fordít az észt és a finn alkotmány történeti fejlődésének és alapelveinek taglalására. Irodalomtörténeti cikkei közül maradandó értékűek: „Jókai a rokonnépek irodalmában, valamint az orosz, lett és litván irodalomban”, valamint a „A dagói torony” címűek, amely utóbbi szintén Jókai-vonatkozású. Igen találóan írja e könyvről dr. *Horváth* Jenő egyetemi tanár a Magyar Külpolitika okt. 16-i számában: „Lehetetlen, hogy ne igaz magyar lélekből és szívből jönnének azok a tanítások, melyeknek gondolatait a honi nap derűje aranyozza meg, amely csak lelken és szíven át juthat el oly messze és hathat olyan erővel, hogy emberek százai kelnek útra és látogatják meg az elméletben megismert és gondolatban megszeretett Magyarországot. Aki téli estéin okos és szép gondolatokkal akar megismerkedni és aki egy csöpp olajat akar önteni a mécsesbe, mely az északi fenyőfák alatt a magyar eszme és a magyar nemzet szolgálatában él, az vegyen egy példányt Csekey könyvéből, melyet a tudós, magyar elődei példája nyomán, a maga filléreiből adott ki; ezzel a hazának tesz szolgálatot, melynek távoli őrei között Csekey a legnehezebb őrállásban a legszebb sikerrel működik.” A műmellékletekkel és rajzokkal díszített szép kötet ára 10 pengő; megrendelhető Pfeifer Ferdinánd (Zeidler testvérek) Nemzeti könyvkereskedésében.

Csekey István újabb művei. Az Észtországba szakadt kiváló magyar jogtudós buzgó munkásságot fejt ki a finn és észt jogviszonyok tanulmányozása és ismertetése terén. Újabban — külön ismertetett nagy művén kívül — ismét három dolgozata jelent meg. Ezek közül „A kisebbségi kultúrautatómia” c. a Budapesti Szemle CCVIII. kötetében látott napvilágot s élénk érdeklődéssel találkozott magyar jogász körökben. Másik művét: „A finn és észt jogrendszer” a Magyar Közigazgatás adta ki. Ebben a szerző a két állam jogfejlődését és tételes jogát tárgyalja bő forrástanulmányai alapján. Végre ugyancsak ebben az évben jelent meg „Die Verfassungsentwicklung Estlands 1918—1928” c. 100 oldalra terjedő műve Tübingenben mint különnyomat a „Das öffentliche Recht der Gegenwart” c. évkönyvből. Mindhárom munka értékes adalék a nevezett nemzetek jogi életének ismeretéhez.

A Suomen Suku (A finn rokonság; azaz finn-ugor népcsalád) című, Helszinkiben megjelenő nagy összefoglaló mű II. része nem régiben hagyta el a sajtót. Ez a 470 oldalra terjedő képes kötet a finn-ugor népeket földrajzi, történeti és néprajzi szempontból ismerteti. A több szerzőtől származó fejezetek ismertetik a keleti-tengermelléki finn törzseket (karjalaiak, lidek, vepszek, vótok, lívek), az észteket, lappokat, mordvinokat, cseremiszeket (mariak), votjakokat (udmurt nép), zürjéneket (komi nép), osztjakokat, vogulokat és magyarokat. A magyarokról szóló részt dr. *Weöres* Gyula egyetemi lektor szerkesztette s az egyes fejezeteket a köv. írták: *Tompa* Ferenc és *Tallgren* A. M.: Magyarország a rómaiak előtt; *Oroszlán* Zoltán: Magyar régiségek a római korból; *Fettich* Nándor: A népvándorlás kora s dr. *Weöres* Gy.: A magyar nemzet története. Az észtekről szóló rész szerkesztője *W. Grünthal* (Ridala) s az egyes fejezetek a köv.: *Yrjö Kajava* és *W. Grünthal*: Az észtek (néprajz, közgazdaság); *A. M. Tallgren*: Észtország őstörténete; *W. Grünthal*: az Észték története. — E mű nélkülözhetetlen a finn-ugor népekkel foglalkozó szakembereknek.

V. **Ridala: Eesti kirjanduse ajalugu koolidele** (Észt irodalomtörténet iskolák számára). Tartu, Villem *Grünthal-Ridala*, az észti nyelv lektora a helsinki egyetemen, egyike az újabb észti írói nemzedék legszorgalmasabb és legtehetségesebb művelőinek. Neve mind a nyelvtudományban, mind az esztétika és költészet terén ismeretes. Költeményei — líra és epika — hangulati és nyelvbeli finomságukkal tűnnek ki, esztétikai dolgozatait pedig széles látókör s a milió gondos rajza jellemzi. Bő iskolai irodalomtörténetét a szakember is nagy haszonnal forgathatja, mert értékelései helytállóak s állításait, kivált a költőknél, találó példák közbeszúrásával világítja meg. Itt említjük meg, hogy az érdemes szerzőtől, aki nyelvünkben is régóta járatos, nemrégiben új versgyűjtemény jelent meg „Tuules ja tormis” (Szélben és viharban) címen, amelyben színes természeti képek és hangulatok sorakoznak különösen Saaremaa (Ösel) szigetéről, a költő szülőföldjéről.

Eesti rahva muuseumi aastaramat, III. Tartu, 1927. Eesti rahvariiete ajalugu. Kirj. J. *Manninen*. (Az észti néprajzi múzeum évkönyve, III. Az észti népviseletek története. Írta: J. M.) Ez az 514 oldalra terjedő s számos fényképpel és színes nyomattal díszített kötet értékes gyarapodását jelenti nemcsak az észti, hanem az egyetemes néprajzi irodalomnak is. A szerző, a múzeum igazgatója, gazdag forrás- és tárgyi tanulmány alapján írja meg a sok százados multa tekintő s számos érdekes és szép vonást megőrzött észti népies ruházatkodás történeti fejlődését és rendszeres tárgyismeretét. A könyv rövid „végszavát” főrészeiben az észtil nem értő etnográfusok számára itt közöljük: „Még sok vidék van Észtországnban, ahol a népviselet tovább virágzik. Akadnak nők, akik a szetu földön; Kihnu, Muhu szigetén és Sörve félszigetén még hordják a népies ruházatot, bár a férfiak már elhagyták azt. Ezenkívül a szigetségi svédek mutatnak hű ragaszkodást a régi viselethez. Ruhna szigete az egyetlen hely Eestiben, ahol még férfiakat is láthatni népies köntösben. Csupán az említett helyeken lehet szó a népviselet megőrzéséről mai napig. Csak nyomok maradtak róla sok más vidéken. Némely anyóka visel még itt-ott fazéksapkát templombamenet vagy a faluban s egy-egy bácsika ünnep alkalmával felölti a hosszukabátot. Holstre és Hall'ste községek anyói régi fejkendőben mennek templomba... De az ilyen anyók és apók a kortól elmaradt különálló jelenségek. Már ezeken a helyeken is megkezdődött a népviselet városiasodása, csak az öregebbek ragaszkodnak még a régi divathoz... Már az 1860-as években hallatszottak hangok, hogy a népruha pusztul. Az 1880—1890 éveket általában úgy tekintik Észtországnban mint a népviselet pusztulásának korszakát. Számos hírlapi felszólalást ismerünk a mult századból, amelyek a népviselet rohamos eltűnésén panaszkodnak.” E szavakhoz fűzzük a magunk részéről, hogy midőn 1911-ben a Magyar Néprajzi Múzeum nevében Észtországn nagy részét gyűjtőfeladattal bejártam, a még bőven talált szép néprajzi tárgyakat bizony legtöbbször a kamrák homályából s az anyókák régi menyasszonyi hozományládájának fenekéről kellett előhalásztatnom. Csak a szigeteken, különösen a kis Muhun, az észti Ithakán, találtam még a népviseletet teljes virágjában s ezenkívül még az észtek csángóinál, a szetuk (v. szetukézek) kis népénél.

Magyar földrajzi évkönyv, 1928. szerkesztette gróf *Teleki Pál*, *Karl János* és *Kéz Andor*; 248 l. Ez a kitűnően szerkesztett évkönyv az idén a finn-ugor rokonság jegyében készült a Budapesten lefolyt III. finn-ugor kultúrkongresszus alkalmából. Kisebb-nagyobb cikkek keretében nyújt képet északi testvéreink földjéről, életéről és kultúrájáról. Ez a könyv kiválóan alkalmas arra, hogy a nép-

és földrajzi tudomány művelőinek és kedvelőinek körében új buzgalmat ébreszsen a nagyműveltségű északi rokonépekkel való foglalkozásra. Az idevonatkozó cikkek a következők: A földrajz Finn- és Észtországbán; írta J. G. Granö finn geográfus. Magyar szerzőktől valók: Reguly Antal, dr. Pápay Józseftől; Az észt szigeteken, dr. Bán Aladártól; Három észt város, dr. Sibelka-Perleberg Arturtól; Az észtországi olajpala, dr. Koch Ferenctől; Az Imatra, gróf Teleki Páltól; Finnországi emlékeimből, dr. Karl Jánostól; A lapp-földi csónaktúra, dr. Kogutovitz Károlytól; Kirándulás a petsamói felső kolostorhoz, dr. Schilling Gábor-tól; Magyar cserkészekkel Finnországbán, Ispánovits Sándortól; Néhány szó a finnek sportjáról, Janicsák Józseftől. A szépen kiállított évkönyvet a Magyar Földrajzi Intézet adta ki s megrendelhető minden nagyobb könyvesboltban.

Larin Kyösti magyar nyelven. Larin Kyösti — családi nevén Larson Gusztáv — ma a legelsőek közé tartozik a finn novellairók sorában. Különös elismerésre tarthat számot magyar részről is, mivel hazánknak és nemzetünknek lelkes barátja, akit alkalmunk volt személyesen is megismerni a III. finn-ugor kongresszus alkalmával. L. K. nagy szorgalommal tanulja nyelvünket és Petőfi költeményeiből többet lefordított már finnre csodálatos megértéssel és formaérzékkel. A kultúrkongresszus idején rajzaiból és novelláiból egy kötetnyi jelent meg a Stádium kiadásában *Ember és moha* címen. Larin Kyöstit jellemzi az eszmei irány. Nem célja a könnyű szórakoztatás; minden írásában valami általános emberi eszmét, gondolatot vagy rejtett, titokzatos hangulatot igyekszik kifejezni. Ezért nem annyira az élet friss benyomásaiból merít, mint inkább saját elmélkedő lelkének mélyéből. Még azon elbeszéléseiben is, amelyek a társadalomból és a népeletről veszik tárgyukat, a fősúlyt rendszeresen egy-egy gondolat, egy-egy hangulat érzéktetésére helyezi. Innen van, hogy legtöbb alkotása tulajdonképpen szimbolum vagy allegória. Legjellemzőbb s egyúttal legszebb példája e megállapításunknak az előttünk fekvő kötet első és címadó rajza: Az ember és moha, amely az embernek a természet hatalma ellen folytatott örök küzdelmét megragadó poézissal példázza. A könyv minden sora elárulja a szerző megfigyelő szeretetét északi hazája páratlan természeti szépségei iránt. A könyv egyes darabjait két, Finnországba szakadt hazánk-gyermeke: *Weöres Gyula*, a helsinki egyetemen a magyar nyelv lektora és *Ylitaloné Boros Olga* fordította le szép, lendületes prózában. A kötet minden könyvkereskedésben kapható.

Petőfi észt fordítói. Az Észt Irod. Társaság havi folyóirata, az „Eesti Kirjandus” f. évi 8. füzetében *F. Pettai* tollából egy, a magyar irodalomra nézve értékes dolgozatot közöl Petőfi észt fordítóiról. A cikk összefoglalja az észt-magyar irodalmi érintkezések történetét Hunfalvytól a legújabb korig Bán Aladár és Virányi Elemér észtországi Petőfi-előadásaiig, illetve cikkeiig. Kilenc Petőfi-fordítót sorol fel; a legrégebb ezek közül a híres folklorista: M. J. Eisen, a Petőfi Társ. kültagja, aki 1884-ben fordított le 2 Petőfi-verset észtre. Tudtommal kéziratban egész füzetre való fordítást készített azóta. Rajta kívül a következők fordítottak még s közöltek különböző észt lapokban és folyóiratokban Petőfi-költeményeket: G. E. Luiga 3, N. Hermann (Annila) 1, J. Parv (Endla) 22, Elly Pollulik 1, K. E. Sööt, a Petőfi Társaság kültagja 11, M. Veske 1, G. Öis 2 és a kiváló költő, Gustav Suits szintén 1 költeményt. Tartuban jártam alatt értesültem arról, hogy Sööt azon fáradozik, hogy mielőbb egész kötetnyi Petőfi-költemény fordításával lépjen nyilvánosságra. Ez kívánatos is lenne, minthogy eddigelé csak 44 lírai költemény jelent meg Petőfinek több, mint 700 verséből észt testvéreink nyelvén.

A. O. Väisänen: *Kantele-ja jouhikkosävelmiä. Helsinki, 1928. 231 l.* (Kantele- és löszörhuroskantele-dallamok.) Ez az értékes mű mint a „Suomen kansan sävelmiä” (a finn nép dallamai) c. vállalat ötödik kötete látott napvilágot. A kiváló szerző a 91 lapra terjedő bevezetésben finn és német nyelven tárgyalja a kantelelra, a finn nép világhírű ősi hangszerére vonatkozó ismereteket. Nagy zenei tudással ismerteti magát a citeraszerű kantelet s annak egy nevezetes változatát, a löszörhúros kantelet, amelyet vonóval szólaltatnak meg, míg tehát az előbbi pengető, ez húros hangszer. A hangszer zenei és néprajzi leírása után áttér a dallamok gyűjtésének s a kimagasló játékosoknak ismertetésére, majd a gyűjtött anyag rendszeres osztályozására. A tárgyak szerint osztályozott melódiák (rögtönzettek, balladafélék, népdal- és táncmelódiák) 144 lapot töltenek meg. Úgy hisszük, hogy a magyar szakemberek is örömmel fogadják ezt a művet, amely sok becses adalékkal gazdagítja a világhírű finn népzeneire vonatkozó ismereteinket.

Baráthosi-Balogh Benedek: *Japánföldi bolyongások* (B. Turáni könyvei, VI.) 1928. 160 l. Bolti ára 4 P. B. Balogh Turáni könyveinek ez a kötete különös érdeklődésre tarthat számot. Ebben a szerző több keletázsiai útjának személyes tapasztalatait és tanulságait önti élvezhető, kerek formába. Megismerjük belőle Japán nevezetesebb városait, a japáni nép életét, szokásait, szórakozását s a hatalmas japáni birodalom politikai berendezkedését. Melegén ajánljuk az iskolák és a nagyközönség figyelmébe.

Kalevalaseuran vuosikirja, Porvoo 1928. (A Kalevala-Társaság évkönyve) 328 l. A Kalevala-Társ, évkönyve minden esztendőben gazdag és rendkívül becses tartalommal jelenik meg. Az idei könyv finn, észt, osztják és egyetemes tárgyú néprajzi és folklorisztikai kérdések fejtegetését tartalmazza. Sok új anyagot találunk benne a Kalevalára vonatkozólag; így pl. *Vikár* Béla érdekes cikkben ismerteti a Kalevala illusztrálásának első tervét, amely épp tőle, a jeles Kalevalafordítótól indult ki s egyik legnagyobb művésznünknek, a cári udvarban élő és működő Zichy Mihálynak képzeletét foglalkoztatta. A cár azonban nem adta beleegyezését ahhoz, hogy kedvelt művésze éveket fordítson a tervezett munkára s így a gondolat nem öltött testet. A Kalevala illusztrálása oly tősgyökeres finn mesterre várt, mint Gallén-Kallela Akszel.

Eesti rahvariiete album. Tartu 1927. (Észt népviseletek albuma.) Ez a finom ízléssel kiállított kis album 17 színes táblán bemutatja az észt népviselet vezértípusait. A képek A. *Motus* és A. *Pollusaar* vízfestményei után készültek H. Laakman tartui és a Tallinni Észt Irod. Egyesület tallinni műintézetében. Az észt és német nyelvű magyarázó szöveg H. Laakmantól való.

A. O. Väisänen: *Das zupfinstrument gusli bei den Wolgavölkern.* (Különnyomat: Mémoires de la Soc. Finno-ougrienne LVIII. 1928.) A volgamenti turáni néptörzsek — a cseremiszek, votjákok, csuvasok és tatárok — ősrégi idők óta maig húros hangszert használtak s ezt a votjákok *krez*, a cseremiszek *kärs* elnevezéssel illetik, míg a többi, tehát törökfajú volgai törzsek az orosz *gusli* néven nevezik. Väisänen, a kitünő finn folklorista, e hangszerre vonatkozó népköltési és zenei adatok vizsgálata alapján arra az eredményre jut, hogy bár ez a volgai hangszer közeli rokonságot mutat a híres finn-észt kantele nevű ősi nemzeti citeraszerű hangszerrel, a két instrumentum fejlődése külön-külön úton történt s így az utóbbi nem tekinthető az orosz guszli egyszerű utánzatának, amint azt némely etnográfus állította.

Eesti rahvatantsud. Kogunud ja Kirjeldanud **Anna Raudkats.** Tartu, 1926. 150 l. A III. finn-ugor kongresszus margitsziégi finn-észt-magyar estéjén előadott észt néptáncok felhívták szakköreink figyelmét e tárgyra s e körülmény megokolja, hogy e már két évvel ezelőtt megjelent szép és értékes műre felhívjuk a figyelmet. A szerző Kallas Oszkárnak, a kiváló észt folkloristának (ma londoni észt követ) segítségével 1913-ban beutazta az észt területeket s a helyszínén végzett tanulmányai és feljegyzései alapján az összes észt néptáncokat s azok dallamait egybefoglalta és módszeresen leírta. 25 észt táncot ismertet fényképekkel illusztrálva s azután közli a megfelelő dallamok hangjegyeit. A mű nem oly szélesen alapozott, mint Réthey-Prikkel Mariánnak a magyar táncról írott műve, de néprajzi szempontból annál rendszeresebb és tárgyilagosabb. A díszesen kiállított könyv ára 400 észt márka volt, ma 4 észt korona (körülbélül 6 pengő).

A Revue des études Hongroises et Finno-Ougriennes folyóirat július—decemberi száma értékes cikket tartalmaz *Bartucz* Lajostól, *Gyalokay* Jenőtől, *Tolnai* Vilmostól, *Joseph Castagétól* és *Eckhardt* Sándortól. Továbbá *Eckhardt* Ferenc, Magyarország története c. munkájának befejező közleményét hozza, amely által a külföld egy teljes franciányelvű magyar történelem birtokába jutott. Cikket írtak e számba még *Sági István* és *Kornis* Gyula. A folyóirat szerkesztői *Baranyai Zoltán*, a szegedi egyetem magántanára és *Eckhardt Sándor*, a budapesti egyetem tanára.

Szinnyei József-számot adott ki a párisi Revue des Etudes hongroises. E francia nyelvű magyar tudományos folyóirat legújabb számát *Szinnyei József*nek szentelte 70 éves jubileuma alkalmából. A *Szinnyei* munkásságát ismertető cikk után *Szinnyei József*nek ajánlott tudományos dolgozatok következnek. Ilyenek: *Meillet* francia nyelvész, *Tagliavini* olasz filozófus, *Tronchon* strassburgi egyetemi tanár, *Sauvageot* francia nyelvész, *Gombocz Zoltán*, *Melich János*, *Takainen* finn tudós és *Angyal* Dávid cikkei. A *Revue des Etudes hongroises*-t H. Champion párisi kiadó adja ki, szerkesztik: dr. *Baranyai Zoltán* követségi titkár és dr. *Eckhardt Sándor* budapesti egyetemi tanár. Magyarországi főbizonyos az Egyetemi Nyomda könyvkereskedése.

Magyar Muzsika (Mért nem: zene? szerk.), családi kottauság (mért nem: hangjegyujság? szerk.). Megjelenik havonta *Ságody* Otmár szerkesztésében. Ajánljuk olvasóink figyelmébe ezt az élénken szerkesztett és sok szép új dallamot közlő zenei folyóiratot annál is inkább, mivel a turáni népek zenéjére különös figyelmet fordít. Így pl. az 5. számban közli: „A finn testvérekhez” (*Madai Gyula* szövegére) című sikerült énekszámot magának a szerkesztőnek megzenésítésében. A lap előfizetési ára egész évre 16 P, egyes szám 2 P. Kapható Budapest, IV., Eskü-út 4. Fichtnernél.

Eesti Hõim (Észt lajrokonság) címen ez év februárjában évnegyedes folyóirat indult meg Tartuban a nálunk is ismert finn-ugor tudós: *Ernits* Vilmos szerkesztésében. A folyóirat pótolni kívánja a rövid fennállás után megszűnt *Fenno-ugria* c. finn folyóiratot, Kiadója a tartui *Fenno-ugria* intézet. Az 1. számban dr. *Jungerth* Mihály ismertette a III. finn-ugor kongresszus magyarországi előkészületeit.

B. A.

HIREK.

Halálozások. *Dr. Dezseri Bielek Aladár* ny. kultuszminiszteri tanácsos, Társaságunk igazgatója hosszú szenvedés után életének 48-ik évében március hó 14-én elhunyt. A megboldogult a kultuszminisztériumban értékes tevékenységet fejtett ki különösen az ifjúsági intézetek, kollégiumok szakszerű adminisztrálása és fejlesztése terén s mint az óbudai ág. ev. egyház presbitere s a Vakokat Gyámoltó Orsz. Egyesület elnöke szintén maradandó érdemeket szerzett. Társaságunkban főleg könyvtárunk rendezése s nevelési akciónk körül buzgólkodott s korai elhalálása nagy veszteséget jelent a Turáni Társaság életében. Temetésén társaságunk küldöttségileg vett részt s dr. *Bán Aladár* alelnök mondott búcsúbeszédet.

Dr. Eszterhazy Jenő földművelésügyi h. államtitkár, a II. oszt hadiérdemkereszt tulajdonosa szept. 24-én 59. évében elhalálozott. A megboldogult egy évtizeden át nagy jóakarattal és buzgalommal szolgálta a turáni mozgalom céljait mint a földművelésügyi minisztérium képviselője Társaságunk igazgató-tanácsában. Helyébe a földművelésügyi miniszter dr. *Tóth Jenő* h. államtitkárt delegálta.

Rudy József, Lussin-Grandéban élő pártoló tagunk f. é. szept. 2-án 81 éves korában hirtelen elhunyt. Benne a magyar nemzeti eszmének és a turáni gondolatnak egyik lelkes híve szállott sírba.

Riszdorfer József főmérnök, Társaságunk pártoló tagja nov. 6-án 68. évében Sárospatakon meghalt. Az elhunyt a nagy turáni költőnek, Zempléni Árpádnak sógora volt.

Matjoi Plattonen, az utolsó finn regősasszony, aki a III. finn-ugor kongresszuson is szerepelt, szeptember végén elhunyt lakóhelyén, a karjalai Suis-tamóban 87. évében. Az agg dalfa koporsójára dr. *Jungerth Mihály* is koszorút helyezett a magyar nép nevében. A nevezetes asszony életrajzát és magyarországi útját K. O. Väisänen írta meg az Uusi Suomiban.

Ramsay Vilmos, a helsinki egyetem nagynevű geológus-professzora január 8-án elhunyt 62 éves korában. A jeles tudóst a magyar földrajzi tudomány művelői szintén jól ismerték és nagyrabecsülték szakműveiből s többen személyes érintkezés útján is. Tudományosan kimutatta, hogy a finnektől lakott terület geológiai szempontból Fennoskandiának szerves része.

Helge Lindberg, a világhírű finn énekművész, aki hazánkban is nagy elismerést aratott, január 3-án Bécsben, ahonnan görögországi hangversenykörútjára készült utazni, szívbénulásban hirtelen meghalt. A nagy művésznek hazája szép síremléket állított. Megemlítjük, hogy Lindberg felesége magyarországi származású volt.

Vitéz dr. József Ferenc főherceg védnökünk öfensége f. évi augusztus hóban hosszabb utazást tett Bulgáriában és Törökországban. Ez utóbbi országban érint-

kezésbe lépett a vezető körökkel és társadalmi szervezetekkel. Mindezen körök kitüntető előzekekenységgel fogadták Társaságunk irányító vezérét.

Kitüntetés. A finn köztársaság elnöke f. é. április 19-ről kelt elhatározásával dr. Bán Aladárnak a Fehér Rózsa-rend I. osztályú lovagkeresztjét adományozta.

Yrjö Wichmann (György), a finn-ugor összehasonlító nyelvészet tanára a helsinki egyetemen f. é. szeptember 8-án töltötte be 60. évét. Ebből az alkalomból a finn nemzet melegen ünnepelte a kiváló tudóst, aki évtizedek óta egyik vezetője a magas tőkélyre jutott finn nyelvészetnek. Nagy tanulmányutakat tett a voljakok, a zürjének között s Magyarországon is. Alapvető művei részben gyűjtött anyagának feldolgozására irányulnak. Megemlítjük, hogy Wichmann prof. hazánkban nősült; felesége Herrmann Julia, a nemrég elhunyt tudós etnográfusnak, dr. Herrmann Antalnak leánya. Több magyarországi látogatása alkalmával mindenütt bámulatot keltett kitünő magyar nyelvtudása. Kívánjuk, hogy a testvéri finn nemzetnek e jeles képviselője még sok évtizedig tölthesse be fontos hivatását.

Teadélután a török követ tiszteletére. A Turáni Társaság 1928 febr. 16-án a Gellért-szálló különtermeiben teadélutánt adott H. Vaszi bej török követ tiszteletére, amelyen megjelent a követség egész személyzete a követ és *Ferrouh* bej követségi tanácsos vezetésével. A kultuszminisztériumot dr. *Magyar* Zoltán min. tanácsos, a belügyminisztériumot pedig dr. *Dessewffy* István min. tanácsos képviselte A Turáni Társaság részéről jelen voltak *József Ferenc* főherceg védnök, *Pekár* Gyula elnök, *Paikert* Alajos elnökhelyettes, *Móricz* Péter és *Bán* Aladár alelnökök, *Glock* Tivadar tábornok, id. *Erödi-Harrach* Béla ny. kir. főigazgató, *Németh* József nyug. min. tanácsos, *Pröhle* Vilmos egyetemi tanár, *Marzsó* Lajos főttkár, ifj. *Erödi-Harrach* Béla országgyűlési képviselő, gróf *Zichy* Ernő s *Végh* Jenő ifjúsági elnök. A kedélyes együttlélet az esti órákig nyult.

Setälä Emil, Finnország követe és meghat. minisztere ez év őszén több hetet töltött nálunk s politikai ténykedésén kívül sokat fáradozott a finn-magyar kulturális és társadalmi kapcsolatok fejlesztése körül. Megjelent számos tudományos és irodalmi ünnepélyen és előadáson, barátságos összejöveteleken s mindenütt a legnagyobb szeretet és legmélyebb megbecsülés jeleivel találkozott magyar részről. December 2-án a Budapesti finn-észtt Barátok Köre tiszteletére sikerként estélyt rendezett a Gellért-szálló márványtermében, ahol *Kéthelyiné Wakots* Margit finn és magyar dalokkal gyönyörködtette a nagyszámban megjelent finn, észtt és magyar vendégeket. Setälä pedig december 6-án, Finnország szabadságünnepén fényes tea-délutánt adott a Gellért-szálló hangversenytermében, amelyen a fővárosi társadalom színe-java vett részt. Megjelent ott fenséges védnökünk: *József Ferenc* főherceg is nejevel: *Anna* kir. hercegnővel.

Bankett Jungerth Mihály balti magyar követ tiszteletére. Abból az alkalomból, hogy a tallinni magyar követséget Helsinki-be helyezték át, Jungerth Mihály követ tiszteletére az észtt politikai és kulturális élet vezető férfiai november hóban bankettet rendeztek. A banketten megjelentek: *K. Päts* volt köztársasági elnök, *Weidermann* volt közoktatásügyi miniszter, *Ollik* közoktatásügyi államtitkár, országgyűlési képviselők, tanárok stb. feleségükkel. Lelkes köszöntőkben méltatták Jungerth követnek az észtt-magyar kulturális kapcsolatok körül kifejtett eredményes tevékenységét s arra kérték, hogy a követség székhelyének áthelyezése ellenére maradjon továbbra is vezetője és irányítója az észtt-magyar barátság kimélyítésére irányuló mozgalomnak. Jungerth követ válaszában kijelentette, hogy

a székhelyváltoztatás sem érzelmeiben, sem programjában nem jelent változást és ezután is arra fog törekedni, hogy a két nép közti barátságot a politikai, kulturális, gazdasági és társadalmi kapcsolatok kiépítésével fokozza.

A japáni koronázási kiállítás, amely Oszakában 1928. évi november hó 11-től 24-ig tartott, a világ összes államait bemutatta néprajzi és egyéb jellegzetes vonatkozásban, Magyarország szintén képviselve volt. A magyar kiállítást a Turáni Társaság rendes tagja *Aibara Szuszumu*, a Tokiói Népszövetségi Iroda titkára rendezte, akinek a kiállítási anyagot az illetékes magyar körök s a m. kir. külügyminisztérium, illetve Társaságunk ügyvezető alelnöke *Móricz Péter* ny. főkonzul közvetítésével küldték meg.

A szófiai magyar egylet március 15-én tartotta 29-ik évi közgyűlését. A titkári beszámoló szerint az egyesület hivatalos helyiséget, étkezdét és könyvtárat tart fenn s a hozzáforduló magyarokat anyagi támogatásban is részesíti. A pénztári jelentésből megtudjuk, hogy jótékony hozzájárulásokból a zártult évben 42.000 leva folyt be. Az egyesületnek van 62 rendes, 23 vidéki és 7 pártoló tagja. Tiszteletbeli elnök *Nemeskéri Kiss Sándor* m. kir. ügyvivő, elnök *Erdős J.*, alelnök dr. *Fehér Géza* egyet. m. tanár, titkár *Brader Ferenc*.

Szófia ötvenéves jubileuma. A szófiai Történelmi Bizottság „Szófia város jubileumi könyve (1878—1928)” címmel érdekes adatokat közöl a bolgár főváros lakosságáról és tanügyi fejlődéséről az elmúlt 50 év alatt. E városnak a török uralom alatt 50 évvel ezelőtt 3106 háza (1369 török és 1717 keresztény és zsidó) volt, ami körülbelül 10.000 lakosnak felel meg; ma 154.025 lakost számlál. Ötven évvel ezelőtt csak két elemi iskolája volt, ma benne csupán az elemi iskolák száma 36. Ezenkívül van 3 gimnázium, egy állami és egy szabad egyetem, számos akadémia és felsőiskola, szakiskola, továbbá 10 nemzetiségi és idegen iskola.

Angorai építkezések. (A La République 1928 márc. 29-iki számából.) Az új török főváros népessége egyre nő, úgyhogy jelenleg körülbelül háromszor akkora, mint a háború előtti létszám. Az állami hivatalok legnagyobb része bérelt helyiségekben van elhelyezve. Erre való tekintettel a török kormány nagyszabású építkezéseket tervez. A legutóbbi hírek szerint 9 millió török fontnyi hitelt kér a Nagy Nemzetgyűléstől, amely összegből közhivatalok és köztisztviselők számára szándékozik hat év leforgása alatt több házat építtetni. Ezenkívül a magánépítkezéseket is nagyban elősegíti a kormány.

Finn-magyar gazdasági egyesület. Március 29-én alakult meg Helszinkiben a finn-magyar gazdasági egyesület. Antti *Tulenheimo* volt finn miniszterelnök, tudományegyetemi rektor hívta egybe az alakuló ülést a tőzsdepalotába, amelyen csaknem teljes számban jelentek meg azok a gazdasági, tudományos, politikai és társadalmi téren vezetőállást betöltő előkelőségek, akik a múlt év őszén rendezett magyarországi tanulmányútban résztvettek. Az alakuló ülés közfelkiáltással *Yrjö Wichmann*t, a helszinkii tudományegyetem tanárát választotta meg elnökké. Dr. *Jungérth* Mihály magyar követ köszönte meg a jelenvoltaknak, hogy a finn-magyar gazdasági kapcsolatok fejlesztése érdekében az új intézményt létrehozták.

Magyar cserkészcsapat Finn- és Észtországban. Augusztus havában Debrecenből egy nagyobb cserkészcsapat látogatott el északi rokonainkhoz, akik a legnagyobb szeretettel fogadták. A csapatot elkísérte dr. *Ecsedi István* egyetemi m. tanár, az ismert etnográfus is, aki beható néprajzi tanulmányokat végzett s törekedett szorosabb kapcsolatot létesíteni a magyar és finn-észt néprajzkutatók között. A cserkészcsapat bejárta a két ország legszebb vidékeit.

A lívek ébredése. Az alig 2000 főre rúgó kis liv nép — egy hajdani nagyobb finn-ugor nép töredéke — amely Latvia (Lettország) tengerpartján 12 falucskában él, egyre több jelét adja élniakarásának. A budapesti finn-ugor kongresszuson is részt vett egy lelkes liv nemzetébresztő: *Lepste* Márton tanító, aki a finn és észti nyelven kívül a magyart is tanulmányozza. Lepstén kívül több liv ifjú időzik Suomiban, hogy az ottani kitűnő tanítóképzőkben végezzék tanulmányaikat. A liv néprajzi és népköltési hagyományok gyűjtése szintén folyamatban van. A liv nyelv legközelebb az észthez áll.

Észtország új követe. Hellát Sándor meghatalmazott minisztert s Észtország eddigi magyarországi követét kormánya Finnország követévé nevezte ki s helyébe *Tofer* Károly rendkívüli követet és meghatalmazott minisztert nevezte ki magyar követnek. Tofer, aki egyúttal Olaszországban is képviseli hazáját, állandóan Rómában lakik, de minden évben több hónapot fog tölteni Budapesten. Az új követ május 14-én nyujtotta át megbízólevelét a Kormányzónak.

Svédnyelvű előadás Észtországban Magyarországról. A tartui Svéd-Egyesület májusi kultürestjén *Nils H. Lindberg* volt budapesti, jelenleg tartui egyetemi svéd lektor vetített képek kíséretében érdekkeltő előadásban ismertette Magyarország kultúráját, történelmét és az igazságtalan trianoni béke következményeit. Rámutatott a svéd-magyar kapcsolatokra, főleg Bethlen Gábor és a nagy svéd király, II. Gusztáv Adolf, a tartui egyetem alapítója között fennállott benső szövetségi viszonyt hangsúlyozva. Vörösmarty költészetével kapcsolatban megemlítette, hogy a „Szózat” svéd fordítása ihlette Runeberg finn-svéd költőt ama himnusz megírására, amely ma a finnek nemzeti éneke.

Vikár Béla főtanácsos, a Tud. Akadémia tagja, a Kalevala hirneves magyar fordítója ez év február és március havában hosszabb utat tett felesége kíséretében Finn- és Észtországban, ahol számos előadást tartott mindenütt fényes sikerrel. Február 27-én este a Finn Irodalmi Társaság rendezett ünnepet, amelyen Finnország politikai és irodalmi életének számos kitűnősége megjelent, hogy kifejezzék tiszteletüket a finn nemzet ősz barátja előtt, aki most is oly fiatalos hévvel munkálkodik a finn-magyar kapcsolatok fejlesztése terén, mint 40 évvel ezelőtt, amidőn a Kalevalával foglalkozni kezdett. Itt Vikár Béla „A nemzetközi munka az irodalom mezején” címmel tartott nagyhatású előadást, amelyet az Uusi Suomi másnapi száma egész terjedelmében közölt. Február 28-án, a Kalevala napján, lélekemelő ünnepek folytak le az egész országban az eposz megjelenésének 39-ik évfordulója alkalmából. Az ünnepélyek melegségét nagyban emelte a Kalevala magyar fordítójának jelenléte aki nemzetközi viszonylatban is legkitűnőbb tolmácsolója a remekműnek. Délben Lönnrot szobra előtt volt fényes ünnepség, amelyen Vikár Béla a Kalevala jelentőségéről beszélt az ünneplő nép ezreinek. Ugyane nap estéjén a Kalevala Társaság az illusztris vendég tiszteletére díszülést rendezett a helsinki egyetem nagytermében. Itt Vikár Béla „Kalevala-fordításom története” címen tartott érdekes, visszaemlékezésekben gazdag felolvasást, amelyet az Uusi Suomi szintén egész terjedelmében közreadott. A közönség elhalmozta a kedves vendégeket nagyrabecsülése és szeretete jeleivel. Vikár B. ezenkívül több előadást tartott a fővárosban s néhány vidéki városban; ezekben az előadásokban ismertette a magyar, különösen a székkely népet s annak művészetét. Visszatérőben Észtország két legjelentékenyebb központjában: Tallinnban és Tartuban olvasott fel, mindkét városban nagy és előkelő hallgatóság előtt. Vikár Béla e látogatásaival igen sokat használt a finn-

magyar testvériség ügyének. Ezt fejezték ki a jeles költő, O. *Manninen* és a Kalevala Társaság titkára, K. A. *Väisänen* Vikár Bélához írt költeményeikben.

H. Vaszif bej budapesti török követet kormánya nagyköveti minőségben Moszkvába helyezte. A Turáni Társaság okt. 31-én küldöttségileg búcsúzott el a követtől. A küldöttség tagjai voltak *Paikert* Alajos elnökhelyettes vezetésével *Bán* Aladár és *Kovács-Karap* Ernő alelnökök és *Végh* Jenő r. tag. Paikert A. meleg szavakkal vett búcsút Vaszif bejtől, aki hangoztatta, hogy új állomáshelyén is fenn fogja tartani a kapcsolatot a testvér magyar nemzettel.

A török kormány felnöttek részére népiskolákat nyit. Izmed basa miniszterelnök május hó elején bejelentette, hogy még ebben az évben népiskolák fognak megnyitni, amelyek rendelkezése elsősorban az, hogy megszüntessék az írni-olvasni nem tudást. Reméljük, mondja, hogy ilyenmódon többszázezer meglett korú embert taníthatunk meg az olvasásra és a betűvetésre. Az iskolákat létesítő szervezetnek a gházi lesz az elnöke és az első oktatója.

A konstantinápolyi polgármester látogatása Budapest polgármesterénél. A konstantinápolyi városi tanács három tagja és *Hamid* bej polgármester májusban egy hétig Budapesten tartózkodtak és az árumintavásáron kívül Budapest közüzemét tanulmányozták abból a célból, hogy a magyar főváros berendezésének mintájára hajtsák végre Konstantinápoly üzemesítését. *Hamid* bej *Sipőcz* Jenő polgármesternél tett hivatalos látogatása alkalmával köszönetét fejezte ki a főváros előzékenységeért és kérte, hogy Konstantinápoly modernizálásánál továbbra is támogassák tanácsokkal.

A latin betűsor elfogadása Törökországban. Az új török írásjelekre vonatkozó törvénynek, amelyet 1928 nov. 1-én szavazott meg a Nagy Nemzetgyűlés, főbb rendelkezései a következők. Az újságok és folyóiratok 1928 december 1-től kezdve csak az új betűkkel nyomtatva jelenhetnek meg. Könyvek nyomtatásánál az új betűk használata 1929 január 1-től kezdve kötelező. A törvény kihirdetése után úgy a közhivatalok, mint a magántársulatok kötelesek az új betűkkel írott beadványokat elfogadni. Az állami hivataloknál már 1929 január 1-től kezdve kötelező az új betűk használata. 1930 június 1-je után mindenütt csak az új betűk alkalmazandók és fogadhatók el. A magyartól elütő török betűk a következők: â : á; c : dzs; ç : cs; i : mélyhangú i; j : zs; s : sz; û : ú; y : j.

Felolvasás az Akadémián a honfoglaló magyarokról. A Tudományos Akadémia első osztálya nov. 19-én hétfőn délután ülést tartott, amelynek egyetlen tárgya *Németh* Gyula levelezőtág értekezése volt a magyar törzsrendszerről. *Németh* Gyula értekezése során felsorolta, hogy a magyarság milyen törzsekből állott a honfoglalás idején. Kilenc törzsről tud a történettudomány és ezek: *Kabar*, *Nyék*, *Megyer*, *Gyarmat*, *Tarján*, *Jenő*, *Kér* és *Keszi*. A *Kabar* és *Nyék* határvédő törzsek. A *Kabar* török, a *Nyék* inkább finn-ugor eredetű. Ez a két törzs áll elül a törzsrendszerben, ezek mennek elül a háborúban. Azután következik a főtörzs: a *Megyer*. Ez a név a Magyar névből származott, amelynek előrése, a „magy”, finn-ugor eredetű. Legközelebbi nyelvrokonainknak, a voguloknak és osztjákoknak ma is ez a neve a vogul nyelvben. A Magyar név végzete azonos a török „eri” szóval, amely népet, embert jelent. Finn-ugor eredetű a *Jenő* törzsnév is, amely megvan a voguloknál. A többi törzsnév török eredetű. A *Gyarmat* és a *Keszi* bolgár-török törzsnevek és eredetileg e két törzs maga is bolgár-török volt. A *Kürt* és *Kér* törzsek Közép-Azsiából költöztek Európába és itt csatlakoztak a magyarsághoz, de ezek

eredetileg török törzsek. Gyarmat és Jenő nevű törzs van a baskiroknál is, ezek a Julián barát által meglátogatott régi baskiriai magyarság maradványai.

A magyar nyelv szókincse. A Magyar Nyelvtudományi Társaság január 24-én tartotta XXV. közgyűlését. *Melich* János elnöki megnyitójában a napjainkban különösen aktuális szakkérdésre adott választ. Arra, hogy milyen viszony mutatható ki a magyar nyelv fejlődésében az idegen nyelvi hatások és az eredeti magyar nyelv között? A magyar nyelvben — ha első hallásra meglepőnek tetszik is — aránylag csekély a jövevényszavak száma. Ha írunk, vagy beszélünk száz szavunk közül nyolcvannyolc-kilencvenkettő az eredeti magyar s csupán nyolc-tizenkettő az idegen, a jövevény. Ez a tudományosan megállapított eredmény csak úgy lehetséges, ha fölteszük, hogy ha egy nép új tárgyakkal, új fogalmakkal, új intézményekkel ismerkedik meg, átvételükkel nem veszik át egyben a nevüket is, szóval a nyelv másképen is gazdagodhatik, mint idegen név átvételével. Fejtegetéseinek további során *Melich* professzor sorra vette a magyar nyelv történeti fejlődésének azokat a szemléltető fejezeteit, amelyek világosan mutatják, hogy e fejlődés tekintélyes része minden idegen befolyástól függetlenül ment végbe. Nevezetesen kimutatta, hogy a hangtanra, a viszonyítások, ragok és képzők fejlődésére, a jelentésstanra, a mondattanra, tehát a magyar nyelv életének, úgyszólván, valamennyi nyilvánulására is vonatkoztatható az az arány, melyet szókincsünkre nézve állapított meg. A magyar nyelvben tehát a fejlődésnek mások az okai és törvényei, mint más nyelvekben; nagy részük idegennyelvű hatásokkal meg sem magyarázható. Ennek kapcsán redukálni kell tehát a jövevényszavaknak hagyományos műveltségtörténeti túlértékelését is, *Melich* János nézete szerint a jövevénytársó egyedül, minden más tényezőtől elvonkoztatva, helyes képet alig adhat egy-egy kulturális hatásról.

Estély a török követségen. Rendkívül fényes estélyt rendezett febr. 18-án *Vaszif* bej budapesti török követ. Az estélyen a hivatalos Magyarország, a magyar közélet színe-javát és a diplomáciai kart látta vendégül a követ. Az estélyen, amelyen megjelentek *Augusztá*, *Magdolna* és *Anna* kir. hercegnők és *József* kir. herceg, ott voltak többek között *Walko* Lajos külügyminiszter, *Pekár* Gyula, a Turáni Társaság elnöke, *Bárczy* István államtitkár feleségével, továbbá gróf *Bethlen* Istvánné, *Scitovszky* Béláné, *Schandl* Károly és felesége.

Fogadás a török követségen. A török köztársaság proklamálásának évfordulója alkalmából október 29-én *Vaszif* bej budapesti török követ teát adott, amelyen megjelentek *Augusztá* kir. hercegnő leányával, *József* Ferenc kir. főherceg *Anna* kir. hercegnőszonnyal, a budapesti diplomáciai testület tagjai és a hazai közélet számos kiválósága, köztük báró *Wlassics* Gyula, a felsőház elnöke, gróf *Apponyi* Albert, *Pekár* Gyula, *Paikert* Alajos és még sokan mások.

Hirohito japáni császárt f. é. november 10-én koronázták meg Kioto városában ősi szokások szerint rendkívüli pompával. A császár trónraléptekor a *Sova* nevet vette fel. Ez alkalomból a Turáni Társaság a Bécsben székelő magyarországi japáni követ útján fejezte ki jókívánatait.

A bolgár gyorsírás fejlődésének lehetőségeiről tartott buzgó igazgatótanácsi tagunk, *Glock* Tivadar tábornok eredeti eszmékben gazdag előadást március 7-én a Vas-uccai felsőkereski iskolában nagyszámú szakértő előtt. Az előadás anyaga szervesen beilleszkedik abba a gyorsírási rendszerbe, amelyet az előadó a turáni nyelvekre nagy szakértelemmel állapított meg.

Mücsarnok Helszinkiben. A finn fővárosban eddig nem volt mücsarnok s így a művészeti kiállítások vagy az Atheneum-múzeumban vagy egyes magán-szalokban folytak le. E hiány megszüntetése évtizedes óhajta volt a finn társadalomnak. Végre az állam, de főleg egyes nemeslelkű hazafiak adományai lehetővé tették a nem hivalkodóan díszes, de céljának teljesen megfelelő épület elkészülését, amelyet a mücsarnok-egyesület f. év március 4-én adott át rendeltetésének. Az ünnepi beszédet A. Lindgrén egyet. tanár mondotta vázolvá a mücsarnok létrehozásának történetét.

Finn-magyar egyesület alakult ez őszön Helszinkiben főleg annak a kedvező benyomásnak hatása alatt, amelyet a finn-ugor kongresszuson résztvett finn testvéreink nyertek itt időzésük alkalmával. Mint Társaságunk lelkes barátja, Hannes Jukonen finn író tudatja, október 19-én volt az Egyetemi Rokonsági Körben az első estély, amely teljesen hazánknak volt szentelve. Az estén dr. Jungerth Mihály, ottani követünk is megjelent.

Az Uusi Suomi és Trianon. A legtekintélyesebb finn napilap febr. 28-iki számában V. Malinen finn író tollából „Magyarország és a trianoni béke” címmel cikket közölt. Malinen úr megtámadja a mi lelkes finn barátunkat, J. G. Granö professzort azon álláspontjáért, amelyet ő Magyarország területi kérdésében elfoglalt (Uusi Suomi, febr. 17.). Granö ugyanis mint a magyar ügy kítünö ismerője, velünk, magyarokkal együttérezve azt vitatta, hogy Magyarország integritását történeti és földrajzi okok szükségessé teszik. Ezzel szemben Malinen — hivatkozva a régi Magyarország népességének fajbeli tarkaságára — elégségesnek tartaná a Rothermere lord által ideiglenes érvényű kiegészítést s szerinte a magyar nemzet „saját jól felfogott érdekében” sem kívánhatja a nagy tömegű idegen népfajok, nemzetiségek feletti szuverenitást. Erre ugyane lapban dr. Virányi Elemér, a magyar nyelv lektora a tartui egyetemen, két alapos cikkben válaszolt történeti, földrajzi és néprajzi alapon igazolvá a magyar integritás jogsultságát. Virányi e dolgozatával nagy szolgálatot tett a magyar ügynek.

Finn-estély a református teológián. A református teológia febr. 12-án magas színvonalú finn-estélyt tartott, melyen Vikár Béla, a Magyar Tudományos Akadémia tagja a finn nemzet szellemi életét ismertette. Azután művészi számok következtek, dr. Schindler Marianna zongoraművésznő finn szerzők műveit játszotta, Simonffy Margot szavalóművésznő több finn költeményt adott elő, Kéthelyné Wakots Margit hangversenyénekesnő pedig finn dalokat énekelt.

A komi nyelv diadala. Amint a Helszinkiben élő komi (azelőtt zürjén) tanító: J. Mosseg jelenti, f. év október 1-től fogva a komi nép autonóm területén — a kormány rendeletéből — az iskolákban, a hírlapirodalomban s az összes közhivatalokban csupán a nemzeti nyelv használható az eddigi orosz nyelv helyett. Ez a rendelet egy rokon nyelv felvirágzását jelenti s minden turáni ember szívét örömmel töltheti el.

Magyar vonatkozású előadások Észtországban. Április folyamán Észtország egyetemi városában, Tartuban több érdekes magyartárgyú előadás volt. A Pallas nevű észt művészegyesület Dürer-émlékünnepet rendezett, amelyen Pukitz Márton professzor a Dürer-család magyar eredetéről s a Dürer művészetében kimutatható magyar motívumokról tartott előadást. Az Észt Tudós Társaság havi ülésén pedig dr. Virányi Elemér Thales Bernard francia irodalmárnak a finn, észt és magyar folklór kapcsolatát tárgyaló működéséről értekezett s ugyancsak ő a „Rokon nemzetek Akadémiai Klubja”-ban az észt-magyar kultúrtörténeti érintkezéseket fejtegette. Igen érdekes előadást tartott Pettani Félix fiatal észt

író „Petöfi-fordítók Észtországban“ címmel, amelyben sok eddig ismeretlen adatot mutatott be. (V. ö. „Irodalom“ rovatunkkal.)

Ilbak Ella, a világhírű észt táncművésznő az idén szintén hosszabb időt töltött Budapesten s október és november hóban heteken át gyönyörködtette a közönséget az Operaházban és a Városi Színházban. A Pesti Hírlap kritikusa, dr. Diósy Béla a következőképen jellemzi Ilbak Ella művészetét első ezidei fellépése (okt. 11.) alkalmából: „Az Operaház színpadán ma este ismét viszontláttuk Ilbak Ellát, a nagynevű észt táncművésznőt, aki rendkívül érdekes művészi egyéniségével már több ízben bámulatba ejtette a budapesti közönséget. Ilbak Ella művészete távol áll a hipermodern, raffinált mozgás-expresszionizmustól. Az ő művészete a mozgásnak gondolatot és érzést, szellemes jellemzést, drámai szituációt és gyöngédlelkű hangulatot egyaránt meggyőzően megérzékítő költészete. Ő nem a tánc jelenetei alá fektetett zene ritmikái, dinamikai sajátosságát, a melódia vonalait akarja mozgásával, attitűdjeivel, pózaival, mimikájával „kifejezni“, illusztrálni, ő a táncot magát mint költészetet mutatja be, megéreztetve velünk egy poetikuss elgondolás lelki tartalmát, formai szépségét. Eszközei a klasszikus szobrokra emlékeztető mintaszerű alak, a mozgás kifejező ereje, szellemessége, gráciája és a legvirtuózabb tánctechnika, amely azonban sohasem válik öncellá.“

Magyar tudós előadása Angliában. A XVII. orientalista kongresszuson, Oxfordban, szeptember hó 3-án dr. *Felvinczi-Takács* Zoltán nagyszerű előadást tartott a kínai művészetről. Előadásában azt fejtette ki, hogy míg a nyugati művészetben hiányzik az összefüggés az őskor és a történelmi korok között, addig a kelet művészetében, különösen a kínaiában, ez az összefüggés megvan.

Magyar irodalmi és művészeti kongresszus zajlott le Budapesten október végén, amelyen a Turáni Társaságot *Vig Albert* és dr. *Turchányi Tihámér* igazgatósági tagok képviselték. Az irodalmi szakosztály köszönettel vette küldötteink ajánlatát, mely szerint írók és kutatók szakkönyvtárunkat a megállapított szabályzat betartásával használhatják.

Réthly Antal előadása. A Magyar Meteorológiai Társaság egyik ülésén dr. *Réthly Antal* egyetemi magántanár törökországi működéséről tartott előadást. A török kormány 1925-ben az előadót a meteorológiai szolgálat szervezésére meghívta. A szervezés munkája két évet vett igénybe. Ez idő alatt megszervezte a meteorológiai szolgálatot és az ország délkeleti része kivételével beutazta egész Kis-Ázsiát, állomásokat állítva fel és betanítva az észleelőket. Az előadó vázolta a szervezés munkájának nehézségeit, valamint rövid vonásokban ismertette Kis-Ázsia éghajlatát. Előadó 4 elsőrangú, 12 másodrangú, 30 harmadrangú állomást létesített és megszervezett mintegy 60 csapadékmérő állomást. 1927 május havában raktá le az angorai obszervatórium alapját, amelyet magyar mérnök, *Tittes György* tervezett.

A japániai eredetének kérdése. „The Japan Advertiser“ 1927 október 23-iki száma érdekes cikket közölt dr. *Ryuzo Torü* mandzsuriai kutatásairól, aki arra a felfedezésre jutott, hogy a mandzsuriai és a japáni építészet sok tekintetben hasonlítanak egymáshoz. Ez a felfedezés azért fontos, mert az utóbbi években a japániai eredetének délitengeri elmélete helyrajzi tanulmányok alapján Japánban mindinkább népszerűvé vált. *Torü* odanyilatkozott, hogy azoknak, akik ez utóbbi fajrokonsági megállapítás hívei, tekintetbe kellene venniök, hogy a japániai és a mandzsuk közti kapcsolat nemcsak etnológiai, antropológiai és archeológiai kutatások alapján, hanem a topográfia segítségével is kimutatható. Mandzsuriában végzett kutatásai alapján, amely kutatások sirok felfedezését s régi falak

kiadását ölelték fel, dr. Torü megállapította, hogy a feltárt falakon, amelyek körülbelül 1500 évvel ezelőtt épültek, a festmények jelentős perzsa és török befolyást mutatnak. A rajzok és az ott ábrázolt ruhák közül igen sok Szasszanidá-dinasztia korabeli perzsa és nyugattörörökországi eredetre vall. Véleménye szerint egy szakember sem tagadhatja, hogy déli elem *van* a japáni vérben, azonban a japániak eredetének kutatása több szempontból kiegészítésre vár. Ő azon tudósok közé tartozik, akik szerint a japáni nyelv sokkal inkább az *uralaltjai* népcsaláddhoz tartozik, semmint a déli tenger nyelvcsoportjához. (M. P.)

Finn kultúrdélután Miskolcon. A miskolci női felsőkereskedelmi iskola febr. 11-én sikerült finn ünnepséget rendezett, amelyen a felsőbb osztályok növendékei ismertették Finnország szépségét és a finn irodalom termékeit. Befejezésül dr. Tauszig Mária tanárelnök vetített képekben mutatta be Finnországot.

Nurmi Budapesten. A világ legelső futója, a finn csodaember: Paavo Nurmi szeptember 20-án futott az FTC pályán s 3000 méteres előversenyben fényesen győzött. Nurmi ez alkalommal megismerkedett a magyar főváros nevezetességeivel is. Ismert szerénysége miatt mindenféle ünneplést elkerült s így Társaságunk is csak egészen csendben köszöntötte őt Finn-észt Intézetének igazgatója által.

Magyar-észt- finn kultúrest Tartuban a Kalevala emlékére. A tartui *Rokonnemzetek Akadémiai Klubja* február 28-án jól sikerült *Kalevala-estet* rendezett az éposz keletkezésének tradicionális megünneplésére. Az egyület elnöke, dr. Virányi Elemér megnyitójában a három független finn-ugor rokon nép nemzeti ünnepeinek jellegét méltatta s hatáskeltően szavalta el Sööt K. E. fordításában *Bán Aladár*nak a tízéves „Észtországhoz” című ódáját. August *Anni* észt irodalomtörténész kimutatta a XIX. század irodalomtörténeti fejlődésében a Kalevalát megillető helyet. Igen sikerült volt a finn Olli *Suolahti* eredeti játéka a cimbalomszerű *kantelén*, ezen az ősrégi s a finn nemzet előtt mindmáig szent hangszere. A város polgármester-helyettese, Lill Gyula gyógyszerész az estélyen résztvett finn és magyar előkelőségeket vendégül látta házában.

Virányi Elemér ismeretterjesztő előadásai Észtországban. 1. Az *Otepäi-i Művelődési Egylet* (Haridus-selts) két magyar estét rendezett. Február 17-én *Virányi Elemér* a magyar nemzet történelmét ismertette. Az egyület nevében *Walter Jentson* gyógyszerész, a turánizmus lelkes híve tartott üdvözlő beszédet. Felkérésére március 9-én a magyar irodalom történetét ismertette *Virányi Elemér*. Mindkét alkalommal a magyar és észt címer, zászlók és fenyődísz ékesítette az előadótermet, melyet a közel félezer főnyi közönség annyira megtöltött, hogy sokan távozni voltak kénytelenek. 2. A *rakvere-i tanítóképző-intézet* március 10-én fényesen sikerült magyar estét rendezett. Az intézeti énekhar előadta a magyar himnusz és egyéb magyar dalokat. Itt *Virányi Elemér* a magyar nemzet történelmének és művelődésének főbb mozzanatait ismertette. 3. A *tallinni Észt-finn-magyar Egyesület* az idén is megünnepelte, hagyományos módon a magyar szabadságünnepet, március 15-ét. *Jungerth Mihály* követünk bevezető szavaiban a nap jelentőségét ismertette, *Weidermann*, tallinni kultúr tanácsnok az észt nemzet nevében üdvözölte a magyarságot nemzeti ünnepe alkalmával. *Virányi Elemér* a magyar irodalom klasszikusait ismertette előadásában. Műfajok szerint taglalta irodalmunkat a líra, epika, regény- és drámai irodalom terén végig haladva. A magyar irodalom klasszikus korát az 1848 körül élt nemzedék működésében jelölte meg, ezzel is kidomborítva március 15-ének fontosságát politikai és művelődési történetünkben. 4. A *tartui Francia Intézetben* március 16-án *Virányi Elemér*

hosszabb előadásban ismertette a francia szellemnek és kultúrájának Magyarországon kimutatható hatását az Árpádkori érintkezésektől kezdve a mai napig. 5. A *tartui Antialkoholista Egyesület* népszerűsítő előadásorozatában *Virányi Elemér* március 18-án vetített képekkel tartott előadást a magyar földről, annak néperől és kultúrájáról.

A kelenföldi evang. nőegyesület 1928 február 12-én finntárgyú kultúrdélutánt rendezett, amelyen *Bán Aladár* Finnország történetéről tartott előadást, *Kovách Ernő* finn költeményeket szavalt *Bán A.* fordításában, *Sebestyén* Andorné pedig finn népdalokat adott elő nagy tetszés mellett.

A Magyar Gyorsírók Egyesülete ünnepi ülésén méltatta *Glock* Tivadar honvédtábornokot, a turáni népek gyorsírásának neves tudósát, akinek az ülés keretében nyújtották át tiszteletbeli tagsági díszoklevelét. A Turáni Társaság részéről dr. *Bán Aladár* üdvözölte az ünnepeltet.

Az új török házasságtörvény. Kemál pasa új polgári törvénykönyvet adott országának s a házassági jogot is megváltoztatta. Az új házasságtörvény a válások számának erős apadásában érezteti üdvös hatását. A Koránon nyugvó régi török házassági jog idejében Konstantinápolyban hetenkint 100 válás volt, most, hogy a nő egyenjogúvá lett a férfival a házasságban, hat hónap alatt mindössze 115 házaspár vált el.

Előadás a baskirokról. A Csaba Bajtársi Egyesület febr. 15-diki ülésén *Tgán Galimdzsán* Wrangel tábornok volt tisztje előadást tartott Baskiriáról és annak néperől. A magyar nyelven tartott előadást tetszéssel fogadták.

Az első török közgazdaságtudományi doktor. Ünnepies keretekben folyt le március hó 28-án délelőtt a közgazdaságtudományi fakultáson a doktorraavatás. A felavatottak között volt az anatóliai dr. *Musztafa Szafet*. A magyarul kitünően beszélő török abban a kitüntetésben részesült, hogy avatására megjelent a török követség részéről: *Vaszif bej* török követ, *Vahid bej* konzul és még több tagja a követség tisztikarának.

Előadás Kemál pasa szabadságharcáról. A modern Törökország megteremtése jóformán egyetlen ember: Kemál Musztafa pasa nevéhez fűződik. Mint a nagy államalapítókkal általában történni szokott, az ő alakját is csakhamar legendás elemekkel színezték ki, úgyhogy pályájának egyes fordulóit is alig tudja már az érdeklődő rekonstruálni. Ebben a munkában értékes segítséget nyújtott nov. 13-án *Husszein Námik*, aki a Kemál-féle szabadságharc története címmel az *Uránia Színházban* tartott előadásában lépésről-lépésre követte a győztes hadvezér útját az általa 1919 őszén Anatóliában szervezett nemzeti ellenállástól napjainkig. Az új Törökország alapját megvető események jól áttekinthető csoportosításban való előadását meleg tapsal honorálta a hallgatóság.

Afganisztán a reformok útján. *Amanullah* király fontos belső reformokat szándékozik megvalósítani Afganisztánban; többi között azt, hogy európai szakértőt alkalmaztat a pénzügyminisztériumban. A közoktatásügyi miniszter pedig utasítást kapott, hogy előkészítő iskolát nyisson, amelynek elvégzéztével a növendékek beléphessenek a sztambuli katonai akadémiába.

A török kormány kiküldöttjének magyarországi tanulmányútja. F. év április havában a török földművelésügyi kormány megbízásából előkelő gazdasági szakember érkezett Magyarországra, *Nazim Ahmed bej*, a török állami birtokok állattenyésztési vezetője és négy héten át, mint a magyar kormány vendége, tanulmányozta Magyarország állattenyésztési, főként juhtenyésztési viszonyait. Tanul-

mányútjának az volt a rendeltetése, hogy a magyar-török gazdasági kapcsolatokat gyakorlati téren is kimélyítse. Végigjárta az állami birtokokat és a jelentékenyebb magántenyészeteket is, majd hosszabb látogatást tett Mayer János földmivvelésügyi miniszternél, aki előtt beszámolt tapasztalatairól. Nagy elismeréssel nyilatkozott a magyar állattenyésztés fejlettségéről s különösen azt domborította ki a magyar földmivvelésügyi miniszter előtt, hogy a magyar juhtenyésztésnek Törökország szempontjából nagy jelentőséget tulajdonít. Mostani tanulmányútján is meggyőződött arról, hogy Törökország éghajlati és gazdasági viszonyainak a magyar juhajták felelnek meg a legjobbn. Ennek a tapasztalatának ezidőszerint annyival közvetlenebb jelentősége van, mert Törökországban a legutóbb két nagy szövögyár létesült s a török kormány és gazdasági körök nagy erővel törekszenek gyapjujuk finomítására.

Japáni énekművész nő Budapesten. Puccini Pillangókisasszonyának japáni tolmácsolója, Hatsue Yuasza hangversenykörútján Budapestre érkezett. Tiszteletére a Magyar-Nippon Társaság az Uri Kaszinóban teát rendezett január 9-én, melyen Csécsy Nagy Imre ny. altábornagy köszöntötte a művésznőt. A művésznő ezúttal már másodszor volt Budapesten. Fővárosunk különösen kedves számára azért, mert itt, a VII. kerületi anyakönyvvezetőségénél kötött tavaly házasságot. Férje: Karl Walter Meissner berlini dirigens. A meleghangú felkőszöntők után, Felvinczi-Takács Alice mesteri hegedűjátékában gyönyörködött a közönség.

Hydeio Noguehi tragikus halála. A kiváló japáni bakteriológus f. é. júniusban váratlanul meghalt. Áldozatul esett a sárgaláznak, amelyet laboratóriumi vizsgálatok közben szerzett. A bakteriológia leghivatottabb elmunkásainak egyike volt; legértékesebb kutatása az volt, hogy az agylágyulásnál elsőnek neki sikerült kimutatnia az agy állományában a vérbaaj okozóját, amivel véglegesen eldöntött egy évtizedes tudományos vitát.

Dr. Pröhle Vilmos egyetemi tanár, Japán budapesti konzula, ez év őszén Japánba utazott, hogy az ottani kultúréletet, főleg az irodalmat tanulmányozza. Mint a „The Japan Times” c. tokiói angol hirlap szept. 25-iki számában olvassuk, Pröhle szerencsésen megérkezett oda s a japáni hivatalos körök meleg barátsággal fogadták őt s mindenben segítségére állnak, hogy tudományos és társadalmi feladatait teljesíthesse.

Rothermere cikke finn lapban. Magyarországnak nagy angol barátja, Rothermere lord, az egész világra kiterjeszti Magyarországnak határait visszaállítani kívánó akcióját. Január 28-án Finnországnak legnagyobb napilapjában az „Usi Suomi” (Uj Finnország) írt igen alapos és nagy hatást elért cikket és kimutatta, hogy a magyar kérdés rendezése nélkül nem képzelhető el Közép-Európa békés fejlődése. Részletesen rámutatott azokra a méltatlanságokra, amelyeket a trianoni bekediktátum ejtett Magyarországon.

Finn katonai író hazánkról. Wikman Leó finn hadnagy, aki a mult nyáron hazánkban járt tanulmányúton, a „Hakkapeliutta” című finn katonai folyóiratban bennünket különösen érdeklő cikkeket írt. A 34. számban ismerteti a magyar hadsereget s e cikkét a következő szavakkal zárja be: „A hadseregben, mint az egész magyar népben, hazafias szellem él. A nemzet a sok háborúban megedződött s tudatában van az erőteljes védelmi intézkedés jelentőségének. Ezért Magyarország mai megalázott helyzete mélyen keseríti a nemzet lelkét.” Ugyane folyóirat 45-ik számában Wikman hadnagy még egy cikket tett közzé „Magyarország

stratégiai helyzete" címmel. Ebben a szerző ismerteti a Magyarországot körülvevő u. n. utóállamokat stratégiai szempontból. Kimutatja, hogy Cseho-Szlovákiának 150.000, Jugoszláviának 138.000 s Romániának 210.000 főből álló állandó hadserege lévén, Magyarországot ezek vasabroncsként veszik körül; Ausztria hadereje szerinte nem jó számba. Tehát Magyarország helyzete a lehető legkedvezőtlenebb annál is inkább, mivel Trianon hazánk földrajzi egységét is megszüntette. Áttér azután a szerző az elszakított területeken élő magyaroknak nemzeti szempontból szorongatott és sanyarú helyzetére. Azzal végzi cikkét, hogy Trianon a kényszerbékével annyira megrontotta az egyensúlyt, hogy az általa teremtett helyzet az európai békét örökösen fenyegeti.

Észt író Magyarországról. Wilde Edvárd, az észtek legnagyobb regényírója, aki tavaly két hónapot töltött Magyarországon, a tallinni kaszinó nagytermében az észt—finn—magyar társaság felkérésére január 29-én előkelő közönség előtt felolvasást tartott Magyarországról és a magyarokról. A felolvasás után Jungerth Mihály Wilde író és az estélyen megjelent előkelőségek tiszteletére ebédet adott.

Új észt pénzegység. Észtországban a külföldi viszonylatban az észt márka helyett a korona pénznem lépett életbe. Egy „kroon” egyenértékű 100 észt márkával, a kroon századrésze egy „sent.” Körülbelül 4 korona egy dollár értékének felel meg.

Az új észt követ, Tofer Károly, kinek állandó székhelye Rómában van, budapesti tartózkodása alatt hosszabb látogatást tett a Magyar Külügyi és a Turáni Társaságban. A követ, aki az évből öt hónapot állandóan Budapesten szándékozik tölteni, behatóan érdeklődött az észt-magyar kulturális és gazdasági kapcsolatok kimélyítésének lehetőségei felől.

Vikár Béla előadása a finn irodalomról. A Vajda János-Társaság február 15-diki ülésén Az új Európa szellemi áramlatai című előadásorozatban Vikár Béla, a Lafontaine Társaság főtítkára a finn irodalomról tartott nagyszerű előadást.

Turkesztáni és azerbejdzsáni ifjak látogatása. Ez év augusztus havában a két török tartományból: Turkesztánból és Azerbejdzsánból öt ifjú látogatott el hozzánk, hogy közvetlenül megismerkedjenek a hírből régóta ismert rokonnéppel, a magyarokkal. Az ifjak a Turáni Társaság középázsiai bizottságának vendégei voltak s e bizottság előkészítő munkájának köszönhető, hogy a látogatás minden tekintetben sikerült. Főleg dr. *Dessewffy* István, *Baráthosi-Balogh* B., *Végh* Jenő és *Tagán* Galindzsán búzgólkodtak kalauzolásuk körül. A főváros megtekintése után vidékre utaztak s Miskolc, Diósgyőr, Tapolca, Debrecen, Hajduszoboszló, Karcag, Szentés, Mezőhegyes, Fót, Derekegyháza megismerése után a vendégifjak a legszebb emlékekkel tértek vissza távoli hazájukba. A külügyi és a földművelésügyi minisztérium a legnagyobb megértéssel segítette elő ez expedíció sikerét, amely sokat jelent a rokonnépekkel való érintkezések fejlődésének történetében.

Yrjö Liipola, a nálunk élő jeles finn szobrászművész itteni műtermében elkészítette a nemrég elhunyt hírneves finn zeneszerzőnek: Oskari Merikanto-nak bronzba öntött szobrát, amelyet a helsinki temetőben május 6-án lepleztek le. Liipola ezenkívül pályadíjat nyert a nagy finn író: Kivi Elek emlékére felállítandó szobormű pályázatán.

Japán életproblémái. Móríc P. ú. v. alelnök e címen érdekes cikket írt a Magyar Külpolitika. 18. számába. Ebből értesülünk arról, hogy Japán súlyos problémákkal küzd mind nemzetközi viszonylatokban, mind otthon. Leghevesebb

harcot folytat Kína ellen s ennek révén az Egyesült-Államok diplomáciájával azon imperialista politika miatt, amelyre Japán főleg túlnépesedése és gazdasági okok folytán kényszerül. Belpolitikailag súlyos helyzetet teremt a társadalmi evolúció: a szavazatjog kiterjesztése, az esküdtbírótság életbeléptetése, a kommunista izgatás kiélesedése. Nehezíti a helyzetet a külkereskedelem pangása s a mezőgazdaság válsága. Minde bajok orvoslását a nemzet az új császártól várja.

Magyar-est Helszinkiben. A finnországi finn—magyar társaság december elején tartotta első magyar estélyét, amelyet Yrjö *Wichman* egyetemi tanár a magyar—finn kapcsolatokat ismertető beszéddel nyitott meg. A Budapesten is nagy sikereket aratott Laulu-Miehet férfikar magyar szöveggel énekelte el a Szózatot és a Hiszekegyet. Ezután Weöres Gyula tartott felolvasást az optánskérdésről. Dr. László Bertold a magyar áruk finnországi beviteli lehetőségét ismertette. Sailo Helga finn énekesnő magyar kurucdalai zárták be a szépen sikerült estélyt. Ott volt Jungerth Mihály dr. magyar követ és neje a követség személyzetével, Tulenheimo volt miniszterelnök, a helszinkii egyetem rektora és mások.

A csuvas nép. A törökfajú csuvas nép, amelynek nyelvéből eleink ősi honukban számos szót vettek át, szintén gyorsan halad a nemzeti kultúra terén. Oroszország északkeleti részén terül el országa s az *Izvesztija* c. orosz lapban D. Petrev-Juman csuvas író tollából megjelent cikk szerint, száma 1,100.000. Míg a háború előtt az írni-olvasni tudók száma elenyésző csekély volt, ma már a lakosság 40 százaléka írástudó. A népiskolák száma 838, több mint 60.000 tanulóval; orosz egyetemeken 600 csuvas ifjú tanul. Vannak hírlapok, folyóiratok, tudományos társulatok, múzeumok, közkönyvtárak s egy-két színház. A hivatalokban a nemzeti nyelv 75 százalékban uralkodó; az irodalom minden ága gyorsan fejlődik.

Lepp Erich, a debreceni gazd. akadémia észt hallgatója az akadémia „Széchenyi” szakosztályában december 3-án előadást tartott az észt földreformról. Ismertette az észt föld népének szívós küzdelmét a balti németség elnyomó törekvéseivel szemben s ecsetelte a világháború után életbeléptetett és végrehajtott földreformot, amely az észteknek lehetővé tette a megélhetést és kulturális fejlődését. A kitünően sikerült előadást a szakosztály jegyzőkönyvi dicsérettel tüntette ki.

Előadás az új török átalakulásról. A Keleti Akadémiai Szövetség nov. 29-diki előadóestjén dr. Germánus Gyula keleti-intézeti tanár a török forradalom kultúrtörténeti okairól tartott felolvasást s kimutatta, hogy a dinasztia érdekeit képviselő állameszme a török népet örökös háborúba sodorta, amivel egyrészt Európa békés fejlődését akadályozta, másrészt a török nép megerősödését tette lehetetlenné. Ez eredményezte a török forradalmat, amelynek iránya ma az európai demokráciához kapcsolódik, szemben az eddigi ázsiai deszpotizmussal. Ezután ismertette a török irodalom és művelődés nagy átalakulását.

Szeszgyárok Törökországban. Törökországban most oly termelési ág fejlesztését határozta el az állami szeszgyedárúsági igazgatóság, amely — tekintve a törökök vallásából kifolyó akadályokat — feltűnést kelthet. Tervbe vette ugyanis, hogy Cezáreában nagy szeszgyárat állít fel, Bigadoszban pedig kisebb borgyárat, amely később pezsgőt is készítene. Ezenkívül széleskörű intézkedéseket tett, amelynek célja a bortermelés elősegítése.

TÁRSASÁGI ÜGYEK.

Turáni előadásorozat.

Társaságunk az 1927—8. tanévben 13 előadást, közte 3 nemzeti ünnepet, rendezett többnyire nagyszámú érdeklődő közönség előtt. A Pedagógiai Szeminárium nagytermét ez alkalmakra a székesfőváros tanácsa díjtalanul bocsátotta rendelkezésünkre. E tény mellett hálával említjük föl azt is hogy az intézet vezetője: dr. *Ozorai Frigyes* főigazgató úr mindenkor nagy jóindulattal mozdította elő előadásaink zavartalan megtarthatását, amelyeket a székesfőváros iskolánkivüli Népművelő bizottsága némi anyagi támogatásban részesített.

Első előadásunk — amely egyúttal török nemzeti ünnep volt — okt. 29-én, a török köztársaság negyedik évfordulóján volt. Az előkelő közönség soraiban megjelent fenséges védnökünk, *József Ferenc* főherceg, a török követség és kolónia tagjai, a bolgár követség s a finn és az észl konzulátus képviselői. Az ülést *Paikert* Alajos elnökhelyettes megnyitó beszéde vezette be, amelyben vázolta a nap jelentőségét s a turáni népek együttérzésének fontosságát. Majd *Móricz Péter* ü. v. alelnök török nyelven köszöntötte a török vendégeket; szavaira *A. Vahid* bej válaszolt. Ezután *Móricz P.* tartotta meg „Törökország gazdasági jövője” c. előadását, amelyet jelen számunkban közlünk. Befejező számul buzgó turánistánk, *Végh Aranka* szavalt nagy hatással török verseket *Mészáros Gy.* fordításában s előadta *Markos* Gyulának ez alkalomra készült költeményét. Az ülésből Társaságunk táviratilag üdvözölte *Kemál* pasát.

Nov. 5-iki ülésünkön „Keleti hatások a magyar építőművészetben és török műemlékeink” címen dr. *Lechner Jenő* műegyetemi tanár tartott előadást vetített-képek kíséretében. Először bemutatta a magyarországi török hódoltság korából fennmaradt műemlékeket, a régi mecsetekből átalakított templomokat, amelyeken még felismerhető a mohamedán jelleg. Az egri minaret és a pesti fürdőmedencék e kor legszebb emlékei. Azután rátért a magyar népművészet keleti vonatkozásaira s bemutatta a székely kapu és ház motívumainak a távolkelet művészetében élő ősformáit. Előadásának harmadik csoportját a felsőmagyarországi pártázatos reneszánsz műemlékek ismertetése alkotta, amelyekről kimutatta, hogy velencei közvetítéssel hogyan jutott el hozzánk és a szomszédos Lengyelországba a távolkeleti motívum. Végül felhívta a jelenlévők figyelmét arra, hogy ezek a motívumok mennyire alkalmasak, hogy a magyar építőművészetet nemzeti szellemben megtermékenyítsék.

November 12-diki ülésünkön *Erdőberényi Németh József* ny. min. tanácsos „Bizánc és Sztambul” címmel tartott felolvasást, kimutatva azt, hogy a török nemzet a bizánci kultúrából átvette mindazt az értékes elemet, amelyet nemzeti műveltségé gyarapítására alkalmasnak és hasznosnak talált. Ez a nagy-

fokú alkalmazkodó képesség nyilvánult meg a török nemzetben — amennyire a konzervatív vallási felfogás azt megengedte — későbbi kultúrérintkezéseiben is s szintén ez vezeti Kemál pasát hatalmas újító tevékenységében.

Nov. 19-én *Imaoka Dsuicsiro*, a nálunk élő japáni író tartott előadást a japáni népéletéről. Eredeti vetített képek kíséretében bemutatta a csillag-ünnep lefolyását, a tea-szertartást, a japáni virágművészet szeszélyes alkotásait s a „harakiri” ősi szokásait.

Nov. 26-án vitéz dr. *Horváth Béla* székesfőv. tanácsjegyző „A világháború előtti Törökországról” tartott előadást vetített képekkel. Az előadó a háború kitörése előtt beutazta Törökországot s ott nép- és földrajzi tanulmányokat végzett. Ezek alapján érdekesen jellemezte a régi Törökországot, ecsetelte annak elmaradott gazdasági és társadalmi életét s rámutatott az óriási haladásra, amelyet az új kormányzat alatt Törökország minden téren elért.

Dec. 3-diki ülésünket a finn nemzeti ünnepnapnak szenteltük. Az elnöki megnyitót *Pekár Gyula* mondotta találóan emelve ki a finn testvérnemzet óriási teljesítményeit a kultúra terén s a magyar nemzet iránt érzett őszinte szeretetét. Utána dr. *Bán Aladár* vetített képek kíséretében ismertette a finn képzőművészet fejlődését a legrégebb időktől napjainkig, bővebben térve ki a XIX. század folyamán keletkezett nemzeti irányra, majd Gallén-Kallela Akszel korszakos működésére. Végezetül báró *Szentkeresztyné Nyegre Rózsi* adta elő mélyen átértett művészettel Bán Aladár néhány finn tárgyú költeményét. Az ünnepből kifolyólag üdvözlő távirat ment a finn köztársaság elnökének.

Dec. 10-én *Krisztinkovich-Kovács Pál* „A pánázsiai mozgalomról” érkezett. Mint a kínai viszonyok alapos ismerője, jórészt személyes tapasztalatai alapján vázolta az orosz bolsevizmus és az ébredő ázsiai nemzetek egymással ellentétes törekvéseit s végső eredményként azt állapította meg, hogy a pánázsiai kérdésben nyilvánuló széttagolódás nem teszi aktuálissá a közel évtizedek alatt a „sárga veszedelmet”. Ázsia szempontjából ugyan kívánatos az ottani népek szoros együttműködése, de jelenleg a megoszlott Ázsia nélküli még az egységes eszmét, az irányító központot. Így tehát egyelőre a tömeg erején diadalmaskodni tud még a fehér faj nagyobb tudása és szervezetsége, amely uralomra segíti őt a háromszor nagyobb tömegű ázsiaiak felett. — Az előadáson megjelent védnökünk, József Ferenc főherceg Ófensége is.

A karácsonyi szünet után január 28-án dr. *Cholnoky Jenő* társelnökünk tartotta az első előadást „a göbi sivatagról” vetített képekkel. A Szibéria, Tibet és Kína közt elterülő hatalmas Göbi sivatag még ma is földünk egyik legkevésbé ismert része. Ennek északi részén találták meg a nagy mongol város: Karakorum romjait. Ez volt Dsingisz kán székhelye, ahol a nagy uralkodó kínai csillagászokkal először állapította meg földünk hozzávetőleges kiterjedését, hogy tervezett hódító útjaiban ez tájékozásul szolgáljon neki. E magas civilizációt csak azóta ismerjük igazán, mióta kiváló hazánkfia, Stein Aurél tanulmányozta ezt a vidéket. Az előadó azzal az óhajjal zárta be előadását, hogy vajha mielőbb akadna olyan lelkes magyar geográfus, aki a mongol nyelvet tökéletesen megtanulva, komoly tudományos módszerrel felkutatná e ránk, magyarokra nézve rendkívül érdekes vidéket.

Febr. 4-diki ülésünkön dr. *Turchányi Tihamér* tanár beszélt „A magyarok származásáról és őshazájáról”. Azzal kezdte előadását, hogy annak a nagy lendületnek ellenére, melyet az utóbbi években Gombocz Zoltán, Hóman Bálint, Németh Gyula és még többen őstörténelünk kutatása terén előidéztek, még mindig sok

a homály. Abban a legtöbb kutató megegyezik, hogy a magyar népnek eredeti neve: ugor vagy unugor volt. Az unugorok megjelenését Krisztus után 462-ben elfogadják. Az ugorok tehát nem az Ural mentéről, hanem Tien-sán környékéről vándoroltak át Európába, ennél fogva az őshaza a mai Turfán vidékén volt és a magyar nép a Turfán vidéki ugoroknak egyenes leszármazottja.

Ugyane hó 11-én *Felvinczi-Takács* Zoltán egyetemi m. tanár tartott előadást „A hunok és alánok s az iráni hellenizmus” címmel. A tudós kutató sok, ránk magyarokra nézve rendkívül fontos tényre világított rá.

Febr. 18-án *Pekár* Gyula elnök szintén ez eszmekörbe vágó előadást tartott „A hunok őstörténete a legújabb kínai források szerint” címen. Előrebocsátja, hogy nem mint tudós, hanem mint művéhez anyagot kutató regényíró szól jelzett tárgyról. A szépirodalom eszközeivel óhajtja a nagyközönség előtt fellebbenteni a turáni népek őstörténetének fátyolát. Ugyanaz a vágy tölti el, amely Julianus barátot, Kőrösi Csoma Sándort és Reguly Antalt hevitette, mikor őseink nyomdokainak keresésére indultak a távol keletre. Ezek mind tudták azt, hogy keleti rokonainkkal akkor szakadt meg a kapcsolat, amidőn a magyar nemzet a keresztény vallással együtt elsajátította a nyugati kultúra eszméit. Ez a nagy szakadás okozta azt, hogy majdnem teljesen megfeledkeztünk eredetünk hagyományairól s elidegenedtünk turáni rokonainktól. E tényből magyarázhatjuk a mongolok, majd a törökök kegyetlen támadásait, amelyeket az útjukat álló, tőlük teljesen elszakadt testvérek ellen intéztek. Mi azonban, akik tudományos kutatások alapján ismerjük a ködbemerült őskort, kötelességünknek tartjuk, hogy rámutassunk multunk felemelő s dicsőséges hagyományaira, s ezekből erőt, bizalmat merítsünk az ép Magyarország visszaállítására.

De Groth az első, aki a kínai forrásmunkák tanulmányozásánál az eredeti írásjeleket is közli minden tévedés elkerülése végett. Ezekből a munkákból ismerjük meg azon népek nagyságát, amelyekkel nemzetünket ősrakonság kapcsolja össze. A kínai forrásművekből merített érdekes adatok alapján „A nagy fal” címen az előadó regényt tervez, amely a költészet intuíciójával visszaállítja a velünk rokon népek letűnt, dicsőséges történetét és életmódját. A nagy falról nevez el regényét, mert ez az építészetnek a világ teremtése óta egyik leg-hatalmasabb alkotása. A fal hossza 3000 km. 35.000 őrtoronnyal és bástyával. A hunok ellen építették ezt a kínaiak 125-ben Kr. előtt 11 évi munkával a Gobi sivatag szélén. Az a csodálatos nép, amelyet a régi történetírók többféle néven neveznek (hun, türk, mongol stb.) tulajdonképen mind ugyanazon nép-komplexumra vonatkozik. Kínai történetírók szerint a Hunnak testvére a Han. Ott van hazájuk a Gobi sivatag rejtelmes közepében az Altin-Dagh azaz aranyhegy (ma altai) tövében. Itt élt a Hun, testvére a hatalmas Hannak, aki elzárta ezt a szentnek tartott területet, hogy ne lássa senki azt a nagyfokú hadiszervezkedést, amellyel ez az uralkodó az egész világ meghódítására készült. De Groth leírásából látjuk, hogy a szervezés tökéletes volt. Ebben a környezetben játszódik le A nagy fal cselekménye. 125-ben Kr. e. az uralkodó Karkhun Csobán volt. Ennek a családjában folyik le a shakespearei dráma. A kegyetlen apa idősebb fiát el akarja tenni láb alól, mert attól tart, hogy ez a Bahator nevű fiú trónja ellen tör. A kisebbik fiú Levente. Csobán elküldi Bahatort Gecsetőhöz, a vele haragban álló nagy úrhoz. De Bahator megnyeri ennek vonzalmát és segítségével csakhamar hazatér és bosszút akar állani. Fel-találja a félelmes sivitő nyilat. Aki nem akart neki engedelmeskedni, ilyen sivitő nyillal lőtte le. Hogy magához kerítse a főparancsnokságot, lelövi apját is,

akinek halála után most már meg akarja hódítani a világot... Szemben áll vele ugyanakkor Kínában egy szörnyű császár: Csin-Csi-Vang-Tin, Kína újjáteremtője, aki magát Egyetlen Elsőnek nevezi. Ő kovácsolja össze az addig számos tartományból álló birodalmat. A hatalmas hódítás tervét Bahator gondolja el és kezdi meg, utána Mokán Khán, majd Dobo Khán folytatja; ez utóbbinak programja először meghódítani Csint (Kínát), majd Ta Elszint, azaz Rómát. Ez a Bahator betör Kínába és azt kirabolja. A császár erre elhatározza a nagy fal megépítését; így tehát ez a csodálatos építészeti mű a mi őseink, a hunok ellen készült.

Febr. 25-én észti nemzeti ünnepet tartottunk Észtország függetlenségének 10. évfordulója alkalmából, *Pekár* Gyula elnöki megnyitójában vázolta a kis észt nép hősi küzdelmeit, *Bán* Aladár „Észtország népe” c. előadásában nép- és földrajzi szempontból mutatta be vetített képek kíséretében a rokon népet, amely jellemében és anthropologiai jellegében nagyon hasonló a finn és a magyar néphez. Végül báró *Szentkeresztyné Nyegre* Rózi úrnő eladta *Bán* Aladárnak ez alkalomra készült s jelen számunkban megjelenő költeményét, amely K. E. Sőt kiváló észt lírikus fordításában az észt lapokban is napvilágot látott. Az ülés táviratilag üdvözölte az észt államfőt, Tönisson Jánost.

Befejező előadásunk március 3-án volt, amelyen elnökhelyettesünk, *Paikert* Alajos olvasott fel „Turfán” címmel egy kiváló fontosságú, eredeti gondolatokban gazdag értekezést, amelyet jelen számunkban közlünk.

B.

Turáni Tanfolyam.

Társaságunk már harmadik éven át kiváló sikerrel működő tanfolyamának második éve április 26-án este 6 órakor zárult vizsgálattal s az ezt követő ünnepélyes záróértekezlettel. Megjelentek: *Pekár* Gyula elnök, *Bartos* Róbert kultuszmin. tanácsos, *Liipola Yrjö* finn konzul, dr. *Cholnoky* Jenő tanárelnök, *Móricz* Péter ü. v. alelnök, dr. *Farkas* László titkár, az előadók s a hallgatók közül 18-an, akik feleleteikben alapos képzettségről tettek tanúságot mind a japáni, mind a török és finn nyelvből. Az értekezleten *Pekár* Gy. elnök legteljesebb megelégedésének adott kifejezést, hozzá csatlakozott a kultuszminisztérium képviselőjében *Bartos* R. hangoztatva, hogy méltányosnak tartja azt, hogy a kultuszminisztérium e szépsikerű és hasznos tanfolyamot anyagi támogatásban is részesítse. *Cholnoky* köszönetet mondott a fővárosi tanácsnak, s *Krisch* Jenő igazgatónak s az előadóknak kiemelve, hogy igen ritka az olyan tanfolyam, amelyen a hallgatóságnak kb. kétharmada év végei szorgalmasan kitar és eredményes vizsgálatot tesz. *Bán* Aladár tanfolyamvezető összefoglalja a tanfolyam ezévi mozzanatait s tudatja, hogy a 38 hallgató közül 21 kapott bizonyítványt.

A tanfolyam 1928 őszén ismét megnyílt 40 hallgatóval, akik az idén is a finn, török és japáni nyelvet tanulják *Bán* A., *Glock* Tivadar és *Imaoka* Dsiucsiro vezetésével. A megnyitó ünnep november 2-án volt, amelyen *Cholnoky* Jenő, *Krisch* Jenő, *Glock* Tivadar és *Bán* A. szólaltak fel. Reméljük, hogy ez a tanév is sikerrel fog végződni s a turáni eszme és tudomány híveinek tábora új, képzett szellemi munkásokkal fog gyarapodni.

A Turáni Társaság ezidei közgyűlése.

Társaságunk az idén április 24-én délelőtt 11 órakor tartotta közgyűlését, amelyen a tagok nagy számban jelentek meg. Jelen voltak: vitéz dr. József Ferenc főherceg védnök, *Pekár* Gyula elnök, *Paikert* Alajos alapító elnökhelyettes, *Móricz*

Péter ü. v. alelnök, Bán Aladár alelnök-igazgató, Marzsó Lajos főtitkár, Fanovich Endréné titkár, Pataky Tibor min. tanácsos, Liipola Yrjö finn konzul, Pröhle Vilmos japáni konzul, továbbá id. Erödi-Harrach Béla, Podhorszky Vilmos, Lóránth Dénes, Péch Aladár, Kosztolányi Attila, Zajti Ferenc, Ságodi Otmár, Mazgon Mária, Kovács-Karap Ernő, Kállay Ubul, Baráthosi-Balogh Benedek, Wagner Károlyné, báró Nyáry Albert, Thegze-Gerber Ferenc, Zsedényi Béla, özv. Szilvási Rácz Ödönne, Lechner Jenő, Felvinczi-Takács Zoltán, Kurcz Gusztávné, Medgyaszay István, Turchányi Tihamér, Krepuska Gyula, Vig Albert, Mezei István, Dessewffy István, Péterffy Lajos, Wigand Ede, Szécsi Gy. Jenő, Végh Jenő, Krisztinkovich-Kovács Pál.

A közgyűlésen elhangzott beszédek és jelentéseket f. é. június havában szétküldött: „Jelentés a Turáni Társaság 1918—28. évi működéséről“ c. kiadványunk tartalmazza.

A számvizsgáló bizottság elnöke; Thegze-Gerber Ferenc előterjeszti a Társaság zárószámadásait, amelyekre nézve a közgyűlés megadja a felmentést. Ezután a tisztikar és az igazgató-tanács megválasztása következett. Az eredményt az említett „Jelentés...“ tartalmazza. Pekár Gyula újonnan megválasztott elnök mond köszönetet a közgyűlésnek az összes megválasztottak nevében.

Móricz Péter ü. v. alelnök bemutatta az új alapszabálytervezetet, amelyhez a közgyűlés hozzájárult.

Paikert Alajos elnökhelyettes előterjesztette B. Balogh Benedek két indítványát. A meglevő szakosztályok mellé még háromnak szervezését tartja szükségesnek. Védnökünk indítványára Kovács-Karap E. felszólalása után a közgyűlés az indítvány megvalósítását az igazgatótanácsra bizza.

Thoroczkai-Wigand Ede indítványozza, hogy a turáni művészet tanulságaira már az iskolában hívjuk fel az ifjúság figyelmét. Az indítvány megvalósítása szintén az igazgatótanács gondjaiba ajánlatik.

Végül az elnök a követségek, konzulátusok és minisztériumok képviselőinek köszönetet mondott megjelenésükért s az elnöklő védnök öfensége bezárta a közgyűlést.

Rádió-előadásaink.

Fenséges védnökünk, József Ferenc főherceg kezdeményezésére és támogatásával társaságunk minden évben több rádió-előadást tart. A mult évben a köv. előadások voltak: Móricz Péter ü. v. alelnök: A mai Törökország; Paikert Alajos alapító-elnökhelyettes: Turfán; Bán Aladár: Finnország nemzeti küzdelmei; Baráthosi-Balogh Benedek: Turáni regék; Cholnoky Jenő társelnök: A pusztai élet jelenségei; Glock Tivadar: A magyar-bolgár rokonság igazolása.

Uj tagok.

1928-ban rendes taggá választottak: dr. Bartos Róbert, Krisch Jenő, Laky Dezső, Zsivánovich Béla. Pártoló tagok lettek: Németh István (Budapest), Szokol János (Nagykanizsa), Mladiata A. János (Budapest), Barcsy József (Baja).

Résumé

du contenu de la XI-ème année (1928.) du „Turán“.

Le fondateur et Président-Substitut de la Société Touranienne *Alajos de Paikert* fait connaître dans son traité „Turfan“ la culture ancienne et les traditions de la ville de Turfan située au milieu du continent asiatique et de ses environs. Ces vestiges du passé réculé sont d'une grande importance pour la nation hongroise dont les ancêtres vésurent selon l'auteur portablement dans ces parages et il serait du devoir des cercles dirigeants de la Hongrie de seconder l'exploration des traces de l'histoire de Turfan et d'en profiter pour éclairer l'histoire ancienne de la nation hongroise. — *Pierre de Mórícz* traite dans son article „L'avenir économique de la Turquie“ des possibilités qu'offrent dans ce pays les conditions agricoles, industrielles et minières à l'activité économique en soulignant les aptitudes naturelles de sa population pour toutes les branches de cette activité. L'auteur se base dans son ouvrage surtout sur ses expériences et observations faites pendant son long séjour en Turquie. — Dans „La caractéristique du peuple chinois“ *Dezső Bozóky de Pilismarót* décrit la mentalité, les moeurs et le genre de vie des Chinois. Cet ouvrage donne des indications utiles à tous ceux qui se rendent en Chine soit pour s'y établir, soit pour connaître ce pays. — *Dr. Aladár Bán* explique dans son article „Les phases du développement de l'État finlandais“, se basant sur les faits historiques, que le peuple finnois n'était jamais — de même que les Hongrois — une nation asservie. Il a conservé — même dans les situations les plus graves — son indépendance intérieure et sa vie constitutionnelle. Dans le passé, la Finlande n'était pas une province, mais un pays associé, d'abord de la Suède, puis de la Russie. — Dans l'article „L'âme de la nouvelle Turquie“ *Jenő Végh* fait ressortir que la nation turque n'a pu se développer conformément à son vrai caractère que lorsqu'elle a secoué le joug séculaire du régime théocratique. — L'article consacré au III-ème Congrès culturel finno-ougrien donne un compte — rendu de ce congrès et de ses résultats.

Poésies, la rubrique littéraire, des informations et des nouvelles complètent le contenu de cette année de notre périodique.

TURÁNI TÁRSASÁG.

Alapított: 1910-ben. — Székhelye: Budapest, Országháza.

A társaság *célja* a velünk rokon turáni népek tudományával, történetével, irodalmával, művészetével és közgazdaságával foglalkozni, ezeket ismertetni, a magyar érdekekkel összhangba hozni s ezáltal ezekkel a népekkel mind kulturális, mind pedig társadalmi és gazdasági téren szorosabb kapcsolatot létesíteni.

Működése altruisztikus irányú, tevékenysége elsősorban tudományos és oktatásügyi; kizárja a vallási és felekezeti kérdéseket.

A társaság *tagja* csak olyan feddhetetlen jellemű egyén lehet, aki a társaságot vezető eszméktől áthatva, azokért működni kész.

A Turáni Társaságnak négyféle tagja van: 1. alapító, 2. rendes, 3. pártoló, 4. tiszteletbeli.

I. *Alapító tag*, aki a társaság céljaira 150 pengőt adományoz. Jogi személyek alapító tagsági díja legalább 300 pengő.

II. *Rendes tagok*. A rendes tagokat a turáni eszme és a társaság érdekében kifejtett munkásságuk elismerésül az igazgató tanács választja. Tagdíjat nem fizetnek.

III. *A pártoló tagokat* a végrehajtó bizottság veszi fel s évi 5 pengő tagdíjat fizetnek, tagsági kötelezettségük három évre terjed s ha a harmadik év végéig kilépésüket be nem jelentették, a tagság kötelezettsége a következő évre is fennáll.

IV. *Tiszteletbeli tagok* az igazgató tanácstól megválasztott kiválóságok.

Az összes tagok látogathatják a társaság rendezte előadásokat és egyéb összejöveteleket s tagilletményül kapják a társaság folyóiratát.

A társaság védnöke: *vitéz dr. József Ferenc* főherceg, elnöke: *dr. Pekár Gyula*. Elnökhelyettes: *Paikert Alajos*. Ügyvivő alelnök: *Móricz Péter*. Felelős szerkesztő és a Finn-észt Intézet vezetője: *dr. Bán Aladár* alelnök. Főtitkár: *dr. Marzsó Lajos*.

Telefon: Aut. 130-18.

TURÁN

Revue trimensuelle, organe de la Société
Touranienne.

La revue „Turán“ s'occupe de l'histoire,
de l'ethnographie, de la situation politique
et de la littérature des peuples touraniens,
ainsique de leurs aspirations culturelles
et de leurs rapports historiques avec
les pays occidentaux.

Rédaction et administration :

Budapest, Országháza XI. (Parlament.)

